

З Б І Р Н И К Н А У К О В И Х П Р А Ц Ї

ВІСНИК

УНІВЕРСИТЕТУ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

З а с н о в а н и й у 2 0 0 7 р о ц і . В и х о д и т ь т р и ч і н а р і к .

№ 3 (27)

2016

ЗАСНОВНИК І ВИДАВЕЦЬ

Державний вищий навчальний заклад «Університет банківської справи».
04070 м. Київ, вул. Андріївська, 1.

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 21815-11715 від 31.12.2015

Рекомендовано до друку вченою радою ДВНЗ «Університет банківської справи»
(Протокол № 4 від 21 грудня 2016 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

доктор економічних наук, професор Т. С. СМОВЖЕНКО
(головний редактор);

доктор економічних наук, професор Г. М. АЗАРЕНКОВА
доктор економічних наук, професор О. І. БАРАНОВСЬКИЙ
доктор економічних наук, професор О. Д. ВОВЧАК
доктор економічних наук, професор О. О. ДРУГОВ
доктор технічних наук, професор А. А. ЗАСЯДЬКО
доктор економічних наук, професор І. С. КРАВЧЕНКО
доктор економічних наук, професор А. Я. КУЗНЄЦОВА
доктор економічних наук, професор О. О. ЛАПКО
доктор економічних наук, професор Б. І. ПШИК
доктор економічних наук, професор В. С. РУДНИЦЬКИЙ
доктор філософських наук, професор З. Е. СКРИННИК
доктор економічних наук, професор Р. А. СЛАВ'ЮК
доктор економічних наук, професор Н. В. ТКАЧЕНКО
доктор економічних наук, професор Б. В. САМОРОДОВ
доктор філософських наук, професор Г. Ф. ХОРУЖИЙ
доктор технічних наук, професор В. М. ЧАПЛИГА
доктор наук, професор Еріх КЕЛЛЕР
доктор габілітований, професор Станіслав ОВСЯК
доктор габілітований, професор Гражина ВОЗНЄВСЬКА
доктор економічних наук, професор Арвідас ПАШКЕВІЧУС
доктор технічних наук, професор Ян МІНІСТР
кандидат технічних наук, професор Дімітер ВЕЛЕВ
доктор економічних наук, професор І. З. СТОРОНЯНЬСКА
доктор економічних наук, професор І. С. ГУЦАЛ

кандидат економічних наук, доцент І. В. ТЯЖКОРОБ
(відповідальний секретар)

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ

Державний вищий навчальний заклад «Університет банківської справи».
04070 м. Київ, вул. Андріївська, 1.
Тел.: (044) 425-96-13, факс: (044) 462-53-41, (032) 297-72-37 (з питань придбання).
E-mail: visnuk_ubs@ukr.net (відповідальний секретар),
сайт видання: visnuk.ubsnbu.edu.ua.

При передруку матеріалів, опублікованих у збірнику,
посилання на «Вісник Університету банківської справи» обов'язкове.

УДК 332.6:657.922

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ЗМІН СТАВКИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Лапіншко Марія Львівна,
професор, кандидат економічних наук,
професор кафедри банківської справи
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: lapishko@i.ua

Поздняков Юрій Володимирович,
експерт-оцінювач
e-mail: jerzy.pozdniakow@gmail.com

Гохберг Ігор Ісаакович,
заслужений оцінювач України
e-mail: galswit@ukr.net

Анотація. Розглянуто і зіставлено огляди кількісних показників ставки капіталізації (СК) для України та деяких закордонних держав. Показано, що в умовах економічної кризи надійним критерієм стану ринку є СК, визначена за методом ринкової екстракції. Відповідно, достовірність визначення СК за методом кумулятивної побудови знижується. Дослідження змін характеристик ринку, що спостерігаються у процесі розвитку економічної кризи, виконано стосовно до ринку житлової та комерційної нерухомості, цінні показники якої визначаються методами незалежної експертної оцінки. З метою збільшення точності та достовірності результатів оціночних робіт за рахунок мінімізації додаткової похибки, привнесеної зростанням ступеня невизначеності чисельного значення СК, запропоновано при розрахунку СК орієнтуватися переважно на метод ринкової екстракції.

Ключові слова: ставка капіталізації, оцінка нерухомості, ринкова вартість, похибка оцінки, точність оцінки, дисконтований грошовий потік, принцип найкращого та найбільш ефективного використання.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 4; бібл.: 15.

COMPARATIVE ANALYSIS OF CHANGES IN CAPITALIZATION RATES IN UKRAINE AND ABROAD

Lapishko Maria,
Professor, Ph. D. in Economics,
Professor of the Department of Banking
of the Lviv Institute
of SHEI «Banking University»
e-mail: lapishko@i.ua

Pozdnyakov Yrj,
An expert appraiser,
e-mail: jerzy.pozdniakow@gmail.com

Gohberg Igor,
honored appraiser Ukraine
e-mail: galswit@ukr.net

Abstract. In this paper quantitative indicators of capitalization rate (CR) for Ukraine and for some foreign countries were compared, the dynamics of change was analyzed and common trends of changes were identified. It is shown that in the conditions of the economic crisis the reliable criterion for determining the state of the market is CR calculated by the method of extraction. Accordingly, the reliability of determining CR by the cumulative method is reduced.

The research of the market's characteristics changes that are observed in the development of the economic crisis, is made in relation to the residential and commercial real estate price indices which are determined by the means of an independent expert review.

To increase the accuracy and reliability of the evaluation work results by minimizing additional errors caused by growing uncertainty of numerical value of CR it is offered to calculate CR focusing primarily on market method of extraction.

The aim of the article is to analyze the differences in the dynamics of changes of CR in Ukraine and abroad; to identify economic reasons of these differences and to study the possibilities to increase the reliability of CR determination.

The conducted analysis showed common for Ukraine and foreign countries trend to subsequent decrease of actual CR, calculated by the method of extraction for the market of commercial and residential real estate. Comparison of levels and dynamics of the CR demonstrates that Ukraine is not unique. On the contrary, the analysis given above shows that, despite the existence of the crisis, the economy of the country is similar to countries with developed market economies, and it has the same global trends.

Keywords: capitalization rate (cap rate), real estate evaluation, market value, evaluation error, evaluation accuracy, discounted cash flow, the highest and the best used principle.

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 4; bibl.: 15.

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ТЕНДЕНЦИЙ ИЗМЕНЕНИЯ СТАВКИ КАПИТАЛИЗАЦИИ В УКРАИНЕ И ЗА РУБЕЖОМ

Лапишко Мария Львовна,
профессор, кандидат экономических наук,
профессор кафедры банковского дела
Львовского образовательно-научного института
ГВУЗ «Университет банковского дела»
e-mail: lapishko@i.ua

Поздняков Юрий Владимирович,
эксперт-оценщик,
e-mail: jerzy.pozdniakow@gmail.com

Гохберг Игор Исаакович,
заслуженный оценщик Украины
e-mail: galswit@ukr.net

Аннотация. Рассмотрены и сопоставлены обзоры количественных показателей ставки капитализации (СК) для Украины и некоторых зарубежных государств. Показано, что в условиях экономического кризиса надежным критерием состояния рынка является СК, определенная по методу рыночной экстракции. Соответственно, достоверность определения СК по методу кумулятивного построения снижается.

Исследование изменений характеристик рынка, наблюдаемых в процессе развития экономического кризиса, выполнено применительно к рынку жилой и коммерческой недвижимости, ценовые показатели которой определяются методами независимой экспертной оценки. С целью увеличения точности и достоверности результатов оценочных работ за счет минимизации дополнительной погрешности, привнесенной ростом степени неопределенности численного значения СК, предложено при расчете СК ориентироваться преимущественно на метод рыночной экстракции.

Ключевые слова: ставка капитализации, оценка недвижимости, рыночная стоимость, погрешность оценки, точность оценки, дисконтированный денежный поток, принцип наилучшего и наиболее эффективного использования.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 4; библи.: 15.

Вступ. При використанні методу прямої капіталізації СК безпосередньо впливає на показник вартості об'єкта оцінки і, відповідно, на точність його визначення. Дослідження ринку нерухомості показали, що в Україні в останні декілька років значення СК, що визначається за методом ринкової екстракції, має тенденцію до зниження. Виявлене явище потребує наукового осмислення, теоретичного обґрунтування і глибшого дослідження. У зв'язку з цим видається доцільним провести порівняльний аналіз відмінностей у динаміці змін СК в Україні і за кордоном та дослідити економічні підстави виникнення виявлених трендів.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Питаннями достовірності визначення СК займалися фахівці в галузі незалежної оцінки як за кордоном (Jack P. Friedman, Nicholas Ordway, Tom Copeland, Tim Koller, Jack Murrin, Richard U. Ratcliff, С. В. Грибовський, В. М. Рутгайзер, Л. А. Лейфер, С. В. Валдайцев, В. Є. Єсіпов), так і в Україні (Я. І. Маркус, С. А. Сивец, В. В. Галасюк, Я. С. Витвицький, В. О. Воронін) [1–6]. Роботи закордонних авторів містять результати, отримані для активно функціонуючого, прозорого і збалансованого ринку. Сучасний стан ринку нерухомості України не цілком відповідає умовам ринків

країн із розвиненою ринковою економікою. Отож, теоретичний і практичний інтерес становить напрям подальших досліджень, пов'язаний із виявленням відмінностей – зокрема в динаміці змін СК.

Метою статті є аналіз відмінностей у динаміці змін СК в Україні та за кордоном; виявлення економічних підстав виникнення цих відмінностей та дослідження можливостей підвищення достовірності визначення СК.

Результати дослідження. У попередніх дослідженнях [7] ми кількісно проаналізували розміри ставок валютних депозитів у вітчизняних комерційних банках і зробили висновок про недоцільність їх використання для розрахунку значення безризикової ставки. Було показано, що в сучасних економіко-політичних умовах цей показник не цілком відповідає визначенню «безризикової ставки». Установлено, що метод кумулятивної побудови СК забезпечує прийнятний результат лише за умови використання найнижчих значень ставок валютних депозитів – на рівні 0,15–1,5% річних, що декларуються тільки нечисленними банками потужних міжнародних фінансових груп. У зв'язку з цим доцільно дослідити, який рівень СК демонструють національні огляди різних країн і як вона змінюється з плином часу.

У Канаді, згідно зі звітом CBRE, що є найбільшою у світі консалтинговою компанією у сфері комерційної нерухомості, за підсумками 2015 року і входить до списку 500 найбільших компаній світу, СК для певних видів активів має тенденцію до зниження. Так, наприкінці 2015 року в Торонто СК опустилася до 6%, тоді як 2010-го вона спостерігалася на рівні 10%. Для апартаментів класу А її рівень ще нижчий – 3,25–4% [8].

У США також спостерігається подібна тенденція. У сегменті квартир зниження СК: 2010 р. – 8,3%; 2015 р. – 6,3%. Для офісів, відповідно, відзначається падіння із 7,9 до 5,9% [9]. Такий самий стан і з нерухомістю комерційного використання (табл. 1).

Так, дані табл. 1 показують, що середні СК знизились із 7,2% за всіма видами нерухомості в першому

кварталі 2016 року до 7,0% до кінця червня 2016 року. Для квартир ставка знизилась на 50 базисних пунктів, у порівнянні з попереднім роком, і становила 6,5%. Аналогічний стан і з іншими секторами, тобто загальна прибутковість нерухомості має тенденцію до зниження (табл. 2).

Таблиця 1
Стан ринку комерційної нерухомості США,
II квартал 2016 року

Профіль нерухомості	СК, %
Офіс класу А	6,5
Офіс класу ВС	7,2
Промислові класу А	6,9
Промисловий клас ВС	7,9
Роздрібна торгівля класу А	6,7
Роздрібна торгівля класу ВС	7,5
Апартаменти класу А	6,2
Апартаменти класу ВС	6,9
Готель класу А	6,4
Готель класу ВС	7,5

Джерело. [10].

Таблиця 2
Стан ринку комерційної нерухомості США,
Флорида, лютий 2016 р.

Профіль нерухомості	СК, %
Апартаменти – Південно-Східний регіон	5,30
Апартаменти – загалом у країні	5,68
Офіси – Південна Флорида	7,18
Офіси в міських ділових центрах (CBD) – загалом у країні	5,68
Офіси у приміських зонах (Suburban) – загалом у країні	6,36
Гуртовий склад – загалом у країні	5,48
Торговий центр – загалом у країні	6,38
Регіональний торговий центр – загалом у країні	6,03

Джерело. [11].

Порівняємо наведені вище статистичні дані зі ставками капіталізації комерційної та житлової нерухомості для міста Києва в середині 2016 року (табл. 3 і 4).

Таблиця 3

СК для нежитлових приміщень міста Києва в середині 2016 року

Профіль нерухомості	СК, %				
	Київ	Центр	Наближені до центру райони	Серединна зона	Периферійна зона
Офіси	6,97	7,02	7,01	6,97	6,88
Офіси (професійні)	6,82	6,97	6,90	6,82	6,67
Торгові приміщення в ТЦ	7,52	7,44	7,51	7,52	7,51
Торгові приміщення (професійні)	6,99	6,94	6,98	6,99	6,95

Джерело. [12].

Таблиця 4

СК для квартир міста Києва у вересні 2016 року

Райони міста	СК, %			
	1-кім.	2-кім.	3-кім.	Середня
Голосіївський	10,6	7,59	6,26	8,15
Дарницький	9,2	7,33	6,24	7,59
Деснянський	12,59	8,15	7,31	9,35
Дніпровський	8,41	7	6,47	7,29
Оболонський	9,3	7,26	6,13	7,56
Печерський	6,59	5,92	5,06	5,86
Подільський	9,7	8,01	6,54	8,08
Святошинський	9,66	7,32	6,39	7,79

Закінчення табл. 4

Райони міста	СК, %			
	1-кім.	2-кім.	3-кім.	Середня
Солом'янський	10,45	7,85	6,47	8,26
Шевченківський	8,15	6,58	6	6,91
Середнє в місті	9,47	7,3	6,29	7,68

Джерело. [13].

Зазначимо, що всі подані вище статистичні дані відображають фактичний стан ринку, оскільки наведені значення СК отримано методом ринкової екстракції. Тож бачимо, що динаміка зміни СК в Україні

принципово не відрізняється від виявленої вище тенденції для закордонних держав. У раніше проведених дослідженнях [7] ми показали, що в період політико-економічної кризи збільшився ступінь невизначеності чисельних значень СК. Розбалансування вітчизняного ринку нерухомості спричинило виникнення і поглиблення розбіжності між модельною СК, що визначається за моделлю кумулятивної побудови, та СК, розрахованою за методом ринкової екстракції.

Слід зазначити, що, за багаторічними спостереженнями, фахівці відзначають зміни вартості нерухомості в широкому діапазоні, однак СК, зазвичай, залишається відносно стабільною протягом довгих періодів. Це спостереження перегукується з висновками Роберта Шиллера, що на відкритому ринку дохідність залишається відносно стабільною, а зміни в дохідності є індикатором зміни вартості [14]. Для прикладу, на ринку офісної нерухомості Лондона дохідність офісної нерухомості коливалася в діапазоні від 4,1 до 9,5% протягом 1981–2014 рр., зі стандартним відхиленням 1,3%, водночас вартість нерухомості змінювалася в діапазоні від -28 до + 34% із стандартним відхиленням 13% [15].

Висновки. Таким чином, виконаний аналіз показав спільну для України і закордонних держав тенденцію до плинного зниження фактичної СК, розрахованої за методом ринкової екстракції для ринку комерційної та житлової нерухомості. Зіставлення рівнів та дина-

міки СК демонструє, що Україна аж ніяк не є унікальною. Навпаки, наведений вище аналіз свідчить, що, попри наявність кризових явищ, економіка країни є близькою до країн із розвинутою ринковою економікою і в ній спостерігаються загальні світові тенденції. Не підлягає сумніву, що СК, розрахована за методом аналізу ринку (ринкової екстракції), відображає реальні тенденції на вітчизняному ринку нерухомості і може вважатись надійним індикатором дохідності.

Крім того, встановлено, що на даний час, за неодноразовими розрахунками, СК для різних сегментів ринку об'єктів нерухомості комерційного призначення становить 6,5–9,5%. Як видно з наведених у статті таблиць, як в Україні, так і за її межами СК для ринку нерухомості дуже рідко перевищує поріг у 10%. Суттєво вище від цього рівня значення СК, розраховані за методом кумулятивної побудови, є мало достовірними – оскільки вони базуються на завищеному значенні безризикової ставки, яка в наших умовах за своєю економічною сутністю не є в повному сенсі безризиковою. Економічне підґрунтя цього явища має бути предметом дальших досліджень.

Чисельні значення СК, розрахованої за методом кумулятивної побудови, можна вважати достовірними тільки за умови використання в розрахунках найнижчих значень депозитів 0,15–1,5% річних, які декларуються фінансовими установами великих міжнародних банківських груп.

Список використаної літератури

1. Фридман Дж. Анализ и оценка приносящей доход недвижимости / Дж. Фридман, Ник. Ордуні ; пер. с англ. В. Н. Лаврентьева, О. В. Тихоновой. – М. : Дело Лтд, 1995. – 480 с.
2. Гохберг І. І. Про деякі можливості підвищення достовірності визначення показника ринкової вартості земельних ділянок в сучасних умовах / І. І. Гохберг, Ю. В. Поздняков // Вісник оцінки. – 2010. – № 2. – С. 45–48.
3. Драпівковський О. І. Аналіз підходів до параметризації місця розташування в оцінці нерухомості / О. І. Драпівковський, І. Б. Іванова, М. В. Дубницька // Часопис картографії : зб. наук. пр. – Київ : КНУ ім. Тараса Шевченка, 2013. – Вип. 8. – С. 40–64.
4. Маркус Я. І. Неформальные подходы к оценке недвижимости в современных экономических условиях / Я. І. Маркус, В. В. Маркус, С. А. Мельниченко, Ю. В. Поздняков, И. П. Зубарева и др. // Практика оценки. – 2009. – № 5 (32). – С. 2.
5. Воронін В. О. Аналітика ринку нерухомості: методологія та принципи сучасної оцінки : монографія / В. О. Воронін, Е. В. Лянце, М. М. Мамчин. – Львів : Магнолія 2006, 2014. – 304 с.
6. Маркус Я. І. Относительность оценки: гипотезы, постулаты, следствия / Маркус Я. І., Поздняков Ю. В., Калапуша А. Л., Мещеряков В. В., Чашин Ю. Г., Маркус Т. І. ; под общ. ред. Я. І. Маркуса // Практика оценки имущества. – 2011. – № 3. – С. 1–108.
7. Лапішко М. Л. Підвищення достовірності визначення ставки капіталізації у ситуації незбалансованого ринку нерухомості / Лапішко М. Л., Поздняков Ю. В., Гохберг І. І. // Зб. наук. пр. «Економічні науки». – Луцьк : Луцький національний технічний університет, 2016. – Вип. 13 (49), ч. 2. – С. 154–163. – (Серія «Облік і фінанси»).
8. Commercial Real Estate, Forecasting, Industry Stats, Real Estate Investors, Real Estate Trends [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.brookfieldrps.com/cbre-q3-2015-canadian-cap-rates>.
9. CRE New sand Resources [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reisreports.com/resources/cre-news-and-updates/apartment/q1-2015-cap-rate-trends>.
10. Commercial Real Estate Market Survey [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.realtor.org/reports/2016-q2-commercial-real-estate-market-survey>.
11. Capitalization Rate Expectations [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://blazejack.wordpress.com/2016/02/02/2016-capitalization-rate-expectations>.
12. Обзор рынка недвижимости Киева – итоги II квартала 2016 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.samsom.com.ua/news/16-obzor-rynka-nedvizhimosti-kieva-itogi-ii-kvartala-2016-goda>.

13. Ставки капитализации рынка недвижимости в г. Киеве по районам за апрель 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kansas.ua/capitalization>.
14. Шиллер Р. О чем думают экономисты: беседы с Нобелевскими лауреатами / Роберт Шиллер ; под ред. Пола Самуэльсона, Уильяма Барнета. – Москва : Альпина, 2016.
15. Cap rates, cycles and how to inflate a real estate bubble [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/cap-rates-cycles-and-how-to-inflate-a-real-estate-bubble>.

References

1. Fridman, Dzh., & Ordueh, Nik. (1995). Analiz i ocenka prinosyashchej dohod nedvizhimosti [Analysis and evaluation of income-producing real estate]. (V. N. Lavrent'ev, O.V. Tihonova, Trans). Moscow : Delo Ltd [in Russian].
2. Gohberg, I. I., & Pozdnjakov, Ju. V. (2010). Pro dejaki mozhlyvosti pidvyshhennja dostovirnosti vyznachennja pokaznyka rynkovoi' vartosti zemel'nyh diljanok vsuchasnyh umovah [Some opportunities to increase the reliability of determination of the market value of land in modern conditions]. Visnyk ocinky – Bulletin of evaluation, 2, 45–48 [in Ukrainian].
3. Drapikovskyy, O. I., Ivanova, I. B., & Dubnyts'ka, M. V. (2013). Analiz pidhodiv do parametryzacji' misca roztashuvannja v ocinci neruhomosti [Approaches to parameterize locations in property valuation] Chasopys kartografii' – The journal Cartography. (Issue 8), (p. 40–64). Kyiv : KNU. Shevchenko [in Ukrainian].
4. Markus, Ja. Y., Markus, V. V., Mel'nychenko, S. A., Pozdnjakov Ju.V., Zubareva Y. P., Fylyppov V. P., et al. (2009). Neformal'nye podhody k ocenke nedvizhimosti v sovremennyh ekonomicheskych uslovijah [Informal approaches to real estate valuation in the current economic conditions]. Praktyka ocenky – Evaluation practice, № 5 (32), 2 [in Ukrainian].
5. Voronin V. O., Ljance E. V., & Mamchyn M. M. (2014). Analitika rynku neruhomosti: metodologija ta pryncypys uchastnoi' ocinky [Analysis real estate market: methodology and principles of modern assessment]. L'viv : Magnolija 2006 [in Ukrainian].
6. Markus, Ja. Y., Pozdnjakov, Ju. V., Kalapusha, A. L., Meshherjakov, V. V., Chashhyn, Ju. G., & Markus T. Y. (2011). Otnosytel'nost' ocenky: gypotezy, postulaty, sledstvyja [Relativity comments hypotezy, postulat, investigation]. Praktyka ocenky ymushhestva – Property Valuation Practice, 3, 1–108 [in Ukrainian].
7. Laphshko, M. L., Pozdnjakov, Ju. V., & Gohberg, I. I. (2016). Pidvyshhennja dostovirnosti vyznachennja stavky kapitalizacii' u sytuacii' nebalansovanogo rynku neruhomosti [Increased reliability determining capitalization rates in the situation of unbalanced market]. Zbirnyk naukovykh prats' «Ekonomichninauky». Seriya «Oblik i finansy» – Proceedings of «Economics.» Series «Accounting and Finance». Luc'k : Luc'kyjnacional' nyj tehnichnyj universytet. (Issue 13, part 2), (p. 154–163) [in Ukrainian].
8. Commercial Real Estate, Forecasting, Industry Stats, Real Estate Investors, Real Estate Trends (2015). www.brookfieldrps.com. Retrieved from : <http://www.brookfieldrps.com/cbre-q3-2015-canadian-cap-rates> [in Canada].
9. CRE News and Resources (2015). www.reisreports.com. Retrieved from : <http://www.reisreports.com/resources/cre-news-and-updates/apartment/q1-2015-cap-rate-trends>.
10. Commercial Real Estate Market Survey (2016). www.realtor.org. Retrieved from : <http://www.realtor.org/reports/2016-q2-commercial-real-estate-market-survey> [in USA].
11. Capitalization Rate Expectations (2016). blazejack.wordpress.com. Retrieved from : <https://blazejack.wordpress.com/2016/02/02/2016-capitalization-rate-expectations> [in USA].
12. Obzor rynku nedvijimosti Kieva – itogi II kvartala 2016 goda [Review of the real estate market in Kiev – the results of the second quarter of 2016]. (2016). www.samson.com.ua. Retrieved from : <http://www.samson.com.ua/news/16-obzor-rynka-nedvizhimosti-kieva-itogi-ii-kvartala-2016-goda> [in Ukrainian].
13. Stavki kapitalizatsii rynku nedvijimosti v g. Kiev porayonam za aprel 2017 [Rates of capitalization of the real estate market in Kiev by districts for April 2017]. (n.d.). www.kansas.ua. Retrieved from : <http://www.kansas.ua/capitalization> [in Ukrainian].
14. Shiller, Robert (2016). O chem dumayut ekonomisty: besedy s nobelevskimi laureatami [What Economists Think: Conversations with Nobel Laureates]. Pol Samuelson & Uilyam Barnet (Ed.). Moscow : Al'pyna [in Russian].
15. Cap rates, cycles and how to inflate a real estate bubble (2016). www.weforum.org. Retrieved from : <http://www.weforum.org/agenda/2016/01/cap-rates-cycles-and-how-to-inflate-a-real-estate-bubble>.

УДК 336.71:336.76

БІРЖОВИЙ ІНТЕРНЕТ-ТРЕЙДИНГ У СИСТЕМІ МЕХАНІЗМІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Беля Андріана Романівна,
викладач кафедри банківської справи
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: ana1000@ukr.net

Анотація. Дослідження проблематики формування і прогнозування валютного курсу національної грошової одиниці актуалізується з утвердженням і стрімким розвитком глобалізаційних процесів в останні десятиліття. В Україні проблема розвитку фондового ринку та інтернет-трейдингу, а також їхній вплив на валютний ринок є особливо актуальними, оскільки саме фондовий ринок виконує функцію «перетворення заощаджень в інвестиції», а це означає, що його треба розвивати. Досліджено теоретико-методологічні засади біржового інтернет-трейдингу; проведено аналіз впливу фундаментальних чинників на валютний курс; розглянуто перспективи розвитку фундаментального аналізу та вдосконалення системи інтернет-трейдингу в Україні.

Ключові слова: біржовий інтернет-трейдинг, валютний курс, курсоутворення, фінансовий ринок, фундаментальний аналіз, трейдинг.

Формул: 0; рис.: 4; табл.: 4; бібл.: 14.

INTERNET TRADING IN THE SYSTEM OF MECHANISMS OF FINANCIAL MARKETS FUNCTIONING

Andriana Belia,
Lecturer of the Department of Banking
of the Lviv Institute
of SHEI «Banking University»
e-mail: ana1000@ukr.net

Abstract. The thesis highlights the essence of the fundamental analysis and exchange rate and the scientific approach to forecasting exchange rate regimes studied by their classification, analysis and synthesis of their essential properties, grounded theoretical and methodological approaches to the formation of the exchange rate in the context of the over all economic equilibrium. Macroeconomic indicators are classified, which are factors the volatility of the exchange rate by providing the following groups: economic growth, employment, consumer outlook, business outlook, housing, inflation, credit, financial and banking statistics and verbal intervention, foreign sector, budget, financial markets.

There is reviewed the internal and external (specific) currency exchange rate factors. It is proved that there valuation of the base currency quotations (US dollar) causes a decline in world prices for export product and growth of numerous macroeconomic imbalances in the national economic system.

Keywords: internet trading, exchange rate, exchange rate formation, financial market, fundamental analysis, trading.

Formulas: 6; fig.: 1; tabl.: 3; bibl.: 14.

БИРЖЕВОЙ ИНТЕРНЕТ-ТРЕЙДИНГ В СИСТЕМЕ МЕХАНИЗМОВ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ФИНАНСОВОГО РЫНКА

Беля Андриана Романовна,
преподаватель кафедры банковского дела
Львовского образовательного-научного института
ГБУЗ «Университет банковского дела»
e-mail: ana1000@ukr.net

Аннотация. Исследование проблематики формирования и прогнозирования валютного курса национальной денежной единицы актуализируется с укреплением и стремительным развитием глобализационных процессов в последние десятилетия. В Украине развитие фондового рынка и интернет-трейдинга, а также их влияние на валютный рынок является особенно актуальным, поскольку именно фондовый рынок выполняет функ-

цию «превращения сбережений в инвестиции», а это значит, что его надо развивать. Исследованы теоретико-методологические основы биржевого интернет-трейдинга; проведен анализ влияния фундаментальных факторов на валютный курс; рассмотрены перспективы развития фундаментального анализа и совершенствования системы интернет-трейдинга в Украине.

Ключевые слова: биржевой интернет-трейдинг, валютный курс, курсообразования, финансовый рынок, фундаментальный анализ, трейдинг.

Формул: 0; рис.: 4; табл.: 4; библи.: 14.

Вступ. Фінансові ринки вимагають від учасників високого рівня фахової підготовки. Фінансисти корпорацій, аналітики, торговці фінансових інститутів та біржові спекулянти щоденно ухвалюють багато рішень про купівлю-продаж різних фінансових і матеріальних активів. Для зменшення ризику таких операцій та отримання очікуваних прибутків від своїх вкладень кожен із них повинен знати й аналізувати низку факторів, що впливають на ринкові ціни та курси і породжують тенденції зростання чи зниження. Загалом у країнах розвинутого ринку поширені три методи аналізу ринку, а саме: фундаментальний, технічний, інтуїтивний. Фундаментальний аналіз вивчає рух цін під впливом макроекономічних чинників. Технічний аналіз можна визначити як метод прогнозування динаміки цін, заснований він на математичних, а не на економічних теоріях.

Значущість правильного формування валютного курсу полягає, з одного боку, в тому, що плавна девальвація реального ефективного курсу національної валюти є одним із традиційних інструментів підтримки експортерів, а також суттєвим нетарифним бар'єром для імпортерів. З другого боку, зміна валютного курсу національної грошової одиниці впливає і на рух капіталів (прямих, портфельних та інших інвестицій), на стан валового зовнішнього боргу, на здатність його обслуговування, на стан міжнародних резервів країни і швидкість їх виснаження або відновлення.

В Україні проблема розвитку фондового ринку та інтернет-трейдингу є особливо актуальною, оскільки саме фондовий ринок виконує функцію «перетворення заощаджень в інвестиції», а це означає, що його треба розвивати.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Метою дослідження є поглиблення теоретико-методологічних засад фундаментального аналізу валютної пари USD / UAH і розроблення науково-практичних рекомендацій щодо прогнозування валютного курсу в Україні.

Досягнення вказаної мети передбачало вирішення таких завдань:

- дослідити сутність біржового інтернет-трейдингу і його застосування за кордоном;
- оцінити взаємозв'язок між обмінним курсом національної валюти та основними макроекономічними індикаторами;
- показати вплив фундаментальних індикаторів розвитку країни на динаміку валютних торгів;
- розкрити особливості формування обмінного курсу національної валюти в контексті змін у потоках капіталу;
- висвітлити основні недоліки і переваги функціонування системи інтернет-трейдингу на українському фондовому ринку.

Для досягнення мети дослідження використано широкий спектр філософських і загальнонаукових методів дослідження: системний аналіз, метод аналізу і синтезу, порівняльний аналіз, графічний аналіз, метод індукції, метод наукового узагальнення.

Результати дослідження. Інтернет-трейдинг уперше одержав популярність у середині 1990-х років як технологія, що дозволяє спростити й прискорити процес прийняття заявок від приватних інвесторів на операції із цінними паперами та іншими фінансовими інструментами, а також як надзвичайно прибутковий бізнес.

Інтернет-трейдинг (internet trading) – це спосіб доступу до торгів на валютній, фондовій або товарній біржі з використанням Інтернету як засобу зв'язку. Здебільшого, доступ до торгів надає брокер. Він надає своїм клієнтам програмне забезпечення для зв'язку з біржею і для проведення торгів, здійснює технічну підтримку такої діяльності. Під терміном «біржовий інтернет-трейдинг» розуміється можливість прямого самостійного доступу до торгів через Інтернет із віддаленого терміналу за допомогою спеціально створеного для цих цілей програмного забезпечення.

Із грошового рахунку здійснюється звичайна купівля або продаж фондових деривативів. Приймають ліміт-, маркет- і стоп-ордери. Маржинальний рахунок в основному використовується для відкриття коротких позицій (у тому числі й без покриття) у рамках технології *margin trading*, коли брокер кредитує операції клієнта під заставу наявних на рахунку коштів (розмір кредитного плеча коливається в дуже широкому діапазоні – від 1 : 2 на фондовому ринку до 1 : 500 – на валютному). Якщо інвестор / трейдер правильно спрогнозував рух ринку, то торгівля з маржею дозволить дістати додатковий прибуток за менших вкладень. Однак і втрати будуть більшими в разі помилки.

Таким чином, основним фактором розвитку і привабливості біржового інтернет-трейдингу є все ж **маржинальна торгівля**. Великий обсяг приватних інвесторів в умовах нестабільної ситуації на ринку класичних банківських продуктів обирає альтернативні варіанти пасивного доходу. Але зважаючи на ризик-менеджмент, вкладати в ризикові продукти звичайна фізична особа буде невелику суму заощаджень – тому «кредитне плече» вважається оптимальним варіантом [1].

Протягом останніх років інтернет-трейдинг став кращим другом і помічником трейдера. За допомогою інтернет-трейдингу клієнт має зв'язок із брокером у будь-якій точці світу і в будь-який час доби. Більш того, у будь-який час трейдер може отримати всю потрібну для здійснення угод інформацію. Використовуючи програмне забезпечення обраного брокера та Інтернет, є можливість величезного вибору як самого

ринку, так і інструментів для торгівлі. При цьому використовуються всі можливості програми, починаючи від тестування торгової стратегії в реальному часі до здійснення торгівлі в автоматичному режимі.

Для кінцевого користувача (індивідуального інвестора), на нашу думку, система біржового Інтернет-трейдингу має певні переваги і недоліки (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги і недоліки біржового Інтернет-трейдингу

Переваги	Недоліки
Невеликий стартовий капітал	Необхідні знання у сфері інвестування
Оперативний контроль над своїми позиціями і станом рахунку	Ризик втрати зв'язку (неякісний Інтернет)
Вища дохідність за рахунок створення власної стратегії	Ризик помилки (людський фактор)
Невисокі комісійні	Питання безпеки фінансових інтернет-трансакцій
Зручність, швидкість, оперативність і динамічність виконання операцій	
Простота управління власним електронним рахунком	
Зниження ризиків операційних помилок традиційного голосового брокера	
Скорочення витрат на проведення операцій	

Примітка. Розроблено за [2].

З наведеного в табл. 1 видно, що Інтернет-трейдинг має багато серйозних переваг, оскільки дає можливість приватним інвесторам із невеликим капіталом самостійно торгувати на біржі. Інтернет-трейдинг став проривом у розвитку фондового ринку України.

Біржовий Інтернет-трейдинг максимально скоротив дистанцію між покупцем і продавцем. Тепер будь-який інвестор має ті самі можливості, що й професійний учасник, котрий має місце на біржі, а саме – повну інформацію про те, що відбувається на ринку, про угоди і заявки щодо кожного емітента; можливість застосовувати методи фундаментального і технічного аналізу, а також отримувати аналітичну інформацію, що містить дослідження ринку, основні тенденції та прогнози подальшого розвитку його кон'юнктури.

Фундаментальний аналіз (англ. *Fundament analysis*) – підхід до аналізу фінансових ринків на основі вивчення фінансово-економічної інформації, яка чинить вплив на динаміку активу або фінансового інструменту.

Фундаментальний аналіз концентрується на вивченні факторів попиту і пропозиції, що визначають зміну цін. Це традиційний економічний аналіз. На сучасних фінансових ринках фундаментальний аналіз здійснюється із застосуванням економетрії та моделей розвитку ринків. Однак ефективність такого аналізу є високою тільки для довгострокового прогнозування.

Серед усіх валют, які котируються на міжнародному валютному ринку, на долар США припадає 43% середньодобового обсягу торгів, за даними Банку міжнародних розрахунків. Саме тому **фундаментальний аналіз стану економіки США**, а також **аналіз рішень, які ухвалюють монетарні регулятори США**, має вирішальне значення для успішного трейдингу на глобальному ринку валют.

Валютний (обмінний) курс, будучи тісно пов'язаним із станом усіх секторів національної економіки, має складну природу свого формування, оскільки, з одного боку, він є наслідком нелінійних взаємодій множини макроекономічних індикаторів розвитку країни, а з другого – чинником зміни вказаних індикаторів.

Формуючись на основі комплексу внутрішніх і зовнішніх фундаментальних економічних показників, валютний курс, у свою чергу, активно впливає на відповідні макроекономічні індикатори. По суті, доцільно розрізняти прямий і зворотний зв'язки між системою економічних індикаторів і валютним курсом. У разі прямого зв'язку валютного курсу є результативною ознакою, а у разі зворотного – він є однією з факторних ознак, які активно впливають на економічний розвиток країни.

Формування валютного курсу залежить та обумовлюється насамперед сукупністю взаємодій національної економіки з рештою світу. Тому встановлення взаємозв'язків рахунків зовнішнього сектору національної економіки між собою та їхнього впливу на формування валютного курсу, з одного боку, а також розуміння того, яким чином валютний курс здатний впливати на відновлення загальної рівноваги в національній економіці, – з другого, є одним із важливих завдань фундаментального аналізу [3].

Інформаційною основою процесу біржового Інтернет-трейдингу є інформація про фінансові ринки, компанії та валюти. Переважно брокерські та дилерські фірми або надають новини такого плану, або мають цілі аналітичні підрозділи, які займаються технічним аналізом певних інструментів чи біржових майданчиків. Для прикладу, Xdirect щодня надає інформацію щодо кількох основних валютних пар щодня. Також можна використовувати rss стрічку новин напряду від Thomson Reuters або Bloomberg. Також популярним аналітичним агентством, яке започаткувало й обслуговує основний біржовий індекс США, є Dow Jones.

Виділяють чотири групи фундаментальних факторів, що безпосередньо впливають на ринок:

- економічні;
- політичні;
- чутки та очікування;
- форс-мажор – неочікувані події.

Фундаментальний аналіз валютного курсу базується на припущенні про те, що попит і пропозиція на певну валюту є наслідком економічних процесів, які відбуваються у відповідній країні. Цей вид аналізу є синтетичним дослідженням низки макроекономічних індикаторів у їхньому взаємозв'язку з динамікою валютного курсу.

Аналіз фундаментальних макроекономічних індикаторів та їхніх взаємозв'язків із динамікою валютного курсу національної грошової одиниці є досить новою сферою для багатьох країн, їхніх урядів, регуляторів. І якщо у США і деяких інших розвинутих країнах світу цьому виді аналізу приділялася системна інституційна увага упродовж багатьох десятиліть, то щодо решти країн актуалізація цього питання тісно переплетена з процесами глобалізації та уніфікації

інфраструктури фінансових ринків. Наслідками вказаних процесів стали більш тісні взаємозалежності та взаємовпливи країн, їхніх економік, ринків та валют.

Більш детальний кореляційно-регресійний аналіз взаємозв'язку динаміки національного ВВП у постійних цінах 2010 року і загального світового товарного індексу дає змогу констатувати наявність значного прямого зв'язку, за якого при зростанні / зменшенні загального світового товарного індексу на один пункт український ВВП відповідно зростає / зменшується на 3,1 млрд грн у постійних цінах (рис. 1).

Висока цінова волатильність на світових товарних ринках ревальвує гривню в разі зростання вказаних цін і девальвує гривню в разі їх падіння. Висновок можна сформулювати інакше: сильний долар девальвує гривню через зниження цін на світових товарних ринках, у той час як слабкий долар ревальвує гривню через зростання цін на світових товарних ринках. Власне вказаний висновок, а також наведені вище результати аналізу є наочною ілюстрацією дії ефекту проходження (*path-through effect*) на зміну валютного курсу гривні відносно долара США.

Однак вищевказаний ефект проходження такими закономірностями не обмежується. Не менш важли-

ві його наслідки полягають у тому, що між офіційним валютним курсом гривні та інфляцією (ІСЦ) в Україні існує значна тіснота зв'язку. Більше того, у наш час, після переходу до режиму гнучкого курсоутворення, вказаний зв'язок, узятий із двомісячним лагом відносно реакції цін на зміну ВК, став майже функціональним (95,3% інфляційної волатильності зумовлюється девальвацією ВК гривні) (рис. 2).

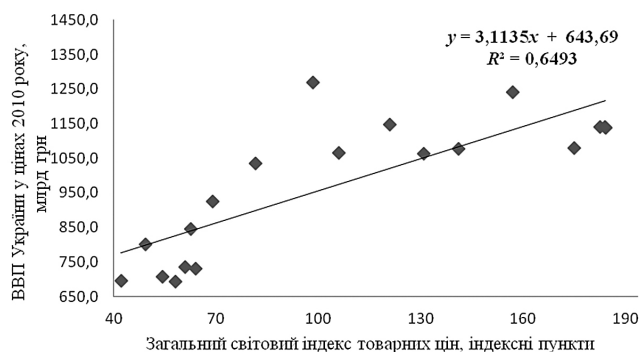

Рис. 1. Взаємозв'язок між ВВП України і загальним світовим товарним індексом за 1996–2016 рр.

Примітка. Розраховано за даними IMFCCMS [4].

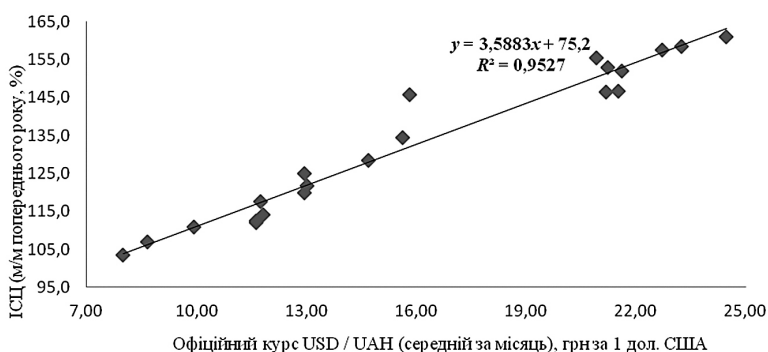

Рис. 2. Взаємозв'язок між курсом гривні та інфляцією

Примітка. Розраховано за даними НБУ [5]

З вищезазначеного рівняння регресії можна зробити висновок про те, що знецінення валютного курсу національної грошової одиниці на одну гривню відносно долара США супроводжується середніми темпами зростання споживчої інфляції на рівні 3,6 відсотка.

З огляду на окреслений аналіз можна констатувати, що ціновий канал є одним з основних у контексті впливу валютного курсу на економічні процеси. Тому намагання регулювати валютний курс шляхом його фіксації з метою стабілізації цін є, на перший погляд, найпростішим і найбільш очевидним рішенням. Базуючись на очевидності інфляційних наслідків девальвації національної валюти у країнах, які мають високу частку залежності від імпорту, чимало вітчизняних дослідників схилилися до різних форм фіксації валютного курсу гривні, аналізуючи переваги і недоліки відповідних валютно-курсівих політик монетарного регулятора [6].

Обмінний курс національної валюти будь-якої країни постійно змінюється під впливом тих чи інших факторів. Він має стохастичну природу, оскільки

змінюється циклічно: періоди зростання змінюються періодами падіння і, навпаки, у хаотичному порядку.

Національна грошова одиниця є ключовим елементом незалежної монетарної політики країни. Пов'язуючи національну економіку зі світовим ринком, обмінний курс української валюти зазнає впливу багатьох макроекономічних факторів – як екзогенних, так і ендогенних.

З тих чи інших причин національні валюти багатьох країн девальвують, Україна ж стала рекордсменом зі знецінення своєї валюти: українська гривня 2008 року втратила 62,3% своєї вартості щодо долара США і 54,8% щодо євро; 2014-го девальвація була ще відчутніша – 97,3 та 74,2% відповідно. Така ситуація активізувала дослідження у сфері курсоутворення як в Україні, так і за кордоном.

Ричард Міз і Кенет Рогофф 1983 року запропонували так звану модель «випадкового блукання», що дозволяла висувати чітку гіпотезу про значення валютних курсів аналогічно до моделей, заснованих на принципах відносних переваг. Було також доведено,

що окремі моделі можуть прогнозувати зміну обмінних курсів із високою вірогідністю на одному проміжку часу і не працювати на іншому [7].

У реальності ціна однієї валюти стосовно інших постійно змінюється залежно від співвідношення попиту і пропозиції валюти на валютних ринках. Водночас співвідношення попиту і пропозиції залежить від багатьох факторів, які одночасно тісно взаємодіють. Коливання курсу національної валюти є чутливим економічним барометром загальноекономічної ситуації; остання визначається складним комплексом фундаментальних факторів. Ерік Л. Найман під фундаментальними факторами розуміє «макроекономічні індикатори стану економіки» [8].

Експерти валютного ринку поділяють фундаментальні фактори за ступенем їх вагомості на певні категорії. До найвагоміших відносять: стан торговельного і платіжного балансу, стан грошової системи, офіційні облікові ставки, темпи економічного зростання, рівень інфляції, обсяги золотовалютних резервів, зовнішню заборгованість, дефіцит державного бюджету, динаміку зайнятості, політичні фактори. Другу сходинку посідають: обсяги роздрібного товарообороту, житлового будівництва, темпи зростання промислового виробництва, виконання іноземною валютою функції грошей, портфель замовлень тощо. На третій сходинці – індикатори фінансових ринків, які можна отримати в режимі реального часу: індекси фондового ринку, попит на державні цінні папери, депозитні ставки, курси національних валют [3].

Механізм курсоутворення багатофакторний і досить складний. Одні фактори впливають на курс валюти прямо, безпосередньо, інші опосередковано. Сила впливу кожного фактору змінюється залежно від загальної кон'юнктури економіки. Один і той самий фактор в окремі періоди може відігравати досить ваго-

му роль при формуванні обмінного курсу, а зі зміною кон'юнктури економіки – відходити на другий план. Однак проведений теоретичний аналіз макроекономічних факторів, що впливають на формування ціни валюти, дозволяє поділити їх на три групи (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація курсоутворювальних факторів

Ревальвувачі фактори	Девальвувачі фактори
Процентні ставки	Грошова маса
Сальдо торговельного балансу	Інфляція
Обсяг ВВП (ВНП)	Дефіцит бюджету
Споживчий попит	Рівень безробіття
Зовнішньоторговельна квота	
Обсяг золотовалютних резервів	

Примітка. Розроблено за [3].

Аналізуючи макроекономічні фактори курсоутворення, не слід забувати про вплив на формування ціни валюти суб'єктів валютного ринку. Їх умовно поділяють: на експортерів, імпортерів, власників спекулятивного капіталу і центральний банк. Саме на центральний банк покладено завдання стабілізації курсу національної валюти і зменшення амплітуди його коливань.

На динаміку обмінного курсу національної валюти впливають і одночасно залежать від його величини зовнішній і внутрішній сектори економіки. Зовнішня рівновага характеризується стабільністю поточного рахунку платіжного балансу, внутрішня – урівноваженістю попиту і пропозиції на валютному ринку країни та ціновою стабільністю. Графічний аналіз динаміки валютного курсу гривні щодо долара США за період з 2012 до 2015 рр. (рис. 3) дає можливість виділити окремі періоди, які характеризуються різними темпами зміни курсових коливань та значно відрізняються макроекономічною ситуацією у країні.

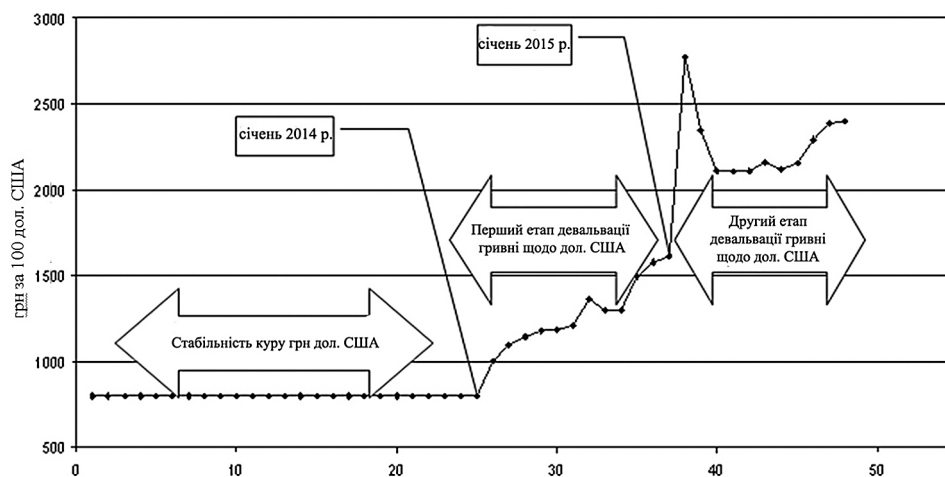

Рис. 3. Динаміка офіційного курсу грн / дол. США, на кінець місяця впродовж 2012–2015 рр.

Джерело. [9].

Перший період – із січня 2012 р. до січня 2014 р. На цьому етапі підтримується стабільний обмінний курс гривні щодо долара США. Курсові коливання на цьому проміжку часу були незначними: різниця між максимальним і мінімальним курсовими значеннями становила 0,33 грн за 100 дол. США.

Така ситуація зумовлена кількома чинниками:

– підтримкою низькоінфляційного середовища у країні. На думку О. Береславської, цей вплив був мінімальним, оскільки інфляція в Україні була значно нижчою за інфляцію основних торговельних партнерів України [9];

– використанням для виплат за державним і гарантованим державою боргом міжнародних резервів (за 2012 рік їх обсяг знизився на 7,2 млрд дол. США, упродовж 2013-го було витрачено 4,1 млрд дол. США);

– урівноваженими попитом і пропозицією безготівкової іноземної валюти.

Упродовж 2013 року НБУ був вимушений запровадити низку обмежувальних заходів, що дозволило зменшити спекулятивний тиск на внутрішній валютний ринок. Такі заходи є тимчасовими і в реаліях української економіки виправданими.

Як видно з рис. 4, для стримування девальвації обмінного курсу національної валюти впродовж 2012–2013 рр. використовувалися валютні інтервенції. За вказаний період валютні резерви НБУ зменшилися

більш як удвічі, їхній найнижчий рівень був у четвертому кварталі 2014 року. Використання валютних резервів для стримування коливань курсу виправдане в короткостроковій перспективі для згладжування незначної волатильності курсу. Однак використання інтервенцій як стимулювального механізму впродовж двох років тільки накопичувало девальваційний тиск на гривню і викликало різку девальвацію національної валюти впродовж 2014 року на 97,3 відсотка.

На думку О. Береславської, від'ємне сальдо валютних інтервенцій 2014 року, що становило мінус 833,1 млн дол. США, не зупинило девальвацію гривні і сприяло кардинальній зміні у структурі фінансових активів НБУ: вже 2013-го роль основного фінансового активу НБУ відігравали цінні папери уряду України [10].

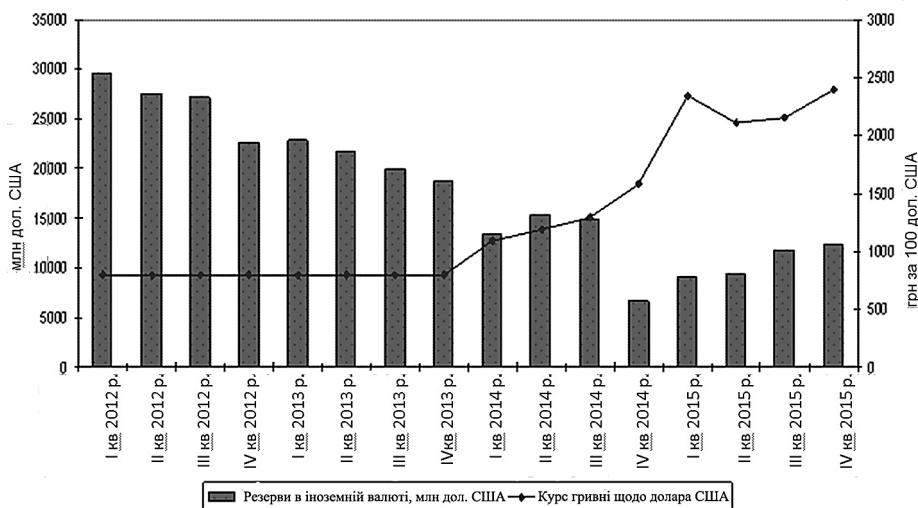

Рис. 4. Динаміка валютних резервів НБУ і курсу гривні щодо долара США

Джерело. [9].

Другий період – із лютого 2014 р. до січня 2015 р. характеризується зниженням обсягів золотовалютних резервів до критичного рівня – 7,5 млрд дол. США; реальний ВВП упродовж 2014 року скоротився на 6,8%,

експорт товарів зменшився на 19,9%, баланс товарів та послуг становив мінус 4 606 млн дол. США (табл. 3). У цілому за результатами 2014 року дефіцит зведеного платіжного балансу становив 13,3 млрд дол. США.

Таблиця 3

Динаміка показників зовнішньої торгівлі впродовж 2012–2015 рр.

Показник	Роки	2011	2012	2013	2014	2015
Експорт товарів та послуг, млн дол. США		83 652	86 516	81 719	65 436	47 797
Темпи зміни експорту, %		27,47	3,42	-5,54	-19,93	-26,96
Імпорт товарів та послуг, млн дол. США		93 797	100 863	97 353	70 042	49 488
Темпи зміни імпорту, %		34,75	7,53	-3,48	-28,05	-29,35
Баланс товарів та послуг, млн дол. США		-10 145	-14 346	-15 634	-4 606	-1 691

Примітка. Розраховано за даними [11].

Саме 2014-й став роком вимушеної відмови від штучно стабільного обмінного курсу гривні та переходу до гнучкого обмінного курсу, який визначається фундаментальними факторами ринку: попитом і пропозицією.

Для виявлення курсоутворювальних факторів проаналізуємо взаємозв'язок динаміки фундаментальних факторів і валютних курсів гривні за 2012–2015 рр. (Y1 – пара грн / долар США, Y2 – пара грн / євро). Фундаментальні фактори представлені такими макроекономічними показниками: X1 – сальдо екс-

порту-імпорту товарів і послуг, млн доларів США; X2 – грошова маса (агрегат M3), млн грн; X3 – облікова ставка НБУ, %; X4 – обсяги продажу державних цінних паперів на первинному ринку, тис. штук; X5 – гроші поза банками (агрегат M0), млн грн; X6 – дефіцит зведеного бюджету, у % до ВВП; X7 – інвестиції в основний капітал, млн грн; X8 – зовнішній борг (прямий і гарантований), млрд доларів США; X9 – золотовалютні резерви НБУ, млн доларів США; X10 – швидкість обертання грошової маси, кількість обертів; X11 – індекс споживчих цін, %.

Щільність зв'язку між цими факторами і валютними курсами гривні представлено кореляційною матрицею (табл. 4).

Недіагональні елементи матриці – це лінійні коефіцієнти кореляції r_{ik} , які оцінюють не причинно-наслідкові, а супутні зв'язки між показниками,

що корелюють. Оскільки інформаційна база нашого дослідження представлена динамічними рядами, то коефіцієнти кореляції відображають синхронність змін фундаментальних факторів і валютних курсів, що зумовлено дією спільних причин їхньої варіації.

Таблиця 4

Коефіцієнти кореляції між фундаментальними факторами і валютними курсами

	Y1	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	Y2
Y1	1	0,75	0,76	0,92	-0,68	0,76	-0,79	0,54	-0,76	-0,8	-0,84	0,48	0,99
X1		1	0,67	0,72	-0,20	0,77	0,15	-0,59	-0,63	-0,69	0,11	0,46	0,77
X2			1	0,62	-0,14	0,94	-0,57	0,99	0,99	-0,94	-0,80	0,49	0,81
X3				1	0,55	0,67	0,56	-0,62	-0,57	-0,70	0,82	0,48	0,89
X4					1	-0,16	0,36	-0,16	-0,15	-0,09	0,35	-0,11	-0,51
X5						1	-0,59	0,99	0,99	-0,92	-0,84	0,48	0,82
X6							1	-0,55	-0,59	-0,58	0,76	0,17	-0,79
X7								1	0,99	0,99	-0,81	0,12	0,80
X8									1	0,99	-0,79	0,12	-0,71
X9										1	-0,79	-0,51	-0,84
X10											1	0,36	-0,61
X11												1	0,49
Y2													1

Примітка. Розраховано за даними Національного банку України [11].

Валютні курси грн / долар і грн / євро змінюються в динаміці майже синхронно – коефіцієнт кореляції між ними становить 0,99. Спільним для обох курсів валют є істотність зв'язку з таким фактором, як облікова ставка НБУ та неістотність зв'язку з індексом споживчих цін. З іншими фундаментальними факторами щільність зв'язку кожної пари курсових співвідношень різниться. Як свідчать значення коефіцієнтів кореляції, зв'язок валютного курсу грн / євро з фундаментальними факторами сильніший порівняно з курсом грн / долар. Для пари грн / євро та для пари грн / долар коефіцієнти кореляції з більшістю фундаментальних факторів перевищують 0,8 або наближаються до цього рівня [11].

Можна стверджувати, що в Україні девальвація гривні є результатом накопичених дисбалансів в економіці країни, що роками не вирішувалися. Упродовж 2012–2013 рр. для стримування девальвації гривні використовувалися валютні інтервенції, що стало причиною накопичення девальваційних очікувань та різкого здешевлення гривні 2014 року. Позитивний вплив здешевлення національної валюти на платіжний баланс (2014 і 2015 років обсяг імпорту товарів і послуг зменшився відповідно на 28 і 29%) не буде довготривалим явищем, оскільки структурні деформації національної економіки і надалі виступатимуть девальваційним фактором. Здешевлення валюти для поліпшення сальдо платіжного балансу використовувати не доцільно, оскільки темпи зміни експорту в усі роки, крім 2013-го, перевищували темпи зміни імпорту. За результатами дослідження, дієвим інструментом впливу на динаміку курсу національної валюти можна визначити облікову ставку НБУ.

Український ринок цінних паперів за темпами свого розвитку дуже довго відставав від фондових ринків США, Європи, Росії. Тенденція продовжується і доте-

пер, проте з розвитком інформаційних Інтернет-технологій в українського ринку з'явився шанс зміцнити свої позиції, стати конкурентоспроможним і привабливим у світовому масштабі. Звичайно, для досягнення такого результату потрібні кардинальні структурні зміни вітчизняного фондового ринку. Інтернет-трейдинг, який був впроваджений 2009 року, безперечно, вивів український ринок на якісно новий рівень розвитку, надавши доступ приватним інвесторам до торгівлі цінними паперами. Інтернет-трейдинг, поряд із проблемами і недоліками, має набагато більше переваг і перспектив.

1. Для українського фондового ринку доцільно переглянути підходи до лістингових вимог, оскільки багато компаній узагалі не мають можливості бути включеними в лістинг, а саме:

- знизити вимоги до фінансових показників, що визначають допуск цінних паперів у лістинг;
- дозволити включення цінних паперів з ініціативи маркет-мейкера;
- дозволити включення цінних паперів у лістинг за наслідками їхнього обігу на інших фондових біржах, не вимагаючи регулярних торгів протягом періоду часу – хоча б до півроку;
- підвищити вимоги до рівня ліквідності цінних паперів у лістингу.

2. Доцільністю є впровадження в Україні біржового IPO:

- регулятор мусить дозволити емітентів формувати певні параметри випуску облігацій на підставі попиту / пропозиції, що склалися на фондовій біржі при розміщенні;
- треба створити умови для скорочення витрат виходу на фондові біржі новим емітентам, у тому числі венчурним, інноваційним та інвестиційним компаніям шляхом установлення окремих умов допуску (зняття наявних

обмежень) цінних паперів до обігу та лістингу на фондових біржах – за умови обігу винятково серед кваліфікованих інвесторів;

- слід визначити механізми пропозиції цінних паперів міжнародним та українським інвесторам професійними учасниками ринку цінних паперів, які пропонують послуги з розміщення (андерайтингу) чи організації обігу (маркетмейкери) цінних паперів, установити відповідальних осіб;
- визначити механізми контролю за пропозицією цінних паперів (іноземних і вітчизняних) в Україні та за кордоном.

3. Доцільною є активізація участі органів державної влади в біржових торгах на українському фондовому ринку – ФДМУ, який є найбільшим акціонером в Україні і мусить відігравати відповідну роль на фондовому ринку. Для цього потрібно:

- передбачити можливість прямої участі ФДМУ чи уповноваженої установи в торгах на фондових біржах і впливу на біржові ціни (за рахунок значної частки акцій, що перебуває в розпорядженні ФДМУ, джерела підвищення показника *freefloat*);
- внести зміни до Положення про порядок продажу на фондових біржах пакетів акцій акціонерних товариств, що належать державі (він безнадійно застарів і з огляду на нормативні документи НКЦПФР, і на чинний порядок ведення біржових торгів) [12].

Ще одним важливим завданням для активізації фондового ринку і розвитку інтернет-трейдингу є налагодження системи електронного документообігу, оскільки український фондовий ринок у цьому плані значно відстає від іноземних фондових ринків. Тому це питання слід обов'язково вирішити на законодавчому рівні.

Висновки. Економічні реформи є дуже поширеним явищем на території України. Такі умови роблять питання прогнозування подій на валютному ринку особливо актуальним як на макро-, так і на мікрорівні. Разом з тим фінансові інститути, органи влади, комерційні структури часто відчують потребу в отриманні надійної інформації щодо співвідношення курсів валют як у короткостроковому, так і довгостроковому періодах.

Процес ухвалення рішення центрального банку при виборі режиму валютного курсу тісно корелює з їхнім впливом на очікування економічних агентів, а також із такими феноменами, як невизначеність поведінкових реакцій учасників валютного ринку щодо запровадження «плаваючого» режиму валютного курсу, фіксації валютного курсу, спекулятивних атак.

Тому для ефективного прогнозу валютного курсу використовують фундаментальний аналіз. Мета фундаментального аналізу міжнародного валютного ринку – вивчити ціновий рух валютних пар та інших інструментів на рівні макроекономіки, оцінити загальний стан світової економіки, а також економіки обраної країни, виходячи з вибору валютної пари. Для того, щоб ухвалити рішення про вхід на ринок, інвестор повинен правильно визначити напрям головного ринкового тренду і, звичайно ж, його точки ділового циклу на даний момент.

Щоб повноцінно провести фундаментальний аналіз валютного ринку, потрібно регулярно стежити за економічними подіями. Щодня публікуються нові економічні дані, які стосуються певного показника (індексу) економіки. Будь-яка офіційна новина значно впливає як на валютний ринок, так і на інші фінансові ринки. Причина багатьох рухів на таких ринках – у трактуванні трейдерами фундаментальних факторів.

Список використаної літератури

1. Фондовый рынок. Курс для начинающих / пер. с англ. В. Ионовой под ред. А. Ильина. – М. : Альпина Паблишер, 2002. – 277 с. – (Серия «Reuters для финансистов»).
2. Сипягин Е. Самоучитель биржевой торговли / Евгений Сипягин. – Санкт-Петербург : Питер, 2009. – 173 с.
3. Лиховидов В. Н. Фундаментальный анализ мировых валютных рынков: методы прогнозирования и принятия решений / В. Н. Лиховидов. – Владивосток : Дом книги, 2012. – 234 с. : ил.
4. Ukraine GD Pat Constant Prices [Електронний ресурс] // IMF Cross Country Macroeconomic Statistics. – Режим доступу : https://www.quandl.com/data/ODA/UKR_NGDP_R-Ukraine-GDP-at-Constant-Prices-LCU-Billions.
5. Макроекономічні показники. Ціни. Індекс споживчих цін [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=23487024&cat_id=57896.
6. Скрипник А. Вплив валютно-курсової політики на інфляційні процеси в Україні / А. Скрипник, Г. Варваренко // Вісник НБУ. – 2007. – № 1. – С. 40–48.
7. Вахненко Т. П. Зовнішні боргові зобов'язання у системі світових фінансово-економічних відносин / Т. П. Вахненко ; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. – К. : Фенікс, 2016. – 536 с.
8. Найман Э.-Л. Малая энциклопедия трейдера / Э.-Л. Найман. – К. : ВИРА-Р Альфа Капитал, 2009. – 236 с.
9. Береславська О. Курсоутворення гривні в контексті змін у світовій валютній системі / Олена Береславська // Вісник НБУ. – 2014. – № 3. – С. 10–16.
10. Береславська О. Девальвація гривні та спричинені нею виклики для України / Олена Береславська // Вісник НБУ. – 2015. – № 2. – С. 26–33.
11. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

12. Фундаментальний аналіз цінних паперів. Поняття «фундаментальний аналіз» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.securities.org.ua.
13. Показники та методи фундаментального (класичного) аналізу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bookbrains.com>.
14. U.S. Dollar. Index. Contracts [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.theice.com/publicdocs/futures_us/ICE_Dollar_Index_FAQ.pdf.

References

1. Ilin, A. (Eds.). (2002). Fondoviy ryinok. Kurs dlya nachinayuschih (Seriya «Reutersdlya finansistov») [The stock market. Course for beginners (Series «Reuters for financiers»)]. (V. Ionov, Trans). Moscow : Alpina Publisher [in Russian].
2. Sipyagin, E. (2009). Samouchitel birjevoy trgovli [Samouchitel stock exchange]. St. Petersburg: Piter [in Russian].
3. Lihovidov, V. N. (2012). Fundamentalnyi analiz mirovyyih valyutnyih ryinkov: metody i prognozirovaniya i prinyatiyaresheniya [Fundamental analysis of the world currency markets: methods of forecasting and decision-making]. Vladivostok : Domknigi [in Russian].
4. Ukraine GDP at Constant Prices (2015). www.quandl.com. Retrieved from : https://www.quandl.com/data/ODA/UKR_NGDP_R-Ukraine-GDP-at-Constant-Prices-LCU-Billions.
5. Makroekonomichni pokaznyky. Tsiny. Indeks spozhyvchych sin [The macroeconomic indicators. Prices. The consumer price index]. (2015). www.bank.gov.ua. Retrieved from : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=23487024&cat_id=57896 [in Ukrainian].
6. Skrypnyk, A., & Varvarenko, H. (2007). Vplyvvaliutno-kursovoi polityky na inflatsiini protsesy v Ukraini [Influence of exchange rate policy on inflation in Ukraine]. Visnyk NBU – Bulletin of the NBU, 1, 40–48 [in Ukrainian].
7. Vakhnenko, T. P. (2016). Zovnishni borhovi zobov'iazannia u systemi svitovykh finansovo-ekonomichnykh vidnosyn [external debt in the system of world economic relations]. Kyiv : Feniks [in Ukrainian].
8. Nayman, E.-L. (2009). Malaya entsiklopediya treydera [Small encyclopedia of the trader]. Kyiv : VIRA-R Alfa Kapital [in Ukrainian].
9. Bereslavska, O. (2014). Kursoutvorennya hryvni v konteksti zmin u svitovii valiutnii systemi [hryvnia exchange rate in the context of changes in the global monetary system]. Visnyk NBU. – Bulletin of the NBU, 3, 10–16 [in Ukrainian].
10. Bereslavska, O. (2015). Devalvatsiia hryvni ta sprychyneni neiu vyklyky dlia Ukrainy [hryvnia devaluation and consequent challenges for Ukraine]. Visnyk NBU – Bulletin of the NBU, 2, 26–33 [in Ukrainian].
11. Ofitsiyniy sait Natsionalnoho banku Ukrainy [Official site of the National Bank of Ukraine]. www.bank.gov.ua. Retrieved from : <http://www.bank.gov.ua> [in Ukrainian].
12. Fundamentalnyi analiz tsinnykh paperiv. Poniattia «fundamentalnyi analiz» [The fundamental analysis of securities. The concept of «fundamental analysis»]. (n. d.). www.securities.org.ua. Retrieved from : <http://www.securities.org.ua> [in Ukrainian].
13. Pokaznyky ta metody fundamentalnoho (kласичного) analizu [Indicators and fundamental techniques (classical) analysis]. (n. d.). www.bookbrains.com. Retrieved from : <http://www.bookbrains.com>.
14. U. S. Dollar. Index. Contracts (2015). www.theice.com. Retrieved from : http://www.theice.com/publicdocs/futures_us/ICE_Dollar_Index_FAQ.pdf.

УДК 338.001.36, 336.71

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇНИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ТА КРЕДИТНОЇ СТРАТЕГІЙ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Михайлюта Сергій Леонтійович,
доцент, кандидат технічних наук,
доцент кафедри інформаційних технологій та вищої математики
Черкаського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: s0472563563@gmail.com

Чуєнко Наталія Анатоліївна,
студентка фінансово-кредитного факультету
Черкаського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: chuenko.natalia97@gmail.com

Анотація. Виконано аналіз впливу на економіку України фінансово-кредитної стратегії діяльності банківської системи, проаналізовано можливі наслідки використання інвестиційної стратегії діяльності, яка становить основу діяльності банківської системи ісламського зразка. Отримано висновок, що Україна як держава має перспективи на існування тільки за умови переорієнтації банківської діяльності з кредитної в інвестиційну, скориставшись досвідом банківської системи ісламського зразка.

Ключові слова: посередник грошового ринку, позичковий процент, ісламський банкінг, інвестиції, традиційний банкінг, кредитування.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 1; бібл.: 10.

COMPARATIVE ANALYSIS IMPACT ON THE ECONOMY OF INVESTMENT AND CREDIT STRATEGIES OF BANKING ACTIVITIES

Mykhailiuta Serhii,
Ph. D. in of Technical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Information Technology and Higher Mathematics
of the Cherkassy Institute
of SHEI «Banking University»
e-mail: s0472563563@gmail.com

Chuyenko Natalia,
Student of Faculty of Financial and Loan
of the Cherkassy Institute
of SHEI «Banking University»
e-mail: chuenko.natalia97@gmail.com

Annotation. The analysis of influence on the economy of Ukraine of financial and credit strategy of activity of the banking system, analyzed the possible consequences of the use of strategy of investment activity, which makes basis of activity of the banking system of islam type. A conclusion is got, that Ukraine, as the state, has prospects on existence only on condition of reorientation of bank activity from a credit in an investment, taking advantage of experience of the banking system of islam type.

Keywords: mediator of money-market, loan interest, islam banking, investments, traditional banking, crediting.

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 1; bibl.: 10.

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ НА ЭКОНОМИКУ СТРАНЫ ИНВЕСТИЦИОННОЙ И КРЕДИТНОЙ СТРАТЕГИЙ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Михайлюта Сергей Леонтьевич,
доцент, кандидат технических наук,
доцент кафедры информационных технологий и высшей математики
Черкасского образовательного-научного института
ГБУЗ «Университет банковского дела»
e-mail: s0472563563@gmail.com

Чуенко Наталья Анатольевна,
студентка финансово-кредитного факультета
Черкасского образовательного-научного института
ДВНЗ «Университет банковского дела»
e-mail: chuenko.natalia97@gmail.com

Аннотация. Выполнен анализ влияния на экономику Украины финансово-кредитной стратегии деятельности банковской системы, проанализированы возможные последствия использования инвестиционной стратегии деятельности, которая составляет основу деятельности банковской системы исламского типа. Получен вывод, что Украина как государство имеет перспективы на существование лишь при условии переориентации банковской деятельности из кредитной в инвестиционную, воспользовавшись опытом банковской системы исламского типа.

Ключевые слова: посредник денежного рынка, ссудный процент, исламский банкинг, инвестиции, традиционный банкинг, кредитование.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 1; библи.: 10.

Вступ. Економічне зростання в державі можливе за умови ефективної взаємодії банківської системи і реального сектору економіки [1]. Реальний сектор продукує товари і послуги, банківська система забезпечує реальний сектор коштами, створює умови для ефективного обміну товарами і виконує розподіл створених у суспільстві благ. Керівну роль у такій взаємодії виконує банківська система. Тому вирішення питань забезпечення економічного зростання країни залежить перш за все від стратегії діяльності банківської системи.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Л. М. Рябініна у праці «Генезис та докорінні відмінності парадигм сучасних традиційного та ісламського банків як посередників грошового ринку» звертає увагу на існування у світовій банківській практиці двох відмінних парадигм банківської діяльності: традиційної та ісламської. Парадигма традиційного банку ґрунтується на кредиті та позичковому проценті, а ісламського – на інвестиціях та забороні позичкового процента [2].

М. Тагібеков у статті «Особливості та переваги ісламського банкінгу» виділяє основні плюси ісламської банківської системи і переваги її використання, зазначає, що ведення роботи на підставі засад ісламського банкінгу дозволило ісламським фінансовим інститутам більшою мірою уникнути ризиків і проблем, які призвели західне фінансове співтовариство до кризи [3].

У роботі «Виявлення факторів забезпечення стійкості банківської системи на основі дослідження особливостей ісламських та європейських банків» ми виявили фактори, які забезпечили стійкість ісламських банків у кризові періоди [4].

С. Л. Михайлюта і О. Б. Данченко у статті «Оцінка можливості фінансування підприємницьких проектів кредитними коштами» показали, що в умовах сучасного фінансового клімату в Україні за кредитні кошти нереально здійснити успішний підприємницький проект у сфері науки, наукоємного виробництва, сільського господарства, переробної промисловості [1].

У праці С. Л. Михайлюти «Кредитний банківський відсоток як інструмент несилового управління економікою країни» відзначено, що кредитний процент, більший за 20%, приводить до згортання виробничого сектору, тимчасового пожаття і наступного занепаду сфери торгівлі, результатом чого є погіршення стану банківської системи, отже, «згортання» економіки країни [5].

Разом з тим аналіз публікацій і сучасного соціально-економічного стану України приводить до висновку про доцільність вирішення питань порівняльного аналізу впливу на економіку країни інвестиційної та кредитної стратегій банківської діяльності. Тому метою дослідження є проведення порівняльного аналізу впливу на економіку країни кредитної та інвестиційної стратегій банківської діяльності.

Результати дослідження. Фінансовий сектор і реальний сектор економіки є основними підсистемами економічної системи, успіх кожної з яких залежить від успіху іншої. Реальний сектор складається із сукупності галузей, у яких виробляються матеріальні і нематеріальні товари і послуги, створює товари та послуги, забезпечує зріст рівня життя населення, розвиток економіки. Іноді в поняття «реальний сектор» включають тільки сферу матеріального виробництва і не включають торгівлю та послуги. Але і в першому, і у другому варіантах у нього не включають

фінансово-кредитні та біржові операції, які є складовими фінансового сектору [6]. Банківська система забезпечує реальний сектор коштами, створює умови для ефективного обміну товарами і виконує розподіл створених у суспільстві благ.

Складовими фінансового сектору виступають грошово-кредитний, страховий і фондовий ринок, ринок послуг спільного інвестування, недержавних пенсійних послуг та інші ринки фінансових послуг. Основне завдання фінансового сектору економіки полягає в тому, що цей сектор обслуговує реальну економіку держави, або здійснює її фінансове забезпечення, яка забезпечує раціональну життєдіяльність як окремої людини, так і суспільства в цілому.

Основним елементом фінансового сектору є банківська система, яка відіграє головну роль та забезпечує накопичення і розподіл інвестиційних ресурсів, взаємодію виробників та споживачів фінансових послуг за правилами, визначеними державою та її регуляторними органами.

На сьогодні можна виділити дві основні стратегії банківської діяльності: кредитна та інвестиційна (які отримали назву двох парадигм банківської діяльності [2]).

У розглянутих вище публікаціях банківська система, яка базується на фінансово-кредитній діяльності, подається як елемент економічної системи, який зацікавлений у власних результатах, не зважаючи на результати інших суб'єктів економіки. Робота банківської системи базується на кредитах і кредитному банківському проценті. Що ж до кредитної стратегії, то суть її в тому, що представники банківської сфери передають кошти під заставу отримувачеві кредиту, при цьому головною умовою є повернення кредиту. Зазвичай, гарантом повернення кредитних коштів є заставне майно і гарантії поручителів. Якщо кредит забезпечують заставою – фінансисти почуваються спокійніше. Результати такої банківської діяльності передбачають перехід права власності на ресурси суб'єктів реального сектору економіки до суб'єктів банківської системи. Така стратегія спонукає фінансувати проекти, в яких особисто зацікавлені фахівці з видачі кредитів, або ж якщо проект вдало обґрунтований [5]. Такий підхід дозволяє банківській системі не турбуватися про результати роботи та ефективність використання кредитних коштів отримувачем кредиту. Значну частину таких кредитів становлять споживчі кредити, які не мають безпосереднього позитивного впливу на розвиток економіки країни.

Сучасний традиційний банк перерозподіляє грошові ресурси між вкладниками і позичальниками на кредитній основі та позичковому проценті, є яскраво вираженим кредитним посередником грошового ринку або посередником фінансового ринку, що одне й те саме, на відміну від фінансового посередника грошового або фінансового ринку [2].

Сучасні традиційні банки не фінансують, тобто не надають коштів безповоротно, тому їх віднесення до фінансових установ дещо суперечить їхній сутності. Це зумовлено тим, що всі традиційні банківські операції неісламських банків (позички, вклади і роз-

рахунки) є яскраво вираженими кредитними операціями, які ґрунтуються на зворотному русі позиченої вартості.

Банківська інвестиційна діяльність – це діяльність, у процесі якої банк вкладає ресурси у створення або придбання активів для отримання доходів [7]. Інвестиції є необхідною умовою розвитку ринкової економіки. Саме інвестиції створюють виробничий потенціал на базі найновіших досягнень науки і техніки, визначають конкурентні позиції суб'єктів господарювання країн на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Суть інвестиційної стратегії полягає в тому, що банки проводять фінансово-економічний аналіз перспективних проектів реального сектору економіки і, отримавши впевненість в їх успішності та розраховуючи отримати прибуток від такої інвестиції в разі позитивних результатів підприємницького проекту, – інвестують кошти.

Найбільш цікавий досвід інвестиційної діяльності мають ісламські банки, для яких видача позичок під відсоток – заборонена Кораном як лихварство. Мусульманинові також заборонено навмисно йти на ризик (грати в азартні ігри і спекулювати на біржі). Ці заборони і є основною причиною, що породжує відмінності ісламського банкінгу від традиційного. *Ісламський банкінг – це не просто грошові операції з банками ісламських країн, до яких належать ОАЕ, Саудівська Аравія, Малайзія, Бахрейн, Кувейт, Ірак, Єгипет, Сирія та деякі інші країни, а це така діяльність банків, яка відповідає нормам ісламу* [8].

При цьому політика ісламських банків спрямована на те, щоб будь-якими шляхами обійти позичковий процент (як джерело несправедливості та експлуатації) і використовувати у своїй діяльності безпроцентні партнерські відносини, в яких ісламські банки перерозподіляють тимчасово вільні кошти, фінансуючи своїх клієнтів у різних галузях економіки (торгівлі, промисловості, сільському господарстві) [8], беручи участь у підприємницьких проектах на різних етапах їх реалізації:

- народження підприємницької ідеї;
- опрацювання проекту з реалізації підприємницької ідеї;
- знаходження джерел і коштів фінансування проекту;
- здійснення контролю за ходом, управління проектом;
- перерозподіл отриманих результатів між проектами, що розвиваються, і створення нових.

Парадигма ісламського банку, як моделі структурної одиниці фінансово-банківської системи ісламу, є частиною системи поглядів мусульман на принципи та механізми організації господарського життя суспільства, що містить поняття «ісламська економіка», ґрунтується як на економічних інтересах її суб'єктів, так і на релігійних канонах, які встановлюють релігійні, соціальні та етичні цінності й правила. Крім того, не можна не зазначити, що хоч тільки півстоліття функціонують сучасні ісламські банки (із 1963 року, коли в Європі було створено перший ісламський банк), масштаби їхньої діяльності на світовому грошовому

ринку безперервно збільшуються [2]. Головним правилом в ісламському банку є справедливість, яка досягається через спільний ризик. Це означає, що обидві сторони ділять між собою і прибутки, і збитки, що не суперечить нормам шаріату та відповідає ісламській моделі банку як фінансової установи [3].

Ведення роботи на підставі засад ісламського банкінгу дозволило ісламським фінансовим інститутам більшою мірою уникнути ризиків і проблем, які призвели західне фінансове співтовариство до кризи. Це

підтверджується не тільки теоретичними дослідженнями, а й триваючою навіть в умовах кризи світовою експансією ісламських фінансових інститутів і поширенням продуктів ісламського банкінгу. Ісламський банкінг стимулює розвиток економіки, надаючи кошти для купівлі чи виробництва реальних активів [4].

Порівняльний аналіз основних характеристик та операцій банківської діяльності при кредитно-фінансовій та інвестиційно-фінансовій стратегіях дій наведено в *табл.*

Таблиця

Порівняльний аналіз основних характеристик та операцій банківської діяльності при кредитно-фінансовій та інвестиційно-фінансовій стратегіях дій

№ пор.	Основні характеристики та операції банківської діяльності	Кредитно-фінансова стратегія дій	Інвестиційно-фінансова стратегія дій
1.	1. Вид активів, у які дозволяються вкладення	Реальні активи, фінансові активи	Виключно реальні активи
2.	Принцип визначення доходу банку	Зазвичай, чітко визначена відсоткова ставка	Визначається пайовою участю власника підприємства, банку і вкладника. Нарахування позичкового процента заборонено
3.	Принципи, які визначають діяльність банку:		
	3.1. Використання позичкового процента	Отримання позичкового процента	Заборона позичкового процента
	3.2. Вибір діяльності, яка фінансується	Діяльність, не заборонена законами країни	Заборона на фінансування діяльності, яка не відповідає принципам ісламу
	3.3. Участь у ризиках підприємства	Не бере участі в ризиках роботи підприємств	Беруть участь як у прибутках, так і у збитках
	3.4. Відкритість діяльності, прийнятність спекулятивних дій	Збереження таємниці, спекуляція як одна з основних видів діяльності	Заборона на спекуляцію й невизначеність
4.	Спільна зацікавленість банку та отримувача кредиту в ефективному використанні коштів банку	Відсутня	Максимальна
5.	Участь банку в реалізації проекту на етапі:		
	1) Народження підприємницької ідеї;	Не беруть участі	Можуть брати участь
	2) Опрацювання проекту з реалізації підприємницької ідеї	Не беруть участі	Високий рівень участі
	3) Знаходження джерел і коштів для фінансування проекту	Забезпечують кредитними коштами	Високий рівень участі
	4) Здійснення контролю за ходом, управління проектом	Не беруть участі	Високий рівень участі
	5) Перерозподіл отриманих результатів між проектами, які розвиваються, та створення нових	Не беруть участі	Високий рівень участі
6.	Форма прийняття рішень про розміщення банківських ресурсів	Рішення про видачу кредиту відбувається колективно	Відбувається колективно
7.	Особиста зацікавленість працівників банку у видачі чи відмові кредиту	Зацікавлені у видачі щонайбільшої кількості та сум виданих кредитів за умови їх повернення	Зацікавлені за умови впевненості в успішності проекту
8.	Особиста зацікавленість працівників банку в успішності проекту	Не зацікавлені	Висока зацікавленість
9.	Обізнаність вкладників банку про використання їхніх коштів	Майже не обізнані	Висока обізнаність
10.	Галузеві особливості вкладення фінансових ресурсів	Інвестиційні стратегії визначаються менеджментом банків самостійно	Інвестиційні стратегії визначаються релігійною етикою ісламу
11.	Розмір доходу банку залежно від результату проекту	Дохід у будь-якому випадку	Дохід, якщо проект виявиться успішним
12.	Момент отримання доходу банком	Частками протягом терміну кредитування	У кінці реалізації проекту за умови його успішності
13.	Імовірність отримання позитивного результату для банківської системи	Висока, гарантована	Висока
14.	Імовірність отримання позитивного результату для реального сектору економіки	Невідома	Висока
15.	Імовірність отримання позитивного результату для економіки країни	Невідома	Висока

Примітка. Розроблено авторами за [1–8].

Зазначимо, що в Україні, згідно зі статистичними даними НБУ, загальний обсяг кредитів станом на 01.01.2017 становить 566 511 618,82 тис. грн, інвести-

цій – 887 391,97 тис. грн, що чітко підкреслює кредитну стратегію [9], переконує, що основна увага банківської системи України приділяється кредитуванню.

На нашу думку, головним рушієм змін банківської системи України може стати досвід ісламських банківських установ, які довели свою переконливість і здатність працювати навіть під час глобальної фінансової кризи.

Тісне співробітництво з ісламськими фінансовими інститутами й запозичення досвіду та механізмів їх роботи можуть стати одним із критичних факторів успіху української економіки. Можливо, що для такого співробітництва фінансовим установам знадобиться забезпечити роботу банків відповідно до основ ісламського банкінгу, основними з яких є [10]: відмова (заборона) від нарахування позичкового відсотка; заборона на фінансування деяких видів діяльності (наприклад, торгівлі алкоголем); розподіл прибутків і збитків; заборона на спекуляцію й невідзначеність.

Отже, аналіз відомих публікацій і проведені нами дослідження дозволяють зробити висновки щодо впливу банківської діяльності за кожною зі стратегій на розвиток економіки країни.

По-перше, кредитно-фінансова діяльність за умови відсутності контролю над нею й управління нею таким чином, щоб забезпечити розвиток економіки країни в цілому, спонукає непомірне збільшення кредитного процента, що веде до зменшення кількості проектів у науці, наукоємних виробництвах, сільському господарстві, переробній промисловості, приводить до заміни вітчизняних товарів дешевими, низькоякісними товарами закордонного виробництва, спонукаючи тимчасовий зріст торгівельної активності, веде до впливу грошової маси за межі країни, зменшення купівельної спроможності населення, занепаду торгівлі, зменшення потреб у кредитах, отже, до погіршення

стану банківської системи, таким чином, до занепаду економіки країни.

По-друге, інвестиційна діяльність, позитивний приклад якої надають банки ісламського зразка, дозволяють підприємцям залучити висококваліфікованих фахівців банківської системи до оцінки та аналізу підприємницьких проектів, що є своєрідним гарантом їхньої успішності і джерелом прибутків як реального сектору економіки, так і банківської системи, результат реалізації яких забезпечує високий, збалансований успіх економіки країни.

Ураховуючи сучасний стан економіки України, вважаємо необхідною умовою для подальшого існування незалежної України звернутися до досвіду діяльності ісламських банків і використати його в роботі банківської системи країни.

Висновки. Таким чином, сьогодні у світовій практиці можна виділити дві основні стратегії банківської діяльності, які мають корінні відмінності у своєму впливі на економіку країни: фінансово-кредитна і фінансово-інвестиційна. Зокрема, порівняння впливу на економіку країни результатів банківської діяльності за різними стратегіями показало, що для розвитку економіки країни за фінансово-кредитною стратегією діяльність банків вимагає жорсткого зовнішнього контролю, а інакше банки, намагаючись максимізувати свої прибутки, руйнівним чином впливають на реальний сектор, а отже, і на економіку в цілому. Крім того, фінансово-інвестиційна діяльність, яка становить основу діяльності банківської системи ісламського зразка, не вимагаючи зовнішнього втручання, веде до успіху всі складові економічної системи країни. Відтак успішний розвиток України вимагає використання фінансово-інвестиційного досвіду роботи ісламських банків.

Список використаної літератури

1. Михайлюта С. Л. Оцінка можливості фінансування підприємницьких проектів в Україні кредитними коштами / С. Л. Михайлюта, О. Б. Данченко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). – 2013. – № 3 (18). – С. 103–106.
2. Рябініна Л. М. Генезис та докорінні відмінності парадигми сучасних традиційного та ісламського банків як посередників грошового ринку / Л. М. Рябініна // Економіка України. – 2015. – № 2. – С. 36 – 46.
3. Тагібеков М. Особливості та переваги ісламського банкінгу / М. Тагібеков // Фінансовий ринок України. – 2009. – № 11. – С. 33–35.
4. Михайлюта С. Л. Виявлення факторів забезпечення стійкості банківської системи на основі дослідження особливостей ісламських та європейських банків / С. Л. Михайлюта, Н. А. Чуєнко // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2015. – № 3 (24). – С. 12–17.
5. Михайлюта С. Л. Кредитний банківський відсоток як інструмент несилового управління економікою країни [Електронний ресурс] / С. Л. Михайлюта // Фінансовий простір : міжнародний науково-практичний журнал. – 2015. – № 2 (18). – С. 56–60. – Режим доступу : <http://fp.cibs.ck.ua/files/1502/15mslkbp.pdf>.
6. Фінансовий сектор економіки та його регулювання з боку держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://otherreferats.allbest.ru/finance/00013223_0.html.
7. Чернелевський Л. М. Аналіз діяльності підприємств та банківських установ: економічний, фінансово-інвестиційний, стратегічний : підручник / Л. М. Чернелевський, Л. М. Слободян, О. В. Михайленко. – К. : Хай-Тек Прес, 2009. – 640 с.
8. Секрети ісламського банкінгу та його сьогодення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ufin.com.ua/analit_mat/drn/087.htm.
9. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.
10. Проблеми активізації банківської інвестиційної діяльності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/12-2015/47.pdf>.

References

1. Mykhaylyuta, S. L., & Danchenko, O. B. (2013). Otsinka mozhlivosti finansuvannya pidpryemnyts'kykh proektiv v Ukraini kredytnymy koshtamy [Estimation of possibility of financing of enterprise projects in Ukraine by a credit money]. *Visnyk Universytetu bankivs'koyi spravy Natsional'noho banku Ukrainy* (Kyiv) – *Journal of University of Banking of National Bank of Ukraine* (Kyiv), 3 (18), 103–106 [in Ukrainian].
2. Ryabinina, L. M. (2015). Henezys ta dokorinni vidminnosti paradyhmy suchasnykh tradytsiynoho ta islams'koho bankiv yak poserednykiv hroshovoho rynku [Genesis and native differences of paradigm of modern traditional and islam banks as mediators of money-market]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2, 36–46 [in Ukrainian].
3. Tahibyeckov, M. (2009). Osoblyvosti ta perevahy islams'koho bankinhu [Features and benefits of Islamic banking] *Finansovyy rynek Ukrainy – The financial market of Ukraine*, 11, 33–35 [in Ukrainian].
4. Mykhaylyuta, S. L., & Chuyenko, N. A. (2015). Vyyavlennya faktoriv zabezpechennya stiykosti bankivs'koyi systemy na osnovi doslidzhennya osoblyvostey islams'kykh ta yevropeys'kykh bankiv [Identifying factors for ensuring stability of the banking system based on research of features of Islamic and European banks]. *Visnyk Universytetu bankivs'koyi spravy – Bulletin of University of Banking*, 3 (24), 12–17 [in Ukrainian].
5. Mykhaylyuta, S. L. (2015). Kredytnyy bankivs'kyy vidsotok, yak instrument nesylovoho upravlinnya ekonomikoyu krayiny [Credit bank interest as non-coercive tool of economic management of the country] *Finansovyy prostir: mizhnarodnyy naukovo-praktychnyy zhurnal – Financial space: an international scientific journal*, 2 (18), 56–60. Retrieved from : <http://fp.cibs.ck.ua/files/1502/15mslkbp.pdf> [in Ukrainian].
6. Finansovyy sektor ekonomiky ta yoho rehulyuvannya z boku derzhavy [A financial sector of economy and his adjusting is from the side of the state]. (n. d.). otherreferats.allbest.ru. Retrieved from : http://otherreferats.allbest.ru/finance/00013223_0.html [in Ukrainian].
7. Chernenlevskyy, L. M., Slobodian, L. M., & Mykhailenko, O. V. (2009). Analiz diyal'nosti pidpryemstv ta bankivs'kykh ustanov: ekonomichnyy, finansovo-investytsiynyy, stratehichnyy [Analysis of activity of enterprises and bank institutions: economic, financially investment, strategic]. Kyiv : Hi-Tech Press [in Ukrainian].
8. Sekrety islams'koho bankinhu ta yoho s'ohodennya [Secrets of Islamic banking and its present]. (n. d.). ufin.com.ua. Retrieved from : http://ufin.com.ua/analit_mat/drn/087.htm [in Ukrainian].
9. Osnovni pokaznyky diyal'nosti bankiv Ukrainy [Basic performance of banks in Ukraine]. (n. d.). bank.gov.ua. Retrieved from : http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593 [in Ukrainian].
10. Problemy aktyvizatsiyi bankivs'koyi investytsiynoyi diyal'nosti v Ukraini [The problems intensify investment banking in Ukraine]. (n. d.). vestnik-econom.mgu.od.ua. Retrieved from : <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/12-2015/47.pdf> [in Ukrainian].

УДК 336.71(477)

СУЧАСНИЙ СТАН ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Танчак Ярина Андріївна,
кандидат економічних наук,
викладач кафедри фінансів, економіки та обліку
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: jarunatanchak@ukr.net

Панчук Аліна Віталіївна,
студентка факультету фінансів, економіки та обліку
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: panchuchka6@gmail.com

Анотація. Проаналізовано сучасний стан та окреслено тенденції в розвитку інновацій у банківській системі України. Визначено особливості інноваційного процесу у вітчизняних банках, а також виявлено лідерів за впровадженням інновацій у банківській сфері.

Ключові слова: інновації, банківська інновація, Інтернет-банкінг, мобільний банкінг, банківські послуги, банківська діяльність.

Формул: 0; рис.: 4; табл.: 0; бібл.: 10.

CURRENT STATE OF INNOVATIVE DEVELOPMENT BANKING SYSTEM OF UKRAINE

Tanchak Yaryna,
Ph. D. in Economics,
lecturer of the Department of Finance, Economics and Accounting
of the Lviv Institute of SHEI «Banking University»
e-mail: jarunatanchak@ukr.net

Panchuk Alina,
student of Faculty of Finances
of the Lviv Institute of SHEI «Banking University»
e-mail: panchuchka6@gmail.com

Abstract. In the article the analysis of modern state and tendencies of development of innovations in the banking system of Ukraine. The features of the innovation process in banks, as well as identified leaders in innovation in the banking sector. The main purpose of this article is the study of innovation in the banking system of Ukraine, as well as analysis of trends introduction of innovative products in the banking market. The article is actual, because of in the banks of Ukraine, management of innovations, consists only in the decision of active jobs, and his quality does not answer a world level and national necessities of development of the banking system. Therefore, actual is research of innovative development status in the banking system of Ukraine.

Keywords: innovation, banking innovation, online banking, mobile banking, banking services, banking.

Formulas: 0; fig.: 4; tabl.: 0; bibl.: 10.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

Танчак Ярина Андреевна,
кандидат экономических наук,
преподаватель кафедры финансов
Львовского образовательно-научного института
ДВНЗ «Университет банковского дела»
e-mail: jarunatanchak@ukr.net

Панчук Алина Витальевна,
студентка факультета финансов, экономики и учета
Львовского образовательного-научного института
ДВНЗ «Университет банковского дела»
e-mail: panchuchka6@gmail.com

Аннотация. Проанализировано современное состояние и намечены тенденции в развитии инноваций в банковской системе Украины. Определены особенности инновационного процесса в отечественных банках, а также выявлены лидеры по внедрению инноваций в банковской сфере.

Ключевые слова: инновации, банковская инновация, Интернет-банкинг, мобильный банкинг, банковские услуги, банковская деятельность.

Формул: 0; рис.: 4; табл.: 0; библи.: 10.

Вступ. У сучасному світі основним механізмом досягнення високої економічної ефективності будь-якої організації є вміння реагувати на зміни ринку і його ресурсної бази. Сучасний стан ринку банківських послуг характерний високими темпами розвитку інформаційних технологій і орієнтацією на розроблення, впровадження та використання високотехнологічної продукції. Так виникає потреба в інноваціях. Економічна ситуація у країні та соціальні потрясіння боляче вплинули на розвиток банківської системи України. Банки втратили частину бізнесу, понесли величезні збитки і втрачають довіру вкладників. За таких умов більше можливостей для успішного розвитку мають ті банки, що успішно впроваджують інновації. Водночас у більшості вітчизняних банків процес управління інноваціями зорієнтований лише на вирішення поточних завдань, а його якість не відповідає світовому рівню та загальнонаціональним потребам розвитку банківської системи. Тому на сьогодні актуальним є дослідження стану і перспектив інноваційного розвитку в банківській системі України.

Аналіз останніх досліджень і постановка завдання. Дослідженню питання інноваційного розвитку банківської системи присвячені роботи таких науковців, як: Ю. Киселевич, С. Єгоричева, В. Ткачук, Я. Кривич, І. Балобанов, В. Викулов, О. Меренкова, Н. Чиж, О. Мошенець, Д. Завадська. Вагомий внесок у дослідженні напрямів інноваційної діяльності банків, сутності, видів та класифікації банківських інновацій, організації інноваційних процесів зробили такі вчені, як: Б. Кінг, Г. Кларк, О. Лаврушин, С. Лемешинский, Дж. Сінкі, К. Скіннер, Й. Шумпетер, В. Геєць, С. Єгоричева, С. Козьменко, С. Леонов, В. Опарін, Н. Пантелеєва, Л. Примостка, Т. Смовженко, Т. Шалига та інші.

Головною метою цієї статті є дослідження стану інноваційного розвитку банківської системи України, а також аналіз тенденцій упровадження інноваційних продуктів на ринку банківських послуг.

Результати дослідження. Банківська діяльність у сучасних умовах значно диверсифікована і є одним із найбільш динамічних секторів економіки. Інноваційний розвиток банківської системи можна визначити як процес структурного вдосконалення банківської системи, який досягається переважно за рахунок практичного використання нових знань для підвищення якості банківських послуг, підвищення

рівня захисту банківської інформації, підвищення рівня конкурентоспроможності банків і, як наслідок, банківської системи в цілому.

Загалом банківську інновацію можна визначити як результат новаторської діяльності банків, наслідком якої є новий продукт, послуга чи технологія. Така діяльність пов'язана зі зміною зовнішнього середовища банківського сектору і призводить до реорганізації бізнес-процесів і створення нових ресурсів, результатом чого є підвищення стратегічних конкурентних переваг банку [1, с. 44].

Дослідження тенденцій упровадження вітчизняними банками інноваційних послуг та продуктів, на нашу думку, потребує уточнення значення поняття «банківська інновація». Зазначимо, що в сучасних дослідників немає єдиного погляду щодо визначення поняття «банківська інновація», існують різні підходи і критерії характеристики їхніх видів. Згідно з чинним законодавством інновації визначають як «новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [2].

Про загальний рівень інноваційного розвитку України свідчать міжнародні рейтинги, які оцінюють технологічну та інноваційну конкурентоспроможність країн. Так, за рейтингом Європейського інноваційного табло (EIT), Україна посідає 69-ту позицію і перебуває в останній за рівнем інноваційності – четвертій – групі «країн, що наздоганяють», а загальний індекс інноваційності (SII) 2015 року становив 0,178, при цьому максимальне значення індексу SII належить Швеції, індекс інноваційності якої – 0,704. Зазначене свідчить про значне відставання інноваційного розвитку України і, безперечно, впливає й на інноваційну діяльність банків.

Для того, щоб урахувати сучасні світові тенденції в розвитку інноваційної банківської діяльності, що базуються на поєднанні нових і традиційних технологій, автоматизації банківських процесів, віртуалізації та інтернетизації, інституційних змінах, пропонуємо класифікувати сучасні банківські інновації за ознаками, зображеними на рис. 1.

За останнє десятиріччя український банківський сектор суттєво змінився, він представлений новими технологіями, продуктами і підходом до клієнта.

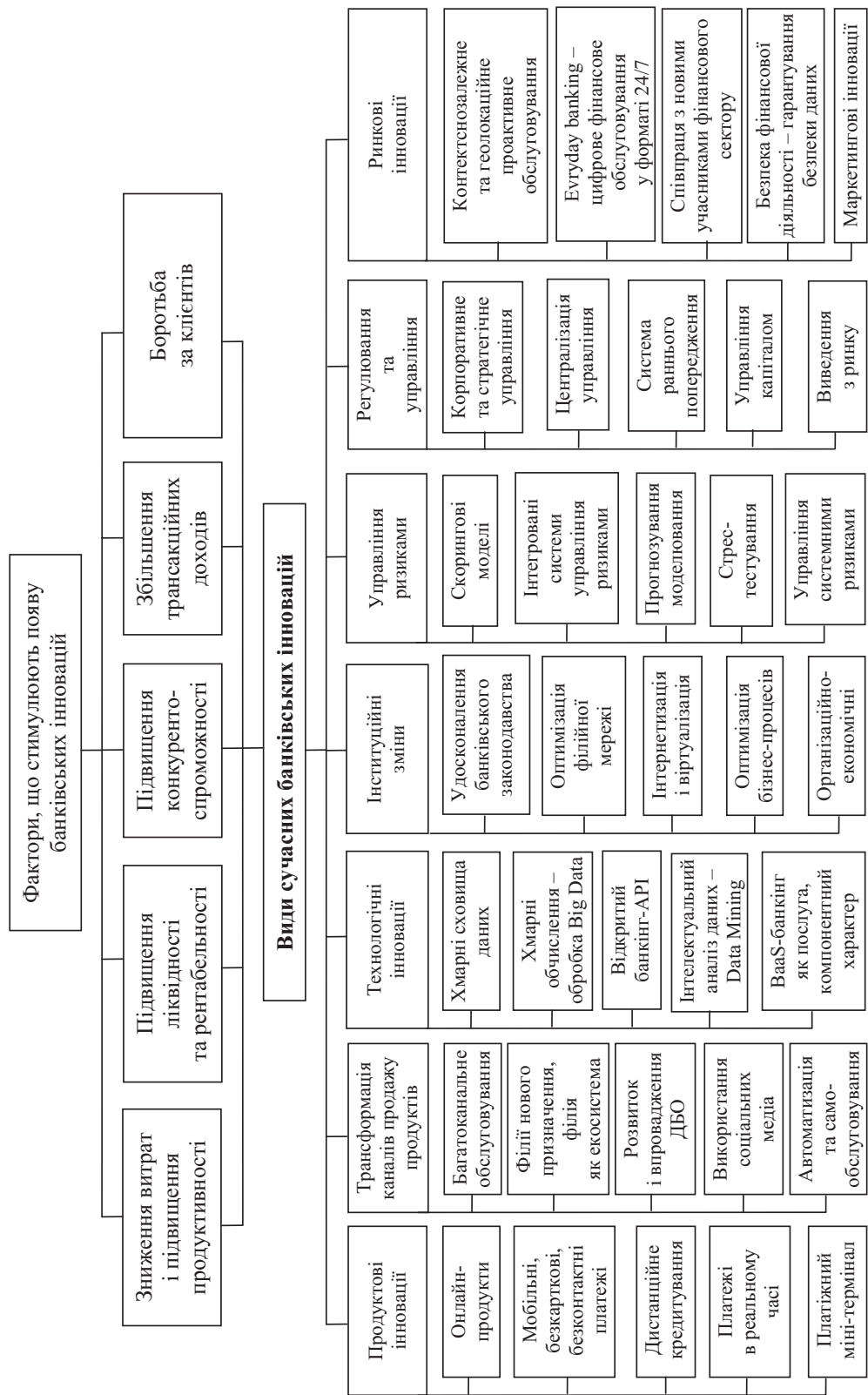

Рис. 1. Класифікація сучасних банківських інновацій
Примітка. Розроблено за даними [7].

На сьогодні найпоширенішими є такі види вітчизняних інноваційних банківських продуктів:

1) мобільний банкінг – завдяки мобільному телефону можна здійснити більшість операцій із власними рахунками, він відкриває великий спектр послуг, зокрема, залишок на рахунок, платежі, перекази коштів, кредити однієї фізичної особи іншій тощо. Як вважають експерти, мобільний телефон замінить пластикову картку як засіб платежу вже через кілька років. Саме за допомогою NFC-чипів, які вбудовані в телефон, буде відбуватися ідентифікація клієнта, тому зникне потреба в паспорті, тому що ідентифікація клієнта банком стане можливою лише за допомогою телефону. Сьогодні ця тенденція з'явилася на ринках США і Європи, де ідентифікація вже відбувається навіть за адресою електронної пошти клієнта;

2) Інтернет-банкінг – ключова новація майбутнього десятиліття, яку сьогодні пропонують клієнтам більшість банків. Україна входить у топ-10 країн Європи за кількістю користувачів, але через низьке проникнення в регіони все ще має значний потенціал зростання Інтернет-аудиторії в майбутньому. Для банків це відкриває великі можливості, тому експерти роблять основну ставку саме на розвиток віддаленого банкінгу;

3) «зона 24» – за допомогою цього продукту клієнт може самостійно керувати своїми рахунками, одержувати консультацію фахівця кол-центру, залишати заявку на одержання послуги, записатися на обслугову-

вання в будь-яке відділення банку. Практично кожна «зона 24» оснащена банкоматом, модулем поповнення готівкою CashIn, телефоном доступу до інформаційної служби. Цей напрям банківської діяльності вдосконалюється;

4) електронний залишок – упровадження цієї послуги в касах банку дозволяє скоротити витрати на обіг монет, оскільки залишок менше ніж одна гривня зараховують на рахунок мобільного телефону клієнта або як електронний ваучер;

5) POS-термінали в торговельних мережах – на відміну від західних країн, вони не привели до глобальної революції в українському безготівковому просторі. Однак сьогоднішні 5% безготівкових операцій із платіжними картками все-таки змушують банкірів вірити в посилення цього тренду в найближчі п'ять років. У майбутньому POS-термінали будуть установлювати самі торговці, оскільки в оплату прийматимуть не пластикові картки, а інформацію з NFC-чипів, вбудованих у телефон. Тим часом термінали самообслуговування, що з'явилися кілька років тому, набирають популярності як у банківських відділеннях, так і за їхніми межами [4].

Сьогодні в Україні найбільш інноваційними банками є «ПриватБанк», «Райффайзен банк Аваль», «Альфа-Банк», «ОТП Банк» та ін. Вони вже понад десятиріччя виділяються серед інших банків наданням таких інноваційних продуктів, як смс-банкінг та Інтернет-банкінг (рис. 2).

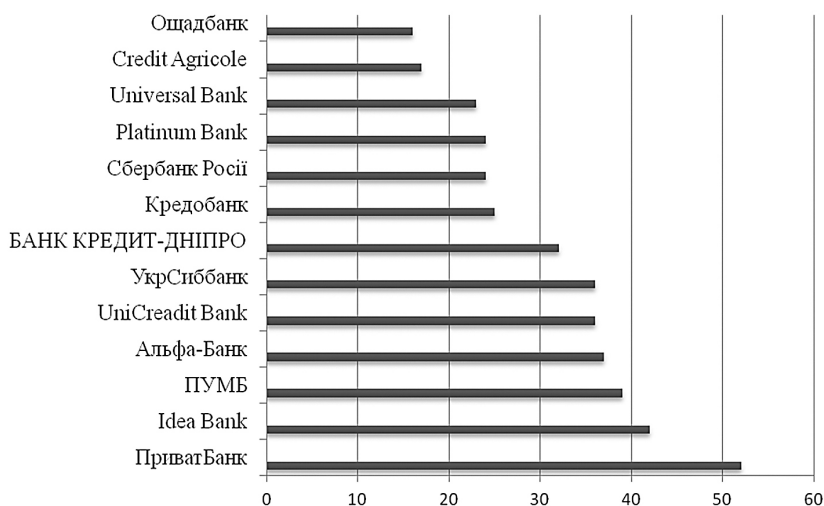

Рис. 2. Кількість функціональних опцій у системах Інтернет-банкінгу фізичних осіб у банках України станом на 01.01.2016

Примітка. Побудовано автором за даними [5]

Лідируючу позицію займає ПАТ «ПриватБанк». Цей банк уперше в історії українського банківського ринку став фіналістом одного із найпрестижніших світових банківських рейтингів Retail Banker International Awards, однією з номінацій якого була «Краща інновація у платежах». ПАТ «ПриватБанк» – найбільший український банк, який входить до топ-10 провідних банків Центральної та Східної Європи. Він також є одним із найбільш інноваційних банків світу [10]. У числі технологій, що було впроваджено ПАТ ПриватБанком уперше в історії, – SMS-банкінг (1999

рік), OTP-паролі через SMS (2000 рік), P2P-перекази між картками (2003 рік), «Електронна решта» (2009 рік), «Онлайн-інкасація» (2010 рік) та інші. У цьому зв'язку фахівці зазначають, що якщо і надалі тримати такий курс, то українські банківські установи зможуть стати конкурентоспроможними на міжнародному ринку банківських послуг, значно поліпшать якість і швидкість надання послуг, кожна послуга буде диференціюватися відповідно до потреб клієнта, що матиме тільки позитивний вплив як для банківської системи, так і для країни в цілому [9, с. 295–298].

Проте аналіз діяльності діючих 97 банків станом на 01.10.2016 у розрізі груп банків за такими чотирма основними напрямками інноваційного розвитку (рис. 3), як наявність Інтернет-банкінгу, наявність мобільних додатків для смартфонів і планшетів, представленість у соціальних мережах і взаємодія через них із клієнтами, а також наявність автоматизованих відділень, терміналів самообслуговування, показав, що 36 із 97-ми банків не мають до цього часу систем Інтернет-банкінгу і пропонують клієнтам управляти своїми рахунками через відділення за допомогою операціоністів і це при тому, що на початок 2016 року проникнення Інтернету в Україні досягнуло 58% та охопило 21,1 млн чол. [7]. При цьому користувачами Інтернет-банкінгу є, переважно, чоловіки – 57%, дещо меншу питому вагу мають жінки – 43% (рис. 4).

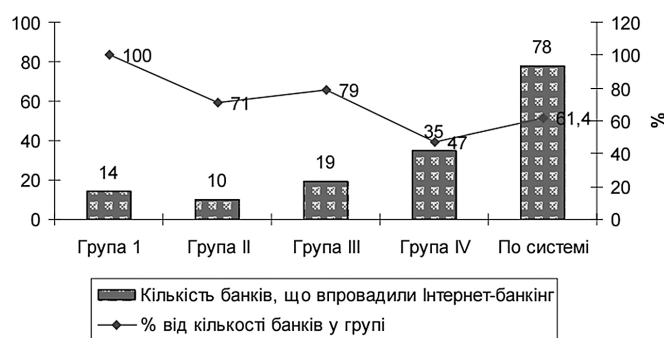

Рис. 3. Рівень упровадження Інтернет-банкінгу банками України

Джерело: [6]

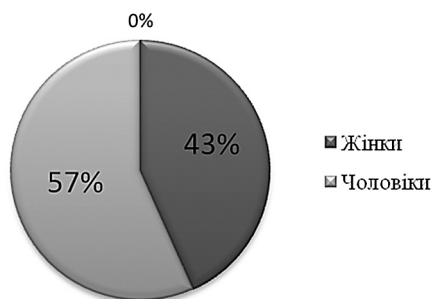

Рис. 4. Користувачі Інтернет-банкінгом

Примітка. Побудовано за даними [6]

Список використаної літератури

1. Єгоричева С. Б. Банківські інновації : навч. посіб. / С. Б. Єгоричева. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 208 с.
2. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
3. The European Innovation Scoreboard 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu>.
4. Мошинець О. Інноваційні продукти і технології на ринку банківських послуг [Електронний ресурс] / О. Мошинець // Україна фінансова. – Режим доступу : http://www.ufin.com.ua/analit_mat/gkr/168.htm.
5. Офіційний сайт Простобанк консалтинг [Електронний ресурс] / Просто Медіа Груп. – Режим доступу : <http://www.prostobank.com>.
6. Офіційний сайт Facrtum Group Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slideshare.net/WatcherUA/ukrainian-internetaudience1-q2016>.
7. Карчева І. Я. Теоретичні та практичні аспекти забезпечення ефективності інноваційної діяльності банків / І. Я. Карчева // Бізнес-інформ. – 2014. – № 6. – С. 343–347.

Отже, вважаємо, що найбільш цікавими банківськими інноваціями, які могли б бути започатковані в Україні, є:

1) Депозитний проект SmartyPig від WestBank (Великобританія), який побудований за принципом соціальної мережі – треба зареєструватися, виставити цілі, на які призначено вклад, запросити друзів. Такий вклад має дуже конструктивний характер – людині прищеплюється звичка постійно усвідомлювати свої потреби і визначати засоби їх досягнення;

2) Проект Keep the change від Bank of America – у процесі купівлі банк округлює суму, а різницю залишає клієнтові на окремому ощадному рахунку;

3) CIBC Bank (Канада) створив і запропонував своїм клієнтам нову кредитну карту – «Кобренд» у співробітництві з відомою мережею ресторанів Tim Hortons. Ця інноваційна картка має кнопки, тому при здійсненні покупки або оплати рахунку в ресторані клієнт обирає потрібну йому кнопку і здійснює платіж;

4) Сервіс P2P-перекази через мобільний телефон, який представлений на ринку банківських послуг як Oboray, Hal-Cash від Bankinter, POPmoney від PNCBank. Суть його полягає в тому, що для переказу грошей не потрібно знати прізвище, банк і номер рахунку. Усе, що потрібно, – зареєструватись у проекті P2P-переказів і відправити гроші парою натиснень кнопок на телефоні. Якщо телефон уже є в системі і він прив'язаний до рахунку в банку, то гроші придуть прямо на нього, а якщо номера в системі немає, то рахунок буде відкрито автоматично [8].

Висновки. Розвиток і створення нових банківських інновацій відіграють важливу роль у діяльності банків не тільки для підтримки конкурентного рівня, а й насамперед для підтримки і залучення нових клієнтів. Аналіз тенденцій інноваційної діяльності вітчизняних банків дозволяє дійти висновку, що впровадження інновацій є пріоритетним напрямом діяльності вітчизняних банків, оскільки сприяє підвищенню ефективності банківської діяльності та поліпшенню конкурентних позицій банківських установ на ринку фінансово-кредитних послуг України. Серед основних трендів у розвитку банківських інновацій варто виокремити тісний взаємозв'язок банку з клієнтом, інтеграцію банку в IT-сектор, взаємодію банків із соціальними мережами і залучення новітніх технологій.

8. 10 банковских продуктов для copy-paste [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.sostav.ru/blogs/27523/4661>.
9. Шмуратко Я. А. Сучасні тенденції розвитку банківських інновацій / Я. А. Шмуратко, Д. О. Джосан // Вісник Одеського національного університету. – 2016. – № 2. – С. 295–298.
10. Офіційний сайт КБ «ПриватБанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://privatbank.ua/about>.

References

1. Yehorycheva, S. B. (2010). Bankivs'ki innovatsii [Banking innovation]. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
2. Pro innovatsijnu diial'nist': Zakon Ukrainy pryiniaty 4 lyp. 2002 roku № 40-IV [Law of Ukraine «On innovative activity» from July 4 2002, № 40-IV]. (2002, August 9). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15> [in Ukrainian].
3. The European Innovation Scoreboard 2016. (n. d.). ec.europa.eu. Retrieved from : <http://ec.europa.eu>.
4. Moshynets', O. Innovatsijni produkty i tekhnolohii na rynku bankivs'kykh posluh [Innovative products and technologies in the banking market]. (n. d.). www.ufin.com.ua. Retrieved from : http://www.ufin.com.ua/analit_mat/gkr/168.htm [in Ukrainian].
5. Ofitsijnyj sayt Prostobank konsal'tynh/Prosto Media Hrup [Ofitsijnyj sayt Prostobank konsal'tynh / Prosto Media Hrup]. www.prostobank.com. Retrieved from : <http://www.prostobank.com>.
6. Ofitsijnyj sayt Facrtum Group Ukraine [Ofitsijnyj sayt Facrtum Group Ukraine]. www.slideshare.net. Retrieved from : <http://www.slideshare.net/WatcherUA/ukrainian-internetaudience1-q2016>.
7. Karcheva, I. Ya. (2014). Teoretychni ta praktychni aspekty zabezpechennia efektyvnosti innovatsijnoi diial'nosti bankiv [Theoretical and practical aspects of innovation efficiency of banks]. Biznes inform – Biznes-inform, 6, 343–347 [in Ukrainian].
8. 10 bankovskih produktov dlya copy-paste [10 banking products for copy-paste]. (n. d.). www.sostav.ru. Retrieved from : <http://www.sostav.ru/blogs/27523/4661> [in Russian].
9. Shmuratko, Ya. A. & Dzhosan, D. O. (2016). Suchasni tendentsii rozvytku bankivs'kykh innovatsij [Modern trends in banking innovation]. Visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu – Bulletin of the Odessa National Universit, 2, 295–298 [in Ukrainian].
10. Ofitsijnyj sayt KB «PryvatBank» [Official Site CB «PrivatBank»]. privatbank.ua. Retrieved from : <http://privatbank.ua/about> [in Ukrainian].

УДК 336.71:336.763.3

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Миколишин Марта Михайлівна,
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: agatangels@gmail.com

Анотація. Досліджено три напрями діяльності банку на фондовому ринку: як емітента, як інвестора і як професійного його учасника. Ідентифіковано зовнішні і внутрішні чинники, що впливають на діяльність банків на ринку цінних паперів. Розглянуто теоретичні основи здійснення діяльності банків із цінними паперами, проведено аналіз операцій із цінними паперами в банківських установах.

Ключові слова: цінні папери банків, емісійні операції банків, інвестиційні операції банків, посередницькі операції банків, портфель цінних паперів, інфраструктура ринку цінних паперів.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 6; бібл.: 12.

ANALYSIS OF BANKS OF UKRAINE IN STOCK MARKET

Mykolyshyn Marta,
Ph. D. in Economics,
Senior Lecturer of the Department of Finances
of the Lviv Institute
of SHEI «Banking University»
e-mail: agatangels@gmail.com

Abstract. The article is devoted three directions of the bank in the stock market: as an issuer, an investor and as its professional member are investigated. External and internal factors affecting the banking activity in the security market are identified. The theoretical foundations of the bank activity with the securities are considered. The analysis of security transactions in the banking institutions is implemented. Carrying out the investments in the stock market, banks set the purpose to get profits from their investments in securities received by the bank interest, dividends and growth in market value of securities; receiving profit from providing services to clients with securities transactions; expanding the sphere of influence of the bank and attracting new customers through capital of companies and organizations. It is investigated that the share of transactions with securities in the active operations of the banking system is not very big. It is due to the balanced policy of the bank management on investments in equity instruments, in sufficient development of securities market in Ukraine and lack of reliable instruments for financial investments.

Keywords: securities of banks, emission operations of banks, investment operations of banks, brokerage of banks, portfolio of securities, infrastructure of stock market.

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 6; bibl.: 12.

АНАЛИЗ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БАНКОВ УКРАИНЫ НА РЫНКЕ ЦЕННЫХ БУМАГ

Миколишин Марта Михайловна,
кандидат экономических наук,
старший преподаватель кафедры финансов
Львовского образовательно-научного института
ГБУЗ «Университет банковского дела»
e-mail: agatangels@gmail.com

Аннотация. Исследованы три направления деятельности банка на фондовом рынке: как эмитента, как инвестора и как профессионального его участника. Идентифицированы внешние и внутренние факторы, влияющие на деятельность банков на рынке ценных бумаг. Рассмотрены теоретические основы осуществления деятельности банков с ценными бумагами, проведен анализ операций с ценными бумагами в банковских учреждениях.

Ключевые слова: ценные бумаги банков, эмиссионные операции банков, инвестиционные операции банков, посреднические операции банков, портфель ценных бумаг, инфраструктура рынка ценных бумаг.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 6; библи.: 12.

Вступ. В Україні триває складний процес розбудови суверенної, демократичної, правової держави, інтеграції її у світову політичну і економічну системи. Та незалежність будь-якої держави передбачає не тільки політичну, а й економічну самостійність.

На сучасному етапі головним фактором стабілізації та піднесення економіки України є становлення ринкових відносин.

Ефективне функціонування сучасної економіки неможливе без розвиненого, стабільно працюючого фондового ринку, на якому відбувається перерозподіл вільних фінансових ресурсів для найкращого задоволення потреб національної економіки в інвестиціях і забезпечення можливості їх одержання за допомогою емісії цінних паперів та їх розміщення на фондовому ринку. Розвиток ринку як механізму накопичення та інвестування капіталів – необхідна умова подолання кризових явищ в економіці України.

Важливу роль у розбудові ринку цінних паперів відіграють банківські установи, які є його провідними інституційними учасниками. Здійснення операцій із цінними паперами сприяє диверсифікації банківської діяльності та посиленню конкуренції у фінансово-кредитній сфері. Саме наявність конкурентного середовища визначає розвиток інноваційних фінансових методів і технологій, що в сукупності з іншими заходами щодо побудови ринкової економіки в Україні забезпечуватиме суспільний прогрес у державі. Усе це зумовлює необхідність проведення дослідження, спрямованого на конкретизацію місця та ролі банків на ринку цінних паперів і розроблення напрямів вдосконалення банківських операцій із фінансовими інструментами та визначення їх ефективності.

На сучасному етапі ринкових перетворень в Україні операції банків із цінними паперами, у порівнянні зі світовою практикою, здійснюються на недостатньому рівні. До того ж, переважно відбувається автоматичне перенесення західних методик щодо формування портфелів цінних паперів фінансовими інститутами на фондовому ринку без достатнього врахування українських реалій, що не завжди приводить до бажаного результату. Це ставить перед вітчизняною фінансовою наукою завдання, з одного боку, розроблення власної методологічної бази для активізації операцій банків із цінними паперами, а з другого – необхідність критичного переосмислення рекомендацій і висновків західних класичних концепцій інвестування та сучасних банківських технологій, які забезпечують провідну роль операцій із цінними паперами в діяльності фінансово-кредитних установ країн з ринковою економікою. Тому ця тема надзвичайно актуальна, вчасна і потребує уваги та дослідження.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Дослідженню механізмів функціонування ринку цінних паперів та діяльності банків на цьому ринку присвячено низку праць, зокрема таких науковців, як: А. А. Пересада, Б. Л. Луців, О. М. Сохацька, Л. О. Примостка, А. В. Мертенс, Ю. М. Лисенков, О. М. Мозговий, О. В. Ромашко, М. Ф. Пуховкіна, О. Г. Мендрул, В. І. Ляшенко та ін. Ураховуючи значний світовий прогрес у розробленні новітніх методів інвестування

коштів, низка питань, пов'язаних із діяльністю українських банків на ринку цінних паперів, є недостатньо вивченими вітчизняними фахівцями і потребують подальшого наукового дослідження, що й зумовлює актуальність теми. Отже, **метою** дослідження є аналіз діяльності банківських установ на ринку цінних паперів України і формування пропозицій щодо вдосконалення та підвищення ефективності операцій банків із цінними паперами.

Результати дослідження. У сучасних умовах господарювання ринок цінних паперів створює сприятливі інвестиційні умови, підвищує інноваційну активність і сприяє розвитку економіки в цілому. Діяльність банків на ринку цінних паперів полягає в тому, що вони здійснюють операції на цьому ринку за загальними правилами, що діють для всіх учасників ринку цінних паперів, але при цьому повинні дотримуватися ще й додаткових правил, що встановлюються Національним банком України. При здійсненні операцій на фінансових ринках банк повинен будувати відносини з клієнтами на засадах добросовісності, чесності, повноти розкриття необхідної інформації, виконання доручень клієнта виключно в його інтересах. Чинники, що впливають на діяльність банку на ринку цінних паперів, наведено в *табл. 1*.

Таблиця 1

Чинники, що впливають на діяльність банків на ринку цінних паперів

Група чинників	Чинники	Характеристика впливу
Економічні	економічні	регулювання діяльності банків у формі економічних нормативів і проведення грошово-кредитної політики НБУ, що впливає на пропозицію банків на ринку цінних паперів
		Установлення / скасування різноманітних податкових пільг та стимулів для суб'єктів ринку цінних паперів, які стимулюють / стримують використання цінних паперів як інструментів фінансування
		поліпшення інвестиційного клімату в державі, залучення іноземних інвестицій та гнучка державна інвестиційна політика сприяють активізації діяльності банків на ринку цінних паперів
Зовнішні	ринкові	складність і численність бар'єрів входження на ринку цінних паперів, високий рівень конкуренції на ньому, знижує зацікавленість банків у розвитку діяльності на ньому, і навпаки
	законодавчі	узгодженість системи нормативно-правового забезпечення ринку цінних паперів і нормативно-правової бази банківської діяльності, їх відповідність міжнародним вимогам і ринковим законам, що впливає на ризиковість операцій для банків
	політичні	нестабільна політична ситуація в країні, низький рівень довіри населення до влади, а також часті політичні конфлікти посилюють ризиковість операцій із цінними паперами
Внутрішні	ресурсна база банку	Зростання / зниження розміру власного капіталу, неможливість залучення довгострокових депозитних коштів, ускладнення доступу до емісійних джерел

Закінчення табл. 1

Група чинників	Чинники	Характеристика впливу
	інвестиційна політика банку	формування того чи іншого типу портфеля, використання ефективних методів аналізу і способів та інструментів мінімізації ризиків операцій із цінними паперами
	техніко-технологічна	наявність / відсутність новітніх засобів передавання інформації, інтернет-ресурсів, фінансових інновацій
	кадровий потенціал	забезпеченість / відсутність кваліфікованих менеджерів, що володіють сучасною методикою здійснення операцій із цінними паперами

Примітка. Розроблено за [6; 9–12].

Для ефективного розвитку ринку цінних паперів важливою умовою вирішення економічних і соціальних завдань, насамперед, є модернізація економіки країни, що значно збільшить інвестиції – як внутрішні, так і зовнішні.

Досвід розвинених країн показує, що найбільш ефективним джерелом для великих, а головне – довготермінових інвестицій у руках досвідчених менеджерів є ринок цінних паперів. Він відіграє важливу роль у забезпеченні інвестиційного припливу в економіку країни та є важливим чинником виходу з фінансової кризи.

Формування ефективного портфеля цінних паперів банку залежить від структурування і визначення чіткої стратегії управління ним, урахування при цьому прямо пропорційної залежності доходу від вкладень у цінні папери і прийнятного рівня ризику. Розглядаючи сучасні технології роботи банків на ринку корпоративних цінних паперів, методи запобігання ризикам при здійсненні фінансових вкладень, аналізуючи інвестиції банківської системи України в цінні папери, доцільне проведення аналізу обсягів і структури фінансових інвестицій банківських установ та пошук напрямів удосконалення діяльності банків на фондовому ринку, спрямованої на підвищення доходності і ефективності інвестицій. Аналізуючи роль і місце банківської системи на фінансовому ринку, виокремлюємо дві основні взаємопов'язані функції: забезпечення економіки необхідною кількістю засобів платежу за рахунок ефекту мультиплікатора і трансформації заощаджень в інвестиції [1]. Проте в умовах недостатнього розвитку небанківського фінансового сектору, покликаного забезпечувати економіку країни довгостроковими ресурсами через операції на фондовому ринку, означені функції доводиться брати на себе банківській системі України. Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» [2] банки можуть здійснювати на фондовому ринку такі операції:

- емісію власних цінних паперів;
- організацію купівлі-продажу цінних паперів за дорученням клієнтів;
- операції на фондовому ринку від свого імені;
- інвестиції у статутні капітали та акції інших юридичних осіб;
- довірче управління цінними паперами за договорами з юридичними і фізичними особами;

- депозитарна діяльність із ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.

Таким чином, можна виділили три умовні напрями діяльності банку на фондовому ринку: як емітента, як інвестора і як професійного його учасника. Банки входять у Топ-10 емітентів, які зареєстрували найбільші випуски акцій. Обсяг емісії акцій цих емітентів становив 69,54% від загального обсягу випусків акцій, зареєстрованих 2015 року НКЦПФР [8].

Слід зазначити, що тривалий період часу банки не проводили залучення капіталу через емісію власних фінансових інструментів як акції та облигації. У табл. 2 сформульовані обсяги випуску акцій банками в період 2011–2015 років.

Таблиця 2

Обсяги випуску акцій банками України, 2011–2015 рр.

Показники	2011	2012	2013	2014	2015
Загальний обсяг випуску акцій суб'єктами господарювання, млрд грн	58,16	15,84	64,23	144,35	122,30
Обсяг випуску акцій банками, млрд грн	36,04	3,75	32,27	36,41	88,28
Питома вага акцій банків у сукупному обсязі випуску, %	61,09	23,67	50,25	25,22	72,18

Примітка. Складено за даними [4; 5; 7; 8].

Банки в Україні стають ключовими учасниками використання позикових зовнішніх і внутрішніх ринків капіталів. Ринок боргових інструментів стає першочерговим і найбільш надійним джерелом залучення банками довготермінових пасивів за допомогою емісії власних цінних паперів.

Аналізуючи діяльність банків України на ринку позикового капіталу паперів, необхідно відмітити, що протягом 2011–2015 рр. частка банків у загальному обсязі учасників ринку цінних паперів кардинально змінювалася, що відобразилося на структурі зареєстрованих випусків облигацій. Протягом 2014 року обсяги випуску облигацій не мали позитивної динаміки зростання. Та 2014-го банки зареєстрували випуск облигацій на суму 4,8 млрд грн (21,27% від загального обсягу). А вже 2015 року відбулося скорочення емісійної діяльності на ринку корпоративних облигацій. У структурі обсягу зареєстрованих Комісією випусків облигацій підприємств банками не зареєстровано жодного випуску облигацій (табл. 3 і 4).

Таблиця 3

Обсяги випуску облигацій банків, 2011–2015 рр., млн грн

Показники	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Обсяг випуску облигацій банками України	13 893,5	11 770,0	8 040,0	4 800,0	-
Загальний обсяг випуску облигацій суб'єктами господарювання	35 914,44	51 386,61	42 472,52	29 009,22	11 421,17
Питома вага облигацій банку в сукупному обсязі випуску (%)	38,68	22,9	18,93	21,7	-

Примітка. Складено за даними [4; 5; 7; 8].

Таблиця 4

Частка емісії облігацій у зобов'язаннях банків, 2010–2015 рр., млн грн

Показники	Роки					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Обсяг випуску облігацій банками	3 150	13 893,5	11 770,0	8 040	4 800	-
Зобов'язання банків	804 358,9	898 793,1	957 872	1 085 496	1 168 829	1 157 656
Частка облігацій у сукупних зобов'язаннях банків, %	0,45	1,59	1,27	0,76	0,73	-

Примітка. Складено за даними [4; 5; 7; 8].

Здійснюючи інвестиційну діяльність на фондовому ринку, банки ставлять за мету:

- отримання прибутку від власних інвестицій у цінні папери за рахунок отриманих банком процентів, дивідендів і зростання курсової вартості цінних паперів;
- отримання прибутку від надання клієнтам послуг за операціями з цінними паперами;
- розширення сфери впливу банку і залучення нових клієнтів за рахунок участі в капіталах підприємств та організацій.

З табл. 5 видно, що лише 2013 року банки значно збільшили портфель цінних паперів (крім акцій). Це зростання відбулося переважно за рахунок державних облігацій; 2014-го збільшення портфеля цінних паперів банків (і акцій, і інших цінних паперів) майже не відбулося.

Таблиця 5

Портфель цінних паперів банків у 2011–2015 рр., млн грн

Показники	Сума, млн грн				
	2011	2012	2013	2014	2015
1. Цінні папери, крім акцій	78 494	91 376	130 418	144 574	110 761
1.1. За секторами економіки:					
сектор інших фінансових установ	1 579	1 859	3 062	5 564	2 502
сектор загального державного управління	60 701	66 737	93 952	109 915	89 293
сектор нефінансових корпорацій	13 645	20 258	30 720	27 551	17 778
інші (сектори економіки, депозитні корпорації, нерезиденти)	2 569	2 522	2 684	1 544	1 188
1.2. За типом портфеля:	78 494	91 376	1 130 418	144 574	110 761
у торговому портфелі	9 756	15 605	9 197	22 105	17 320
у портфелі на продаж	58 290	71 113	116 740	118 694	84 008
у портфелі до погашення	10 448	4 658	4 481	3 775	9 433
інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	0	0	0	0	0
2. Акції в портфелі банків	5 984	6 948	7 411	7 241	3 851
2.1. За секторами економіки:					
банківський сектор	9	9	330	331	35
сектор інших фінансових корпорацій	2 647	2 717	2 213	1 404	651
сектор нефінансових компаній	2 042	2 420	2 930	2 504	938
нерезиденти	1 286	1 802	1 938	3 002	2 227

Закінчення табл. 5

Показники	Сума, млн грн				
	2011	2012	2013	2014	2015
2.2. За типом портфеля:	5 984	6 948	7 411	7 241	3 851
у торговому портфелі	1 737	1 643	1 893	1 180	96
у портфелі на продаж	2 315	2 985	2 752	2 842	2 679
у портфелі до погашення	0	0	0	0	0
інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	1 932	2 320	2 766	3 219	1 076

Примітка. Складено за даними [4; 5; 7; 8].

Для забезпечення контролю за інвестиційною діяльністю банків, а саме – за прямими інвестиціями Національний банк України встановлює норматив загальної суми інвестування (Н12). На 01.01.2016 норматив інвестування становить 1,10% за норми 60%, у 2008 та 2009 роках – 33 і 29% відповідно [4].

Структура портфеля цінних паперів 2015 року порівняно збільшилась і складається на 76% із цінних паперів на продаж, 9% – до погашення та 15% – у торговому портфелі. Найбільш стрімкий ріст, в абсолютному вираженні, за підсумками 2015 року показали цінні папери в портфелі банків на продаж, які на кінець 2015 року становили майже 87 млрд грн [7].

Аналізуючи структуру інвестиційного портфеля банків України, слід спинитися на чинних вимогах до відображення вкладень у цінні папери у фінансовій звітності банків. Такі вимоги встановлені Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій із цінними паперами в банках України, що затверджена постановою Правління НБУ № 358 від 03.10.2005. Згідно з нею виокремлено види банківських вкладень у цінні папери:

а) цінні папери, які обліковуються в торговому портфелі;

б) цінні папери в портфелі банку на продаж;

в) цінні папери в портфелі банку до погашення;

г) інвестиції в асоційовані та дочірні компанії [10].

До торгового портфеля повинні бути віднесені цінні папери, придбані банком для перепродажу і переважно з метою отримання прибутку від короткотермінових коливань їхньої ціни або дилерської маржі. До торгових цінних паперів також можуть бути віднесені будь-які цінні папери, щодо яких банк під час первісного визнання ухвалив рішення про намір і змогу обліку їх за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки чи збитки.

До торгового портфеля слід включати лише ті цінні папери, які обертаються на активному і високоліквідному ринку (акції, облігації, інвестиційні сертифікати).

У портфелі цінних паперів на продаж обліковуються боргові цінні папери з фіксованою датою погашення,

які банк не має наміру або змоги тримати до дати їх погашення або за наявності певних обмежень щодо обліку цінних паперів у портфелі до погашення; цінні папери, які банк готовий продати у зв'язку зі зміною ринкових відсоткових ставок, потреб ліквідності, а також наявності альтернативних інвестицій; акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, за якими неможливо достовірно визначити справедливую вартість; фінансові інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, що придбані або утримуються виключно для продажу упродовж 12 місяців; інші цінні папери, придбані з метою утримання їх у портфелі на продаж. Останній критерій є дещо невизначеним. Проте в пункті 1.6 розділу 1 Інструкції вказується, що до цього портфеля відносять цінні папери, які не можна віднести ні до торгового портфеля цінних паперів, ні до портфеля до погашення.

Наміри банку під час придбання цінних паперів у торговий портфель та портфель банку на продаж, а також тривалість періоду утримання в портфелях є дещо подібними. Тобто як у першому, так і у другому варіантах банк має продати цінні папери, не тримаючи їх до дати погашення, тому операції банків із цінними паперами в цих портфелях можна назвати торговими, а вкладення – короткостроковими.

У портфелі до погашення обліковуються придбані боргові цінні папери з фіксованими платежами або з платежами, що можна визначити, а також із фіксованим строком погашення. Боргові цінні папери відносять до портфеля до погашення, якщо банк має намір і змогу утримувати їх до строку погашення з метою отримання процентного доходу.

До інвестицій в асоційовані та дочірні компанії належать акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком емітентів, які відповідають визначенням асоційованої або дочірньої компанії банку, за винятком таких цінних паперів, що придбані та / або утримуються виключно для продажу протягом 12 місяців з дати придбання.

Намір банку під час придбання цінних паперів у портфель до погашення і намір здійснення інвестицій в асоційовані та дочірні компанії також за своєю суттю є подібними, тому операції банків з цими портфелями можна назвати інвестиційними, а вкладення – довгостроковими.

Відповідно до наведеної класифікації проаналізуємо структуру вкладень українських банків у цінні папери на підставі *табл. 6*.

Таблиця 6

Аналіз структури портфеля цінних паперів банків України 2011 – 01.10.2016, млн грн

Показники	2011	2012	2013	2014	2015	01.10.2016
Цінні папери в портфелі банку (загальна характеристика)	87 182,8	93 928,4	135 593,1	160 554,0	156 661,8	159 339,6
питома вага	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
у торговому портфелі	11 687,5	17 462,6	9 828,9	20 285,8	-	-
питома вага	13,4	18,6	7,2	12,6	-	-
у портфелі на продаж	63 990,3	70 597,8	119 003,7	132 099,1	133 033,7	139 026,4
питома вага	73,4	75,2	87,8	82,3	85,0	87,2
у портфелі до погашення	9 573,3	3 547,7	3 995,1	6 099,4	22 552,2	19 425,0
питома вага	11,0	3,8	3,0	3,8	14,4	12,2
інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	1 931,7	2 320,3	2 765,4	2 069,7	1 075,9	888,2
питома вага	2,2	2,4	2,0	1,3	0,6	0,6

Примітка. Складено за даними [4; 5; 7; 8].

Як видно із даних, наведених у *табл. 6*, за період 2011 – 01.10.2016 усі складові портфеля фінансових інвестицій банківської системи України зростали. Так, протягом аналізованого періоду найбільшу питому вагу в портфелі цінних паперів займають цінні папери на продаж – 73,4% у 2011 та 85,0% у 2015 році. Проведення торговельних операцій у порівнянні з інвестиційними значно переважає (86,8% торговельних операцій, 13,2% інвестиційних у 2011 році до 85,0 і 15,0% відповідно у 2015 році).

Протягом періоду, що аналізуємо, значних змін у структурі портфеля цінних паперів не відбулося, торговельні операції продовжують відігравати провідну роль, однак значно збільшилась питома вага цінних паперів, що утримуються до погашення. У структурі портфеля на продаж переважають в основному боргові цінні папери і становлять відповідно 73,4 і 85,0% у 2011 та 2015 роках. До складу портфеля до погашення входять виключно боргові цінні папери (закріплено нормативним законодавством). За той період портфель цінних паперів цього типу зріс, і станом на 01.01.2016 становив 22,5 млрд грн.

Щодо вкладень банків в акції та інші неборгові цінні папери, то протягом 2011–2015 рр. відбулося їхнє зниження – вони зменшились на 31,51% і становлять близько 2,8 млрд грн. Наведені дані свідчать як про низьку зацікавленість банків у купівлі акцій підприємств, так і про недостатню кількість інвестиційно привабливих акцій у вільному продажу на фондовому ринку.

Інвестиції в асоційовані компанії традиційно мають незначну питому вагу в портфелі цінних паперів українських банків. На початку 2016 року вона становила лише 0,6%. Тому можна стверджувати, що створення дочірніх структур (зокрема у фінансовому секторі) не є пріоритетом для банків на сучасному етапі розвитку банківської системи України. Однак не можна відкидати можливість опосередкованої участі банків у функціонуванні таких структур шляхом здійснення непрямих (прихованих) інвестицій.

За підсумками 2015 року, обсяг торгів на ринку цінних паперів знизився на 6,83% у порівнянні з 2014 роком. Починаючи з 2011 року простежується стійке випередження темпів обсягів торгів цінними паперами проти динаміки обсягів ВВП, зокрема, обсяг

торгів на ринку цінних паперів 2015 року перевищив цей показник на 193,21 млрд грн. Серед фінансових інструментів за обсягами торгів на біржовому ринку провідну позицію займали державні облигації України, акції та облигації підприємств, що свідчить про більшу активність держави при запозиченнях через випуск фінансових інструментів. Але навіть за таких умов найбільше операцій серед банків здійснювали три банки, які не декларують себе як інвестиційні, а мають характер ощадного та / або універсального банку, це: ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України», ПАТ «ВТБ Банк», ПАТ «Укрсоцбанк».

Причин низької інвестиційної активності українських комерційних банків є кілька. Більшість із них пояснюється недосконалістю ринку цінних паперів, значним регулятивним впливом на ринок з боку держави [8]. Як наслідок – незначні обсяги операцій із цінними паперами порівняно з кредитними і низька ліквідність цього сегмента фінансового ринку, де більшість цінних паперів не мають регулярних котирувань; неможливість формування адекватного масиву статистичних даних, необхідних для одержання достовірних результатів за допомогою статистичних методів аналізу; брак надійних інвестиційних рейтингів внутрішніх емітентів цінних паперів.

Висновки. Розвиток операцій із цінними паперами може стати одним із провідних елементів забезпечення інтеграції банківської системи України у світовий економічний простір. Проаналізувавши операції банків на ринку цінних паперів, слід зазначити, що банки є активними учасниками фондового ринку і здійснюють широкий спектр операцій із цінними паперами. Водночас існує ціла низка проблем, які гальмують цей напрям їхньої діяльності. Частка операцій із цінними паперами в активних операціях банківської системи ще невелика. Це пояснюється зваженою політикою керівництва банків щодо вкладень у фондові інструменти, недостатнім розвитком

ринку цінних паперів в Україні та браком надійних інструментів для фінансових інвестицій.

У цілому можна говорити про позитивну тенденцію в діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів. Проте існують певні негативні фактори, які гальмують процес проведення банками операцій із цінними паперами, тому й виникає потреба розроблення шляхів їх подолання. Оскільки головною проблемою є нерозвиненість самого ринку цінних паперів, то необхідно вдосконалювати його інфраструктуру, а також проводити ефективну державну політику щодо оподаткування операцій на ринку цінних паперів. Другою, не менш важливою проблемою, яка гальмує роботу комерційних банків на ринку цінних паперів, є нестабільність політики держави. Саме тому необхідно вдосконалювати законодавчу базу, яка регулює діяльність банків, а також створювати сприятливі умови для роботи банків із цінними паперами. Іншою проблемою є низький ступінь довіри населення до самих банків і тому необхідно розробляти ефективну модель участі комерційних банків на ринку цінних паперів, посилювати банківський менеджмент і вдосконалювати власну політику банків щодо проведення операцій із цінними паперами.

Розвиток операцій із цінними паперами може стати одним із провідних елементів забезпечення інтеграції банківської системи України у світовий економічний простір. На фоні росту обсягів випусків цінних паперів відбувається і певна диверсифікація цінних паперів, наслідком цього процесу є ускладнення самого ринку. В умовах світових і вітчизняних кризових явищ фінансової системи це є позитивною тенденцією, яка створює передумови для зниження ступеня ризику в діяльності інвестора, але цей фактор є ефективним у розбудові державності тільки в умовах прозорого функціонування ринку цінних паперів в Україні.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 № 3480-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
3. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30.10.1996 № 475/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/448/96-вр>.
4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
5. Річна звітність Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.nssmc.gov.ua/activities/annual>.
6. Соколовская Н. Э. Оценка и анализ состояния активов кредитной организации / Н. Э. Соколовская // Банковское дело. – 2015. – № 3 (195). – С. 56–61.
7. Загальний огляд фондового ринку України за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=15355213.
8. Річні звіти Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2010–2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1473066406.pdf.
9. Чмутова І. М. Комплексний підхід до аналізу операцій банку з цінними паперами / І. М. Чмутова, О. В. Пересунько // Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка. – 2014. – Спецвип. 28. – Ч. III. – С. 219–228.
10. Примостка Л. О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі : монографія / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2002. – 316 с.

11. Тиркало Р. І. Банківські операції з цінними паперами : монографія / Р. І. Тиркало, І. С. Кравчук. – Тернопіль : Kart-blansh, 2004. – 211 с.
12. Башлай С. В. Банківські операції : навч.-метод. посібн. / С. В. Башлай. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 142 с.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro tsinni papery ta fondovy rynok» vid 23.02.2006 r. № 3480-IV [Law of Ukraine «On Securities and the Stock Market» from February 23, 2006, № 3480-IV]. (n. d.). zakon5.rada.gov.ua. Retrieved from : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy «Pro banky i bankivsku diialnist» vid 07.12.2000 r. № 2121-III [Law of Ukraine «On Banks and Banking Activity» from December 12, 2000, № 2121-III]. (n. d.). zakon3.rada.gov.ua. Retrieved from : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy «Pro derzhavne rehuliuвання rynku tsinnykh paperiv v Ukraini» vid 30.10.1996 r. № 475/96-VR [Law of Ukraine «On State Regulation of the Securities Market in Ukraine» from October 30 1996, № 475/96-VR]. (n. d.). zakon3.rada.gov.ua. Retrieved from : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/448/96-vr> [in Ukrainian].
4. Ofitsiynyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy [Official site of the National Bank of Ukraine]. www.bank.gov.ua. Retrieved from : <http://www.bank.gov.ua> [in Ukrainian].
5. Richna zvitnist Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku [Annual report of the National Commission on Securities and Stock Market]. (n. d.). www.nssmc.gov.ua. Retrieved from : <http://www.nssmc.gov.ua/activities/annual> [in Ukrainian].
6. Sokolovskaja, N. E. (2015). Ocenka y analiz sostojanyja aktivov kredytnoj organizacii [Evaluation and analysis of the assets of the credit institution]. Bankovskoe delo – Banking, 3, 56–61 [in Russian].
7. Zagal'nyj ogljad fondovogo rynku Ukrainy za 2015 rik [Overview of the Ukrainian stock market for 2015]. (n. d.). bank.gov.ua. Retrieved from : http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=15355213 [in Ukrainian].
8. Richni zvity Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku za 2010–2015 rr. [Annual reports of the National Commission on Securities and Stock Market for 2010–2015]. (n. d.). www.nssmc.gov.ua. Retrieved from : http://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1473066406.pdf [in Ukrainian].
9. Chmutova, I. M., & Peresunko, O. V. (2009). Kompleksnyj pidhid do analizu operacij banku z cinnymy paperyamy [A comprehensive approach to the analysis of bank operations with securities]. Naukovyj visnyk Uzhgorod'skogo universytetu. Ekonomika – Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Economy, (special issue 28, part 3), (p. 219–228) [in Ukrainian].
10. Prymostka, L. O. (2002). Analiz bankivs'koji dijal'nosti: suchasni koncepciji, metody ta modeli [Analysis of Banking Activity: Contemporary Concepts, Methods and Models]. Kyiv : KNEU [in Ukrainian].
11. Tyrkalo, R. I., & Kravchuk, I. S. (2004). Bankivs'ki operacii z cinnymy paperyamy [Banking Transactions with Securities]. Ternopil : Kart-blansh [in Ukrainian].
12. Bashlaj, S. V. (2012). Bankivs'ki operacii [Banking operations]. Sumy : DVNZ «UABS NBU» [in Ukrainian].

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ГРОШОВИХ РОЗРАХУНКІВ ПІДПРИЄМСТВ

Козьмук Наталія Ігорівна,
доцент, кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: Kozmuk_natalia@ukr.net

Завалій Ольга Володимирівна,
студентка
факультету фінансів, економіки та обліку
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»

Анотація. Розглянуто види, форми та особливості грошових розрахунків підприємств, їхні принципи та взаємодію; проаналізовано позитивні і негативні риси різновидів грошових розрахунків підприємств. Висвітлено значущу роль грошових розрахунків у життєдіяльності всіх циклів роботи підприємства, потребу в налагодженні ефективних і прозорих потоків грошових коштів. Висвітлено напрями руху грошових коштів, перелічено й охарактеризовано принципи здійснення розрахунків та їх застосування. Запропоновано методику управління грошовими розрахунками підприємства з її поетапною реалізацією.

Ключові слова: форми грошових розрахунків, готівкові розрахунки, безготівкові розрахунки, принципи грошових розрахунків підприємств, платіжно-розрахункова система, грошові потоки, управління грошовими потоками підприємств.

Формул: 0; рис.: 0; табл. 0; бібл.: 8.

WAYS TO IMPROVE CASH SETTLEMENTS ENTERPRISES

Kozmuk Natalia,
Ph. D. in Economics, Associated Professor,
Associated Professor of the Department of Finances
of the Lviv Institute
of SHEI «Banking University»
e-mail: Kozmuk_natalia@ukr.net

Zavaliy Olga,
student
of Faculty of Finance, Economics and Accounting
of the Lviv Institute
of SHEI «Banking University»

Annotation. At present, Ukraine's economy requires rapid structural and technological change, while improving cash settlement mechanism, as its current condition is characterized by disorder of payment and settlement systems and payment crisis. Timely and full payment for the received material assets, work performed and services rendered, other debt is one of the main prerequisites and signs the efficiency of the economy as a whole and each of its separate entity. This article examines the types, forms and features cash payments businesses, their principles and interaction analyzed positive and negative traits varieties cash payments businesses. Deals with cash payments significant role in the life cycle of the enterprise and the need to establish effective and transparent flow of funds. Deals with the direction of the funds are listed and described the settlement principles and their application. The method of calculation of the cash businesses with its phased implementation.

Keywords: form of cash payments, cash payments, non-cash transactions, cash payments principles of business, payment and settlement system, cash flow, cash management businesses.

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 0; bibl.: 8.

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ДЕНЕЖНЫХ РАСЧЕТОВ ПРЕДПРИЯТИЙ

Козьмук Наталья Игоревна,
доцент, кандидат экономических наук,
доцент кафедры финансов
Львовского образовательно-научного института
ГВУЗ «Университет банковского дела»
e-mail: Kozmuk_natalia@ukr.net

Завалий Ольга Владимировна,
студентка
факультета финансов, экономики и учёта
Львовского образовательно-научного института
ГВУЗ «Университет банковского дела»

Аннотация. Рассмотрены виды, формы и особенности денежных расчетов предприятий, их принципы и взаимодействие, проанализированы положительные и отрицательные стороны разновидностей денежных расчетов предприятий. Освещено важную роль денежных расчетов в жизнедеятельности всех этапов и циклов работы предприятий и необходимость в налаживании эффективных и прозрачных денежных потоков. Рассмотрены направления движения денежных средств, перечислены и охарактеризованы принципы осуществления расчетов между предприятиями. Предложено методику управления денежными расчетами предприятия с ее поэтапной реализацией.

Ключевые слова: формы денежных расчетов, наличные расчеты, безналичные расчеты, принципы денежных расчетов предприятий, платежная система, денежные потоки, управление денежными потоками предприятий. Формул: 0; рис.: 0; табл. 0; библи.: 8.

Вступ. На сучасному етапі економіка України потребує швидких структурних і технологічних перетворень за одночасного удосконалення механізму грошових розрахунків, оскільки сучасний його стан характеризується розладом платіжно-розрахункової системи і платіжною кризою. Своєчасна і повна оплата за отримані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи та надані послуги, інші боргові зобов'язання є однією з головних передумов та ознак ефективності функціонування економіки в цілому і кожного його суб'єкта окремо.

Виробничо-господарська діяльність кожного підприємства пов'язана з першочерговим завданням щодо ефективного управління грошовими потоками, незалежно від економічних умов, у яких воно перебуває. Ефективне управління грошовими ресурсами в сучасних економічних умовах є вкрай актуальним, оскільки фінансовий стан багатьох із них можна охарактеризувати як нестійкий. На підприємствах, здебільшого, відсутня належна організація фінансової системи, немає ефективного взаємозв'язку між структурними підрозділами, не встановлені і не розмежовані їхні функції. Брак кваліфікованих фахівців призводить до неефективного використання грошових коштів. Тому саме поглиблення теоретичної бази і розширення практичних рекомендацій є основою для вдосконалення системи управління грошовими потоками підприємств, забезпечення ефективної організації проведення розрахунків підприємствами, які, традиційно, є найважливішим самостійним об'єктом фінансового менеджменту.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Дослідженням методологічних основ формування та управління грошовими потоками, а також ефективності організації проведення розрахунків підприєм-

ствами присвячено наукові праці Ю. Вериги, В. Гливенка, А. Загороднього, В. Леня, В. Нехай, Г. Партина, Р. Слав'юка та інших українських і зарубіжних учених. Разом з тим у сучасних умовах господарювання особливого значення набуває розроблення нових форм і методів управління грошовими потоками з орієнтацією на специфіку діяльності підприємства.

Результати дослідження. Від організації та стану грошових розрахунків, своєчасного і повного надходження від платників коштів залежать ефективність грошового обігу, ціноутворення, кредитні відносини, фінансовий стан підприємств і, як підсумок, рівень добробуту населення. Як доказ цього твердження, у період економічної кризи спостерігаємо порушення функціонування системи грошових розрахунків, збільшення попиту на готівку та банківські кредити.

На нинішній день, коли спостерігається зниження рівня платоспроможності підприємств, порушення товарного і грошового обігу, неефективність діючого механізму розрахунків між підприємствами, який не стимулює їх до своєчасного виконання платежів, недостатньо тільки технічно здійснювати розрахункові операції, потрібно ще й удосконалювати організацію грошових розрахунків.

У ринковій економіці постійний кругообіг коштів, як у межах окремого підприємства, так і в масштабах економіки в цілому, є об'єктивною умовою їхньої життєдіяльності. Складовою цього кругообігу виступають грошові надходження і грошові витрати суб'єктів господарювання, будь-які види розрахунків між учасниками господарської діяльності. Грошовий обіг відображає відносини між учасниками процесу виробництва, розподілу, споживання, а тому має свої специфічні важелі впливу на хід і результати виробничо-господарської діяльності підприємства [1].

Грошовий оборот обслуговують готівкові та безготівкові розрахунки.

Розрахунки – одне з найбільш масових явищ у господарському житті будь-якого підприємства. Здійснюючи безперебійний процес виробництва, кожне підприємство, з одного боку, безперервно завозить сировину, матеріали, паливо, тару, товари, а з другого – безперервно реалізує готові вироби, які виготовляють, або закуплені товари [2, с. 33].

Отже, розрахунки – це спосіб взаємодії суб'єктів господарювання у процесі реалізації, розподілу та перерозподілу суспільного продукту на засадах чинного законодавства країни.

Грошові розрахунки здійснюються за такими формами:

- готівкова;
- безготівкова;
- товарна (бартерна).

Вільні грошові кошти підприємств повинні обов'язково зберігатися в банку. Готівку, потрібну для забезпечення господарської діяльності, підприємства зберігають у своїх касах. Частина грошових коштів видають під звіт співробітникам підприємства для витрат, що виникають у зв'язку з виконанням доручень адміністрації підприємства.

Розрахунки між підприємствами та організаціями здійснюються, здебільшого, без участі готівки, шляхом перерахування коштів із рахунку в банку свого підприємства на відповідні рахунки інших підприємств. Це виключає використання в розрахунках готівки і пов'язаних із ними витрат на охорону, транспортування, але не виключає самої готівки з розрахункових операцій [3]. Ураховуючи сучасні тенденції на фінансовому ринку, обсяги безготівкових операцій щоденно зростають. Цьому сприяє і введення на законодавчому рівні обмежень щодо обсягів розрахунку готівкою.

Готівкові розрахунки – це сукупність матеріальних цінностей у формі готівки, які перебувають у розпорядженні підприємства для забезпечення його поточної фінансово-господарської діяльності. Обмеження готівкових розрахунків забезпечує суворіший контроль з боку органів державної влади за рухом коштів як фізичних, так і юридичних осіб. Поряд з тим забезпечує швидкість обертання і відносну безпеку розрахунків для суб'єктів господарювання.

Безготівкові розрахунки – це грошові розрахунки, які здійснюються за допомогою записів на рахунках у банках, коли гроші списують з рахунку платника і перераховують на рахунок отримувача коштів.

Між обігом готівкових і безготівкових коштів існує тісний зв'язок. Так, безготівкові кошти підприємств конвертуються в готівку при видачі заробітної плати працівникам. Останні обмінюють одержану зарплату в підприємствах торгівлі та сфери побуту на товари і послуги. Після цього виручка, одержана в касі підприємств, знову надходить на їхні поточні рахунки і далі рухається в безготівковій формі [2, с. 36]. Таким чином, обороти готівкових і безготівкових коштів взаємно доповнюють і зумовлюють один одного перерозподіл фінансових ресурсів, одержання і повернення тимчасової фінансової допомоги та ін.

Весь платіжний оборот підприємств (безготівковий і готівковий) поділяють на дві частини: розрахунки за товарними операціями і розрахунки за нетоварними операціями [4].

Розрахунки за товарними операціями – це взаємні розрахунки підприємств за товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги. Вони є переважними, бо визначають характер і зміст роботи фінансової служби підприємства у сфері розрахунків. Від безперебійності та планованості організації розрахунків за товарними операціями вирішальною мірою залежить стан усіх розрахунків підприємства, тобто його фінансовий стан.

До другої частини платіжного обороту належить велика група платежів нетоварного характеру, які відбуваються, головним чином, у зв'язку з виконанням усіляких фінансових зобов'язань підприємств. Такі платежі бувають:

- між підприємством та органами загальнодержавних фінансів (платежі підприємства до бюджету з прибутку, оплата податку на додану вартість, акцизного збору, платежі до загальнодержавних цільових грошових фондів, інші податкові та неподаткові платежі на користь держави);
- підприємством і комерційними банками (одержання і повернення кредитів, сплата процентів за користування ними, оплата інших банківських послуг);
- підприємством і його вищим органом або його засновниками – юридичними особами (платежі коштів на створення централізованих фондів, одержання коштів із цих фондів, договорів та угод. Установи банків можуть тільки пропонувати своїм клієнтам застосовувати ту чи іншу форму розрахунків, ураховуючи специфіку діяльності та конкретні умови, які можуть скластись у процесі розрахунків).

Ураховуючи значне збільшення обсягів саме безготівкових розрахунків, які проводять підприємства, розглянемо детальніше їхні форми і зміст.

Відповідно до територіального розміщення підприємств (покупців – продавців) і банківських установ, що їх обслуговують, безготівкові розрахунки поділяють на місцеві, міжміські та міжнародні [2, с. 24].

Місцеві розрахунки здійснюються між покупцем і постачальником продукції, якщо їх обслуговує одна установа банку або коли банк постачальника і банк покупця розміщені в тому самому населеному пункті.

Міжміські розрахунки – це розрахунки, які здійснюються між покупцем і постачальником через банки (постачальника і покупця), що є в різних регіонах.

Міжнародні розрахунки – це розрахунки, які здійснюються за операціями купівлі-продажу через банк постачальника, яким є зарубіжний банк.

Ефективність функціонування кожного окремого суб'єкта господарської діяльності значною мірою залежить від організації розрахунків, що ґрунтується на певних принципах [4, с. 12]:

- обов'язкове зберігання грошових коштів на рахунках у банку;

- вільний вибір установи банку для відкриття поточних рахунків;
- вільний вибір способів розрахунків і платежів;
- списання коштів за дорученням власника рахунку;
- здійснення платежів у межах наявних на рахунку коштів;
- дотримання установлених законодавством правил.

Перший принцип безготівкових розрахунків стосується обов'язкового зберігання підприємствами та установами грошових коштів на рахунках в установах банку (за винятком перехідних залишків у касі в межах встановленого ліміту готівки).

Другий принцип полягає в тому, що підприємствам надано право вибору установи банку для відкриття рахунків усіх видів (основного і додаткового) за згодою банку.

Третій принцип – принцип самостійного (без участі банків) вибору підприємствами форми розрахунків та закріплення їх у своїх нормативних документах.

Четвертий принцип – кошти з рахунку підприємства списують за розпорядженням його власника. Ураховуючи можливість відкриття кількох рахунків, суб'єкт підприємницької діяльності визначає один із рахунків як основний.

П'ятий принцип стосується відкриття рахунків. Поточні рахунки підприємствам – суб'єктам підприємницької діяльності відкривають установи банків тільки за умови повідомлення про це податкового органу.

Шостий принцип полягає в терміновому здійсненні платежів. Момент здійснення платежу має бути максимально наближеним до часу відвантаження товарів, виконання робіт, надання послуг.

Крім того, варто зазначити, що платежі здійснюються в межах залишків коштів на рахунках платника або в межах наданого банківського кредиту [5]. А розрахунки між суб'єктами підприємницької діяльності можуть здійснюватись готівкою. При цьому постачальник – отримувач коштів повинен суму отриманої готівки провести через касову книгу і повернути її в повному обсязі на свій рахунок у банк. Використання готівки, пов'язане з виплатою заробітної плати, премій, винагород, матеріальної допомоги, дивідендів, провадиться тільки через її отримання з каси банків. Такий порядок дає змогу контролювати своєчасну сплату податків, внесків та інших обов'язкових платежів, розмір яких залежить від фонду оплати праці.

За основу створення ефективної системи управління грошовими потоками на підприємстві пропонуємо розглянути Методику управління розрахунковими операціями на підприємстві.

Методика описує етапи функціонального змісту діяльності щодо управління розрахунковими операціями на підприємстві. Її реалізація дозволить, шляхом проведення ряду послідовних аналітичних операцій, створити ефективну систему управління грошовими розрахунками.

Процес реалізації цієї методології складається з таких етапів.

1. Планування і розроблення системи управління грошовими розрахунками підприємства.
2. Складання платіжного календаря підприємства.
3. Аналіз та оцінка динаміки грошових потоків у попередніх звітних періодах.
4. Оптимізації грошових розрахунків на основі отриманих результатів.
5. Планування грошових розрахунків підприємства в розрізі окремих їхніх видів.
6. Забезпечення створення системи ефективного контролю за грошовими потоками підприємства.

Кожен із перерахованих етапів складається з послідовних кроків дій. Розглянемо їх детальніше. Зокрема, планування і розроблення системи управління грошовими розрахунками складається з таких кроків дій:

- визначення цілей і завдань системи управління грошовими потоками. Цей крок допоможе керівникам підприємства в усвідомленні доцільності управління грошовими потоками. Цілі мають бути сфокусовані на визначенні масштабу проблем, пов'язаних з управлінням грошовими потоками, і виявлення конкретних проектів для поліпшення;
- визначення основних критеріїв управління грошовими потоками. Для досягнення поставленої мети потрібно визначити основні критерії управління грошовими потоками, при цьому скласти їхній зразковий перелік;
- класифікація грошових потоків підприємства за основними ознаками. На відміну від попереднього кроку, тут розробляють комплексну класифікаційну характеристику грошових потоків підприємства, яка залежно від виду поставленого завдання дозволяє оцінити й обрати область управлінської дії. Класифікація грошових потоків дозволяє цілеспрямовано здійснювати облік, аналіз і планування грошових потоків на підприємстві;
- вибір підрозділів, відповідальних за надання інформації, аналіз, оптимізацію, планування і контроль за грошовими потоками. На цьому етапі треба обґрунтувати вибір тієї або іншої служби, відповідальної за надання даних, а також відповідальних безпосередньо за проведення аналізу, оптимізації, планування грошових потоків і контролю за виконанням управлінських рішень у цьому напрямі.

Доцільно закріпити ці функції за бухгалтерією підприємства, економічним (плановим) відділом і фінансово-аналітичною службою (якщо така служба створена на підприємстві), розподіливши обов'язки згідно з їхніми можливостями. Для досягнення найбільшого ефекту від управління грошовими потоками варто добитися взаємозв'язку в роботі цих підрозділів.

Складання платіжного календаря підприємства відбувається за етапами і структурою, затвердженою керівництвом підприємства. Зазвичай, платіжний календар складають на календарний квартал із розподілом за місяцями [6; 7].

Етап проведення аналізу та оцінки динаміки грошових потоків у попередніх звітних періодах досягається:

- визначенням джерел інформації – визначаються основні джерела інформації, внутрішні і зовнішні, потрібні для аналізу грошових потоків підприємства. Основними джерелами даних служать форми фінансової звітності підприємства, які складає бухгалтерія. Отримання інформації із зовнішніх джерел може здійснювати або економічний відділ, або фінансово-аналітична служба підприємства залежно від особливостей потрібних даних;
- вертикальним і горизонтальним аналізом грошових потоків підприємства. Цей крок є важливою частиною усього етапу. Безпосереднім об'єктом аналізу є дані фінансової звітності підприємства. Горизонтальний аналіз ґрунтується на розрахунку аналітичних показників після кожної аналітичної статті (на основі Форми № 1 бухгалтерської звітності «Баланс») у формі абсолютних змін, виявлення закономірностей і причин змін. Вертикальний аналіз базується на розгляді структурних змін у надходженні грошових коштів, їх витрачання, а також причин виникнення;
- виявленні чинників, що впливають на грошові потоки підприємства. Ця дія полягає в розробленні системи чинників, що впливають на грошові потоки. У процесі його здійснення визначаються особливості функціонування підприємства, особливості руху грошових коштів. Розроблена система чинників допоможе визначити об'єкти управлінської дії;
- розрахунком фінансових показників. На цьому етапі розраховують чистий грошовий потік, показники ліквідності, оборотності ефективності грошових потоків, порівнюють результати розрахунків окремих показників з граничними верхніми і нижніми межами. Виявляються причини відхилень. Розрахунок показників

дозволить оцінити фінансовий стан підприємства і рівень платоспроможності.

Етап оптимізації грошових розрахунків на основі отриманих результатів включає:

- розроблення підсистеми оптимізації грошових потоків припускає оптимізацію грошових потоків за двома напрямками:

1) оцінка достатності чистого грошового потоку;

2) розрахунок оптимального залишку грошових коштів.

Планування грошових розрахунків підприємства в розрізі окремих їхніх видів відбувається з урахуванням:

- допустимих обсягів, визначених на рівні чинного законодавства.

Зокрема, нещодавно (4 січня 2017 р.) НБУ зменшив у три рази (із 150 тис. грн до 50 тис. грн) граничний розмір суми, на яку фізособи можуть проводити готівкові розрахунки між собою та зі суб'єктами господарювання (юрособами та підприємцями) [8];

- запланованих потоків, відображених у платіжному календарі підприємства.

Прикінцевий етап забезпечення створення системи ефективного контролю за грошовими розрахунками підприємства формується і втілюється спеціально сформованими службами внутрішнього аудиту на підприємстві та підрозділами фінансового відділу за дорученням керівництва. Якщо ж говорити про зовнішні органи контролю, зокрема представників державної фіскальної служби, державної фінансової інспекції та інших, їхні компетенції та повноваження визначені на рівні чинного законодавства.

Висновки. Таким чином, сьогодні надзвичайно актуальним завданням залишається забезпечення здійснення прозорих і повних розрахунків між суб'єктами господарської діяльності. Очевидним є те, що на перше місце за обсягами здійснення виходять саме безготівкові розрахунки, що забезпечують прозорість, безпеку та законність їх здійснення між суб'єктами господарської діяльності. І тільки вирішення цих завдань забезпечить ефективний кругообіг грошових коштів і функціонування всіх учасників фінансового ринку.

Список використаної літератури

1. Верига Ю. А. Облік і звітність суб'єктів малого підприємництва : навч. посіб. / Ю. А. Верига. – Полтава : ПУЕТ, 2012. – 264 с.
2. Лень В. С. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика : навч. посіб. / В. С. Лень, В. В. Глиненко ; за ред. В. С. Лєня. – Вид. 4-те. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2012. – 752 с.
3. Партин Г. О. Фінанси підприємств : навч. посіб. / Г. О. Партин, А. Г. Загородній. – 2-ге вид., перероб. і доповн. – К. : Знання, 2006. – 379 с.
4. Лень В. С. Політика бухгалтерського обліку в бюджетних установах: зміст та структура / В. С. Лень, В. А. Нехай // Вісник Черкаського державного технологічного університету. – 2014. – № 4 (76). – С. 289–301. – (Серія «Економічні науки»).
5. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств : підручник / Р. А. Слав'юк. – К. : УБС НБУ, 2007. – 550 с.
6. Офіційний сайт газети «Все про бухгалтерський облік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : vobu.com.ua.
7. Сайт для бухгалтерів бюджетних установ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buhgalter.com.ua>.
8. Financial Accounting – manage finance and business information [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://financialaccounting.us>.

References

1. Veryha, Iu. A. (2012). *Oblik i zvitnist sub'iektiv maloho pidpriemnytstva* [Accounting small businesses]. Poltava : PUET [in Ukrainian].
2. Len, V. S. (Eds.), & Hlyvenko, V. V. (2012). *Bukhhalterskyi oblik v Ukraini: osnovy ta praktyka* [Accounting in Ukraine: Fundamentals and Practice]. (4nd rev). Ternopil : Navchalna knyha-Bohdan [in Ukrainian].
3. Partyn, H. O., & Zahorodnii, A. H. (2006). *Finansy pidpriemstv* [Finance Companies]. (2nd rev). Kyiv : Znannia [in Ukrainian].
4. Len, V. S., & Nekhai, V. A. (2014). *Polityka bukhalterskoho obliku v biudzhetnykh ustanovakh: zmist ta struktura* [Politics accounting in budgetary institutions, content and structure]. *Visnyk Cherkaskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Serii ekonomichni nauky – Proceedings of Cherkasy State Technological University. Series: Economics*, 4 (76), 289–301 [in Ukrainian].
5. Slaviuk, R. A. (2007). *Finansy pidpriemstv* [Finance companies]. Kyiv : UBS NBU [in Ukrainian].
6. Ofitsiyni sait hazety «Vse pro bukhalterskyi oblik» [The official website of the newspaper «All of accounting»]. www.vobu.com.ua. Retrieved from : <http://www.vobu.com.ua> [in Ukrainian].
7. Sait dlia bukhhalteriv biudzhetnykh ustanov [Website for accountants budget organizations]. buhgalter.com.ua. Retrieved from : <http://buhgalter.com.ua> [in Ukrainian].
8. Financial Accounting – manage finance and business information. financialaccounting.us. Retrieved from : <https://financialaccounting.us>.

УДК 657.32

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МСБО 36 «ЗМЕНШЕННЯ КОРИСНОСТІ АКТИВІВ» І П(С)БО 28 «ЗМЕНШЕННЯ КОРИСНОСТІ АКТИВІВ»

Коблянська Олена Іванівна,
 доцент, кандидат економічних наук,
 доцент кафедри обліку і аудиту
 Інституту банківських технологій та бізнесу
 ДВНЗ «Університет банківської справи»
 e-mail: elenakob@ukr.net

Коблянська Галина Юріївна,
 кандидат економічних наук,
 асистент кафедри обліку і аудиту
 Київського національного університету імені Тараса Шевченка
 e-mail: elenakob@ukr.net

Полуденна Лілія Володимирівна,
 студентка економічного факультету
 Київського національного університету імені Тараса Шевченка
 e-mail: lilia.poludenna@gmail.com

Анотація. Розглянуто і досліджено ключові аспекти, особливості відображення в обліку процесу знецінення активів відповідно до міжнародних стандартів, порівняння МСБО 36 «Знецінення активів» і П(с)БО 28 «Знецінення активів», у результаті чого визначено спільні і відмінні риси між цими стандартами.

Ключові слова: активи, знецінення корисності активів, сума очікуваного відшкодування, гудвіл, одиниця, що генерує грошові потоки, справедлива вартість.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 2; бібл.: 9.

COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF IAS 36 «IMPAIRMENT OF ASSETS» AND NAS 28 «IMPAIRMENT OF ASSETS»

Koblyanska Helena,
 Associated Professor, Ph. D. in Economics,
 Associated Professor of the Department of Accounting and Auditing
 of the Banking Institute of Technology and Business
 of SHEI «Banking University»
 e-mail: elenakob@ukr.net

Koblyanska Galina,
 Ph. D. in Economics,
 Assistant of the Department of Account and Audit
 of the Taras Shevchenko National University of Kyiv
 e-mail: elenakob@ukr.net

Lilia Poludenna,
 Student of the Economics Faculty
 of the Taras Shevchenko National University of Kyiv
 e-mail: lilia.poludenna@gmail.com

Abstract. This article considers and investigates key aspects, features and recording in accounting process, impairment of assets in accordance with international standards, comparing NAS 28 «Impairment of Assets» and IAS 36 «Impairment of Assets», results of this are identification certain differences and similarities between these standards. In this article also considered problems and disadvantages of Ukrainian system of standards comparing with international standards and given suggestions how to achieve level of other countries in accounting of process

of impairment of assets. Also practical examples of proper valuation of assets and process of impairment of assets are shown.

Keywords: assets, impairment of assets, recoverable amount, goodwill, cash-generating units (CGUs), fairvalue.

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 2; bibl.: 9.

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МСБУ 36 «ОБЕСЦЕНЕНИЕ АКТИВОВ» И П(с)БУ 28 «ОБЕСЦЕНЕНИЕ АКТИВОВ»

Коблянская Елена Ивановна,
доцент, кандидат экономических наук,
доцент кафедры учета и аудита
Института банковских технологий и бизнеса
ГВУЗ «Университет банковского дела»
e-mail: elenakob@ukr.net

Коблянская Галина Юрьевна,
кандидат экономических наук,
асистентка кафедры учета и аудита
Киевского национального университета имени Тараса Шевченко
e-mail: elenakob@ukr.net

Полуденная Лилия Владимировна,
студентка экономического факультета
Киевского национального университета имени Тараса Шевченко
e-mail: lilia.poludenna@gmail.com

Аннотация. Рассматриваются и исследуются ключевые аспекты, особенности и отражения в учете процесса обесценения активов соответственно с международными стандартами, сравнение МСБУ 36 «Обесценение активов» и П(с)БУ 28 «Обесценение активов», в результате чего определены общие и отличительные черты между этими стандартами.

Ключевые слова: активы, обесценение активов, сумма ожидаемого возмещения, гудвилл, единица, генерирующая денежные потоки, справедливая стоимость.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 2; библи.: 9.

Вступ. На етапі глобалізації та інтеграції економіки України важливим і актуальним питанням виступає адаптація бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів, запозичення досвіду іноземних високорозвинених країн, що, у свою чергу, забезпечить конкурентоздатність українських підприємств на світовому ринку і поліпшить міжнародні торговельні відносини.

Об'єкти господарювання у процесі своєї діяльності здійснюють зарахування на баланс активів, а тому очікують від них майбутні економічні вигоди. Однак у процесі використання, ураховуючи різні фактори, підприємство отримує менше корисності від активів, ніж очікувалось. У такому разі доцільним є відображення в обліку процесу зменшення корисності активів. Правильна оцінка активів забезпечує достовірну інформацію про фінансовий стан і фінансові результати підприємства. Саме тому питання обліку процесу знецінення активів стає актуальним для дальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні основи та організаційні аспекти процесу зменшення корисності активів розкриваються в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів» [1] і в Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 36 «Зменшення корисності активів» [2]. Крім того, питання процесу достовір-

ної оцінки активів та відповідно процесу зменшення корисності активів висвітлено в наукових працях зарубіжних і вітчизняних учених-економістів, зокрема, К. Безверхого, С. Голова, Л. Джаферової, В. Костюченка, С. Кузнецової, О. Кулаги, Е. Харламової, І. Чернікової, О. Яцунської [3–9] та ін.

Метою статті є визначення та дослідження відмінних і спільних рис МСБО 36 «Знецінення активів» і П(с)БО 28 «Знецінення активів».

Результати дослідження. Процес знецінення активів регламентується такими стандартами, як МСБО 36 «Знецінення активів» і П(с)БО 28 «Знецінення активів». Ці стандарти мають багато спільних рис, зокрема: визначення знецінення, очікуваної суми відшкодування, справедливої вартості та витрат від знецінення [3]; однаковими є фактори, які свідчать про зменшення корисності активів та є індикаторами при тестуванні на знецінення; певні нюанси щодо розкриття процесу знецінення корисності активів у фінансовій звітності, а саме суми вигід і втрат, які повинні відображатись у звіті про фінансові результати; інформація про активи, яка наводиться у Примітках до фінансової звітності про визнані втрати від зменшення корисності чи вигоди від відновлення корисності окремого активу або групи активів, яка генерує грошові потоки.

Відповідно до цих стандартів, втрати від зменшення корисності – це сума, на яку балансова (залишкова) вартість активу перевищує сум його очікуваного відшкодування. Сума очікуваного відшкодування є однією з двох вищих величин: чистої реалізаційної вартості або ціни використання. Існують випадки, коли є неможливим визначення суми відшкодування кожного активу, тому треба знаходити суму відшкодування одиниці, яка генерує грошові потоки [4]. Одиниця, яка генерує грошові потоки, є найменшою ідентифікованою групою, яка генерує грошові потоки, що є незалежними від припливу коштів від інших активів або груп активів. Однак, попри це, існують відмінності між визначеннями в МСБО 36 «Знецінення активів» і П(с)БО 28 «Знецінення активів». А саме П(с)БО 28 «Знецінення активів» визначено такі терміни, як збиток від знецінення, вигоди від знецінення, сума очікуваного відшкодування, одиниця, що генерує грошові потоки, і чиста реалізаційна вартість [5]. У міжнародному стандарті розкрито також визначення вартості використання активів і балансової вартості, проте відсутні визначення реалізаційної вартості та вигід від знецінення. Стандарти мають також й інші відмінності у своїх положеннях, які наведено в *табл. 1*.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика МСБО 36 «Знецінення активів» і П(с)БО 28 «Знецінення активів»

Показник	П(с)БО 28 «Знецінення активів»	МСБО 36 «Знецінення активів»
Сфера застосування стандарту	П(с)БО 28 поширюються на активи, які виключені в МСБО	МСБО 36 не поширюється на договори страхування майна, інвестиції та активи, утримані для продажу
Проведення тестування на виявлення можливих ознак знецінення	Проводиться щорічно	Проводиться на кожну звітну дату
Відновлення збитку від знецінення	Не вказано у стандарті щодо гудвілу	Відновлення збитку від знецінення гудвілу заборонено
Формат розкриття інформації щодо знецінення активів	Не залежить від суттєвості збитку від знецінення	Відносно істотності збитку від знецінення показується необхідність розкриття інформації

Примітка. Розроблено за [1; 2; 6; 7].

Головним у цих стандартах є ціль правильної оцінки активів для забезпечення повної та достовірної інформації, яка відображається у фінансовій звітності. Існують різні підходи до відображення в обліку збитків від знецінення активів [8]. Так, відносно активів, що обліковуються за первісною вартістю, збиток від знецінення активів потрібно визнавати як витрати у звіті про фінансові результати. Для активів, які були вже переоцінені, треба застосовувати альтернативний підхід, який передбачає, що сума зменшення корисності спочатку повинна зменшити суму дооцінки активу, а та сума, що залишиться, повинна відображатись у складі витрат у звіті про фінансові результати [9].

Розглянемо на прикладі процес знецінення активів і відображення його в обліку. Так, наприклад, Акціонерне товариство «Барвінок» купило компанію «Схід»

за 875 000 грн, у тому числі й гудвіл вартістю 202 000 грн. Компанія «Схід» має три філії, між якими розподілено гудвіл (*табл. 2*).

Таблиця 2

Вартість активів і гудвіл компанії «Схід»

Філії	Основні засоби	Гудвіл	Усього
1	174 980	63 024	238 004
2	188 440	66 256	254 696
3	309 580	72 720	382 300
Усього	673 000	202 000	875 000

Для основних засобів було встановлено строк корисного використання – 10 років. Після чотирьох років показники філії 3 були значно нижчими, ніж було заплановано. За результатами тестування на підприємстві виявилось, що сума очікуваного відшкодування активів становить 117 210 грн. Потрібно визначити і відобразити в обліку збиток від знецінення активів філії 3. У цій ситуації філія 3 виступає як одиниця, яка генерує грошові потоки, а тому балансова вартість активів філії через чотири роки буде такою :

$$72\,720 + [309\,580 - (30\,958 \cdot 4)] = 258\,468 \text{ (грн)}.$$

Відповідно, збиток від знецінення активів філії:

$$258\,468 - 117\,210 = 141\,258 \text{ (грн)}.$$

У бухгалтерського обліку знецінення активів філії 3 буде відображено таким чином:

1) Дебет 972 «Втрати від зменшення корисності активів» – Кредит 191 «Гудвіл»»

2) Дебет 972 «Втрати від зменшення корисності активів» – Кредит «Знос основних засобів».

Наведемо ще один приклад. Обладнання підприємства, балансова вартість якого становить 480 000 грн, проходить тестування щодо можливого знецінення цього активу через два роки його використання та експлуатації. Первісна вартість обладнання – 600 000 грн, строк корисного використання – 10 років, метод амортизації цього обладнання – прямолінійний. Сума очікуваного відшкодування становить 420 000 грн. У результаті тестування щодо можливого знецінення було визнано і відображено збиток від знецінення активів. Однак через три роки після знецінення активу стало відомо, що фактори знецінення більше не існують. Через три роки сума очікуваного відшкодування активів становить 367 500 грн. Потрібно відобразити факт знецінення активів і визначити суму відновлення збитку від знецінення, який був списаний раніше.

Отже, балансова вартість обладнання становить:

$$600\,000 - (60\,000 \cdot 2) = 480\,000 \text{ (грн)}.$$

Відповідно збиток від знецінення активу такий:

$$480\,000 - 420\,000 = 60\,000 \text{ (грн)}.$$

Збиток від знецінення активів потрібно відобразити в обліку такими проведеннями:

Дт 972 «Втрати від зменшення корисності активів» – Кт 131 «Знос (амортизація) основних засобів».

Після зменшення корисності активу балансова вартість обладнання становить 420 000, а тому сума річної амортизації буде такою:

$$420\,000 / 8 = 52\,500 \text{ (грн)}.$$

Відповідно балансова вартість обладнання на період можливого відновлення збитку від знецінення активу буде становити:

$600\,000 - [(60\,000 \cdot 2) + 60\,000 (52\,500 \cdot 3)] = 262\,500$ (грн).

Отже, різниця між сумою очікуваного відшкодування і балансовою вартістю обладнання буде такою:

$367\,500 - 262\,500 = 105\,000$ (грн).

Якби процес знецінення активу не відбувся, то балансова вартість обладнання через п'ять років становила б:

$600\,000 - (60\,000 \cdot 5) = 300\,000$ (грн).

Тому сума відновлення збитку від знецінення активу дорівнюватиме:

$300\,000 - 262\,500 = 37\,500$ (грн).

Відновлення збитку від знецінення активу буде відображено такими проведеннями:

Дт 131 «Знос (амортизація) основних засобів» –

Кт 742 «Відновлення корисності активів».

Висновки. Порівняння систем обліку знецінення активів відповідно до П(с)БО 28 і МСБО 36 свідчить про наявність певних відмінностей між ними і доцільність реформування національної системи обліку відповідно до міжнародної практики із внесенням змін у відповідні нормативні документи. Національні стандарти уніфіковано до міжнародних, однак мають свої певні особливості, ураховуючи особливі аспекти в діяльності суб'єктів господарювання в Україні. В обох стандартах наведено єдине визначення термінів та умов, коли неможливо визначити суму очікуваного відшкодування, що робить процес знецінення активів зрозумілим і легким у практичному використанні. Уніфікація стандартів може спростити вихід України на світовий ринок і підвищить рівень міжнародної торгівлі.

Список використаної літератури

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28 «Знецінення активів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05>.
2. IAS 36 – Impairment of Assets [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias36>.
3. Голов С. Ф. Трансформація фінансової звітності українських підприємств у фінансову звітність за міжнародними стандартами : метод. посібник / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко, О. М. Кулага. – 4-те вид., переробл. і доповн. – Київ : ФПБАУ, 2013. – 286 с.
4. Кузнецова С. О. Облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами : навч. посіб. / С. О. Кузнецова, І. Б. Чернікова. – Харків : ХТЕІ КНТЕУ, 2016. – 318 с.
5. Харламова Е. Основные отличия системы П(с)БУ и системы МСФО : краткий справочник для бухгалтера / Е. Харламова // Все о бухгалтерском учете. – 2012. – № 69. – С. 13–15.
6. Голов С. Ф. Міжнародні стандарти фінансової звітності : практикум / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – Харків : Фактор, 2010. – 400 с.
7. Безверхий К. В. Особливості переоцінки основних засобів: міжнародний та український досвід / К. В. Безверхий // Бухгалтерський облік і аудит. – 2016. – № 1. – С. 11–15.
8. Яцунська О. С. Сутність оцінки як елементу методу бухгалтерського обліку: сучасні підходи до тлумачення / О. С. Яцунська // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 4 (51). – С. 381–386.
9. Джаферова Л. Р. Відображення результатів переоцінки основних засобів в обліку та фінансовій звітності підприємства / Л. Р. Джаферова // Економічний форум. – 2012. – № 2. – С. 467–473.

References

1. Polozhennya (standart) bukhgalters'koho obliku 28 «Znetsinennya aktyviv» [NAS28 «Impairment of assets»]. (n. d.). zakon2.rada.gov.ua. Retrieved from : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05> [in Ukrainian].
2. IAS 36 – Impairment of Assets. (n. d.). www.iasplus.com. Retrieved from : <http://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias36>.
3. Holov, S. F., Kostyuchenko, V. M., & Kulaha, O. M. (2013). Transformatsiya finansovoyi zvitnosti ukrayins'kykh pidpryyemstv u finansovu zvitnist' za mizhnarodnymy standartamy [Transformation of financial statements of Ukrainian enterprises in financial reporting by international standards]. (4 nded., rev.). Kyiv : FPBAU [in Ukrainian].
4. Kuznetsova, S. O., & Chernikova, I. B. (2016). Oblik i finansova zvitnist' za mizhnarodnymy standartamy [Accounting and financial reporting according to international standards]. Kharkiv : KhTEI KNTU [in Ukrainian].
5. Harlamova, E. (2012). Osnovnye otlichiya sistemy P(S) BU i sistemy MSFO [The main differences between the system NAS and the system of IAS]. Vse o buhgalterskom uchete – All about accounting, 69, 13–15 [in Ukrainian].
6. Holov, S. F., & Kostyuchenko, V. M. (2010). Mizhnarodni standarty finansovoyi zvitnosti [International accounting standards]. Kharkiv : Faktor [in Ukrainian].
7. Bezverkhy, K. V. (2016). Osoblyvosti pereotsinky osnovnykh zasobiv: mizhnarodnyy ta ukrayins'kyy dosvid [Features revaluation of fixed assets, international and Ukrainian experience]. Bukhgalters'ky oblik i audit – Accounting and Audit, 1, 11–15 [in Ukrainian].
8. Yatsun'ska O. S. (2013). Sutnist' otsinky yak elementa metodu bukhgalters'koho obliku: suchasni pidkhody do tлумachennya [The essence of evaluation as part of the method of accounting: modern approaches to interpretation]. Visnyksotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen' – Journal of Social and Economic Research. (Issue 4), (p. 381–386) [in Ukrainian].
9. Dzhaferova, L. R. (2012). Vidobrazhennya rezul'tativ pereotsinky osnovnykh zasobiv v obliku ta finansoviy zvitnosti pidpryyemstva [Showing results revaluation in accounting and financial statements]. Ekonomichnyy forum – Economic Forum, 2, 467–473 [in Ukrainian].

УДК 519.86

ПОБУДОВА ТРАНСПОРТНОЇ ЗАДАЧІ НА ПРИКЛАДІ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Смага Лариса Маркіянівна,
старший викладач
кафедри інформаційних технологій та вищої математики
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: smaga_LM@ukr.net

Сокирка Діана Степанівна,
студентка
факультету фінансів, економіки та обліку
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»

Анотація. Продemonстровано застосування лінійного програмування для визначення оптимального плану перевезень між різними країнами. На прикладі міжнародної торгівельної операції з транспортування зерна розраховано мінімальну вартість і складено оптимальний план перевезень.

Ключові слова: лінійне програмування, транспортна задача, цільова функція, оптимальний план, матриця витрат.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 3; бібл.: 6.

THE CONSTRUCTION OF A TRANSPORT PUZZLE ON THE EXAMPLE OF INTERNATIONAL TRADE

Smaha Larysa,
Senior Lecturer
of the Department of Information technology and Higher Mathematics
of the Lviv Institute
of SHEI «Banking University»
e-mail: smaga_LM@ukr.net

Sokyrka Diana,
Student
of the Faculty of Finance, Economics and Accounting
of the Lviv Institute
of SHEI «Banking University»

Abstract. The twenty-first century is the time of the informational era, the time when information, technology and capital guide the world. Along with these modern trends in the development of society, agriculture is of paramount importance. This applies to economically backward countries and advanced countries. The urgent task for the development of agriculture is the rational use of raw materials and materials; Drafting an optimal plan for transportation of agricultural products, inventory management and reducing the cost of its transportation.

The article demonstrates the use of linear programming to determine the optimal transportation plan between different countries. On the example of the international trading transaction for grain transportation the minimal cost was calculated and the optimal plan of transportation was drawn up.

Keywords: linear programming, transport task, target function, optimal plan, cost matrix.

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 3; bibl.: 6.

ПОСТРОЕНИЕ ТРАНСПОРТНОЙ ЗАДАЧИ НА ПРИМЕРЕ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ

Смага Лариса Маркияновна,
старший преподаватель
кафедры информационных технологий и высшей математики
Львовского образовательного института
ГБУЗ «Университет банковского дела»
e-mail: smaga_LM@ukr.net

Сокирка Диана Степановна,
студентка
факультета фінансов, економіки і учета
Львівського освітньо-наукового інституту
ГВУЗ «Університет банківського дела»

Аннотація. Продемонстровано застосування лінійного програмування для визначення оптимального плану перевезень між різними країнами. На прикладі міжнародної торгової операції по транспортуванні зерна розрахована мінімальна вартість і складено оптимальний план перевезень.

Ключові слова: лінійне програмування, транспортна задача, цільова функція, оптимальний план, матриця витрат.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 3; библ.: 6.

Вступ. Двадцять перше століття – це час інформаційної ери, час, коли інформація, технології і капітал керують світом. Та поряд із цими сучасними тенденціями в розвитку суспільства не менш вагоме значення має сільське господарство. Це стосується не тільки економічно відсталіх країн, а й передових. Україна, поряд із такими країнами, як США, Канада, Австралія, Польща, є потужним гравцем на експортному ринку сільськогосподарської продукції. Вигідне географічне положення, близькість до ринків збуту, торговельні шляхи, родючі чорноземи – це фактори, що впливають на стан вітчизняного агропромислового комплексу. Тому актуальним завданням задля подальшого його розвитку є раціональне використання сировини і матеріалів; складання оптимального плану перевезень сільгосппродукції, управління запасами і зменшення собівартості її перевезення.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Одним з економіко-математичних методів, що дозволяє оптимізувати будь-який процес, є лінійне програмування. Побудова економіко-математичних моделей для економічних процесів і явищ розглядається у працях відомих вітчизняних і зарубіжних учених, таких як: В. Вітлінський [2], Т. Гулай [3], А. Долгополова [3], О. Івашук [4], Д. Літвін [3], С. Наконечний [5], С. Савіна [5] та ін.

Метою статті є застосування лінійного програмування для визначення оптимального плану перевезень між країнами. Для досягнення поставленої мети передбачено вирішити комплекс завдань, зокрема, підібрати умови, актуальні до задач лінійного програмування, а також розв'язати вихідну транспортну задачу, використовуючи Пошук рішень.

Результати дослідження. Розглянемо операцію міжнародної торгівлі з експорту пшениці. Пшениця – це сільськогосподарська культура, що росте в більшості кліматичних поясів, тому вона найпоширеніша. Саме з цієї культури починався розвиток сільського господарства. До найпотужніших експортерів пшениці належать такі країни, як США, Канада, Аргентина і Україна. Імпортерами є Китай, Японія, Єгипет, Ізраїль. Торгівля і взаємодія між цими країнами є основою для складання найвигідніших маршрутів збуту зерна і мінімальної собівартості. Мінімальні витрати на перевезення дозволяють зменшити собівартість продукції та збільшити прибуток. Уведемо такі умовні позначення:

- країни – експортери зерна, тобто постачальники:
 A_1 – США, A_2 – Канада, A_3 – Аргентина, A_4 – Україна;
- країни-імпортери, тобто споживачі:
 B_1 – Китай, B_2 – Японія, B_3 – Єгипет, B_4 – Ізраїль.

Зробимо такі припущення:

- кожен постачальник має певний запас зерна, який готовий продати, і кожен споживач має певні потреби в зерні, які готовий нівелювати;
- витрати на перевезення зумовлені відстанню між країнами та іншими соціально-економічними причинами.

Вихідні дані завдання наведемо схематично і знайдемо оптимальний план перевезень, використовуючи Пошук рішень (табл. 1).

Таблиця 1

Вихідні дані				
Потреби \ Обсяг поставок	150	40	110	50
70	9	5	10	7
80	11	8	9	6
90	7	6	5	4
110	6	4	3	2

Цільова функція, націлена на мінімізацію витрат, буде такою:

$$F = 9x_{11} + 5x_{12} + 10x_{13} + 7x_{14} + 11x_{21} + 8x_{22} + 9x_{23} + 6x_{24} + 7x_{31} + 6x_{32} + 5x_{33} + 4x_{34} + 6x_{41} + 4x_{42} + 3x_{43} + 2x_{44} \rightarrow \min$$

Система обмежень має такий вигляд:

$$\begin{cases} x_{11} + x_{12} + x_{13} + x_{14} = 70 \\ x_{21} + x_{22} + x_{23} + x_{24} = 80 \\ x_{31} + x_{32} + x_{33} + x_{34} = 90 \\ x_{41} + x_{42} + x_{43} + x_{44} = 110 \end{cases}$$

Загальний обсяг поставок становитиме: $70 + 80 + 90 + 110 = 350$.

$$\begin{cases} x_{11} + x_{21} + x_{31} + x_{41} = 150 \\ x_{12} + x_{22} + x_{32} + x_{42} = 40 \\ x_{13} + x_{23} + x_{33} + x_{43} = 110 \\ x_{14} + x_{24} + x_{34} + x_{44} = 50 \end{cases}$$

Загальні потреби становитимуть: $150 + 40 + 110 + 50 = 350$.

$$x_{ij} \geq 0, j = 1, 2, 3, 4.$$

Для визначення найменшої собівартості перевезень побудуємо табл. 2 і 3.

Таблиця 2

План перевезень (ум. од.)

Поста- чальники	Споживачі				Вивезено	Запаси	Залишок
	B ₁	B ₂	B ₃	B ₄			
A ₁	30	40	0	0	70	70	0
A ₂	30	0	0	50	80	80	0
A ₃	90	0	0	0	90	90	0
A ₄	0	0	110	0	110	110	0
Отримано	150	40	110	50			
Потреби	150	40	110	50			
Недоотри- мано	0	0	0	0			

Примітка. Дані розраховано за допомогою Excel.

Таблиця 3

Матриця витрат (ум. грош. од.)

Постачальники	Споживачі			
	B ₁	B ₂	B ₃	B ₄
A ₁	9	5	10	7
A ₂	11	8	9	6
A ₃	7	6	5	4
A ₄	6	4	3	2
Витрати	2 060			

Примітка. Дані розраховано за допомогою Excel.

Висновки. За даними табл. 2 і 3 можна зробити такі висновки:

– A₁ (США) може продати 70 умовних одиниць, які вдало і з мінімальними витратами купують B₁ (Китай) і B₂ (Японія) – 30 і 40 одиниць відповідно, собівартість перевезень у такому разі набуває мінімуму і сягає 600 ум. грош. од. (30 · 9 + 40 · 5);

– A₂ (Канада) може продати 80 одиниць, з них B₁ (Китай) – 30 од., а B₄ (Ізраїль) – 50 од., собівартість перевезень у такому разі мінімальна і дорівнює 630 ум. грош. од. (30 · 11 + 50 · 6);

– A₃ (Аргентина) може продати 90 одиниць, єдиним покупцем є B₁ (Китай), собівартість перевезень становитиме 630 ум. грош. од. (90 · 7);

– A₄ (Україна) може продати 110 одиниць товару покупцеві B₃ (Єгипет), при цьому собівартість перевезень становитиме 330 ум. грош. од. (110 · 3);

– усі постачальники продали 350 умовних одиниць пшениці, при цьому витратили на перевезення 2 060 умовних одиниць валюти. Це абсолютний мінімум собівартості постачання, який був досягнутий саме завдяки побудові транспортної задачі.

Отже, лінійне програмування і метод мінімальної собівартості перевезень дозволяє швидко і якісно побудувати оптимальний план перевезень.

Список використаної літератури

1. Світові лідери на ринку експорту-імпорту зерна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://universal-trade.in.ua/torgivlia/svitovi-lideri-na-rinku-eksportu-importu-zerna>.
2. Вітлінський В. В. Моделювання економіки : навч. посібник / В. В. Вітлінський. – К. : КНЕУ, 2005. – 408 с.
3. Долгополова А. Ф. Особенности применения методов математического моделирования в экономических исследованиях / А. Ф. Долгополова, Т. А. Гулай, Д. Б. Литвин // Кант : Экономика и управление. – 2013. – № 1. – С. 62–66.
4. Економіко-математичне моделювання : навч. посіб. / за ред. О. Т. Іващука. – Тернопіль : ТНЕУ «Економічна думка», 2008. – 704 с.
5. Наконечний С. І. Математичне програмування : навч. посіб. / С. І. Наконечний, С. С. Савіна. – К. : КНЕУ, 2007. – 452 с.
6. Які країни вирощують найбільше зерна (карта) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.tochka.net/ua/98969-kakie-strany-vyrashchivayut-zerna-bolshe-vsekh-karta>.

References

1. Svitovi lidery na rynku eksportu-importu zerna [World leaders in the market for export-import of grain]. (n. d.). universal-trade.in.ua. Retrieved from : <http://universal-trade.in.ua/torgivlia/svitovi-lideri-na-rinku-eksportu-importu-zerna> [in Ukrainian].
2. Vitlinskyi, V. V. (2005). Modeliuvannia ekonomiky [Economics Modeling]. Kyiv : KNEU [in Ukrainian].
3. Dolgopolova, A. F., Gulay, T. A., & Litvin, D. B. (2013). Osobennosti primeneniya metodov matematicheskogo modelirovaniya v ekonomicheskikh issledovaniyah [Features of the application of methods of mathematical modeling in economic research]. Kant : Ekonomika i upravlenie – Kant : Economics and Management, 1, 62–66 [in Russian].
4. Ivashchuk, O. T. (Eds.). (2008). Ekonomiko-matematichne modeliuвання [Economic and mathematical modeling]. Ternopil : TNEU «Ekonomiczna dumka» [in Ukrainian].
5. Nakonechnyi, S. I., & Savina, S. S. (2007). Matematichne prohramuvannia [Mathematical programming]. Kyiv : KNEU [in Ukrainian].
6. Yaki krainy vyroshchuyut naibilshe zerna (karta) [Which countries produce the most grain (map)]. (n. d.). news.tochka.net. Retrieved from : <http://news.tochka.net/ua/98969-kakie-strany-vyrashchivayut-zerna-bolshe-vsekh-karta> [in Ukrainian].

УДК 37.014.5:004

ЗМІСТ ВИЩОЇ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ВИПУСКНИКІВ

Белкіна Світлана Давидівна,
доцент, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загальнохімічних дисциплін
Інституту хімічних технологій (м. Рубіжне)
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля,
e-mail: belkasd@rambler.ru

Анотація. Доведено, що пошук шляхів розв'язання проблеми підвищення конкурентоздатності майбутніх інженерів на ринку праці має проводитись на основі визнання економічної природи конкуренції на ринку праці і з урахуванням соціально-економічних трансформацій у промисловій сфері внаслідок глобального процесу інформатизації. Показано, що при проектуванні змісту інженерно-технічної освіти в сучасних умовах мають ураховуватись економічні властивості технічних об'єктів і систем (узагальнених об'єктів майбутньої професійної діяльності студентів інженерних спеціальностей) та закони і закономірності, за якими відбувається їхній розвиток.

Ключові слова: конкурентоздатність, ринок праці, зміст інженерно-технічної освіти, ринкова економіка, інформатизація.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 0; бібл.: 7.

THE ENGINEERING AND TECHNICAL EDUCATIONAL CONTENT WITHIN THE CONTEXT OF ENSURING THE COMPETITIVENESS OF GRADUATES

Belkina Svitlana,
Ph. D. in of Pedagogic Sciences, Associated Professor,
Associated Professor of the Department
of General Chemical Disciplines
of the Institute of Chemical Technologies (Rubizhne)
of East Ukraine Volodymyr Dahl National University
e-mail: belkasd@rambler.ru

Abstract. In the article the results of analysis of scientific approaches to improve the university graduates' competitiveness are presented and key principles of designing engineering education's content, that take into account the current realities and perspectives of development of the domestic industry towards its adaptation to market conditions and the global informatization process, are defined.

It is found that among the scientific approaches to search ways of increasing competitiveness of graduates. The first group is based on recognition of current requirements of employers as benchmarks to formulate professional training tasks. The second group is based on the metrology understanding of definition of «competitiveness» and on the recognizing the forming an economic consciousness as an important component of professional training.

It is proved that search for ways to solve problems of increasing the competitiveness of future engineers in the job market should be conducted based on recognition of economic nature of competition in the job market and taking into account the socio-economical transformations in the industrial sector as a result of the global informatization process.

It is shown that under current conditions in the design of content of engineering education the economic properties of technical objects and systems (generalized objects of future professional activity of students of engineering specialties) and the laws and regularities, by which they undergo an evolution, are should be taken into account.

Key words: competitiveness, job market, the content of engineering education, market economy, informatization.

Formulas: 0, fig.: 0; tabl.: 0; bibl.: 7.

СОДЕРЖАНИЕ ВЫСШЕГО ИНЖЕНЕРНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ВЫПУСКНИКОВ

Белкина Светлана Давидовна,
доцент, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры общехимических дисциплин
Института химических технологий (г. Рубежное)
Восточноукраинского национального университета
имени Владимира Даля
e-mail: belkasd@rambler.ru

Аннотация. Доказано, что поиск путей разрешения проблемы повышения конкурентоспособности будущих инженеров на рынке труда должен проводиться на основе признания экономической природы конкуренции на рынке труда и с учетом социально-экономических трансформаций в промышленной сфере вследствие глобального процесса информатизации. Показано, что при проектировании содержания инженерно-технического образования в современных условиях должны учитываться экономические свойства технических объектов и систем (обобщенных объектов будущей профессиональной деятельности студентов инженерных специальностей) и законы и закономерности, по которым происходит их развитие.

Ключевые слова: конкурентоспособность, рынок труда, содержание инженерно-технического образования, рыночная экономика, информатизация.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 0; библи.: 7.

Вступ. Помітні результати реформування вітчизняної системи вищої освіти на шляху її інтеграції в європейський освітній простір спостерігаються сьогодні переважно в організаційно-структурних змінах, у той час як суперечності між фактичним змістом програм підготовки майбутніх фахівців і сучасними вимогами ринку праці набувають усе більшої гостроти. В умовах розширення автономії університетів і переходу на компетентнісну модель програм підготовки майбутніх фахівців актуалізується проблема розроблення науково обґрунтованої методики проектування змісту освіти.

Найбільш гостро ця проблема проявляється в системі вищої інженерно-технічної освіти, що обумовлено, насамперед, кризовими явищами у промисловій сфері в умовах її інформатизації й адаптації до умов ринкової економіки.

Сучасна практика складання програм підготовки майбутніх інженерів передбачає розроблення компетентнісних моделей випускників за результатами аналізу змісту і структури професійної діяльності фахівців відповідної галузі з урахуванням вимог ринку праці, що формулюються на підставі експертних оцінок роботодавців. За такого підходу компетентнісна модель випускника технічного ВНЗ може гарантовано відповідати лише поточному стану галузі або короткостроковим трендам її розвитку. Ураховуючи, що глобальний процес інформатизації на сучасному етапі викликає все більш швидкі і суттєві трансформації у структурі індустріального сектору економіки і, як наслідок, у структурі ринку праці та змісті професійної діяльності фахівців промислової сфери, логічно припустити, що зміст професійної підготовки майбутніх інженерів має відповідати не тільки поточним критеріям конкурентоздатності випускників технічних ВНЗ, а й ураховувати вірогідні перспективні сценарії розвитку промисловості.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Загальнотеоретичні засади підготовки конкурентоздатних

фахівців у вищих навчальних закладах України представлено в публікаціях І. Бежа, Л. Грень, Ф. Зінов'єва, Н. Підбуцької, Г. Полякової, О. Романовського, О. Романовської, М. Чеботарьова, І. Чемерис та ін. Шляхи підвищення і критерії якості підготовки фахівців у світлі євроінтеграційних процесів запропоновано в дослідженнях І. Гриценка, О. Коваленко, Г. Козлакової, К. Корсака, О. Левченка, В. Солдаткіна та ін. Проблемі формування національної гуманітарно-технічної еліти актуалізовано в роботах В. Бабаєва, О. Пономарьова, О. Романовського, Л. Тованьянського та ін. Організаційно-педагогічні аспекти підготовки конкурентоздатних фахівців технічного профілю у ВНЗ України досліджували Є. Александров, Л. Багрова, Н. Булгакова, Т. Гура, Т. Дніпровська, Л. Добровська, Ю. Зінковський, К. Корсак, В. Олексенко, В. Петрук, О. Пономарьов, О. Романовський, П. Сікорський, Т. Смірнова, В. Тонконог, Ю. Чебакова, М. Чеботарьов, В. Шаполова та ін. Необхідність оновлення змісту вітчизняної інженерно-технічної освіти підкреслено в публікаціях В. Бахрушина, Н. Брюханової, М. Лазарева, Е. Лузик, А. Мамалуй, О. Пономарьова та ін. Серед науково обґрунтованих підходів до проектування змісту інженерної освіти на особливу увагу заслуговують розробки Н. Брюханової, М. Лазарева, Е. Лузик.

Разом з тим предметом спеціального наукового дослідження не була проблема розроблення цілісної теоретично обґрунтованої методології проектування змісту інженерно-технічної освіти, придатної не тільки для забезпечення відповідності компетентнісної моделі випускника технічного ВНЗ поточним вимогам ринку праці, а й для складання прогностичних моделей компетентності майбутніх інженерів, адекватних перспективним потребам промислової сфери в умовах її інформатизації та адаптації до глобальної ринкової економіки.

Метою статті є аналіз наукових підходів до проблеми підвищення конкурентоздатності випускників

вишів і визначення ключових принципів проектування змісту інженерно-технічної освіти, що враховують сучасні реалії і перспективи розвитку вітчизняної промисловості на шляху її адаптації до умов ринкової економіки і глобального процесу інформатизації.

Результати дослідження. Останнім часом у науково-педагогічних колах України робляться спроби аналізу фактичного стану вітчизняної системи вищої освіти та оцінки результатів її реформування. Зокрема, результати ґрунтовного аналізу представлено у проектах «Стратегії реформування вищої освіти в Україні» (2014) і «Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років» (2014). Так, у Концепції [5, с. 2–4] серед численних проблем системного характеру, що протягом усього періоду існування незалежної України накопичувалися в освітньому секторі країни, виділено, у тому числі, повільне і безсистемне оновлення змісту освіти. На думку розробників Концепції, у результаті реформування освіта мусить перетворитися на систему, здатну до саморегуляції – відповідно до викликів суспільного розвитку, які постійно змінюються. При цьому, хоча розробники проектів і кваліфікують виявлені проблеми як системні, шляхи їх подолання, на жаль, шукають не на рівні глибокого аналізу внутрішньої структури змісту освіти як системи, а на рівні вдосконалення організаційно-процесуального і фінансового забезпечення подальшого її наближення за зовнішніми ознаками до вишів Європи.

Ідентичний підхід реалізується і в моніторинговому дослідженні системи вищої освіти України та процесів її трансформації в контексті входження до Європейського простору вищої освіти та наукових досліджень у 2012–2014 роках, здійсненому авторським колективом на чолі з Т. Фініковим і О. Шаровим [4]. Опублікований авторами аналітичний звіт представляє значний інтерес щодо узагальнення і структуривання масивів статистичної інформації та комплексного опису вітчизняної системи вищої освіти за ключовими європейськими показниками, до числа яких включено і стан працевлаштування випускників вишів, однак самі ці показники дозволяють лише констатувати й оцінювати результати функціонування системи, а не змінювати її зі середини для досягнення заданих результатів.

Результати аналізу науково-педагогічних публікацій за обраною проблематикою найбільш розповсюдженим виявляється підхід, згідно з яким шлях до розв'язання проблем працевлаштування випускників вишів зводиться: до збільшення обсягів практичної підготовки та організації стажування викладачів і студентів на кращих підприємствах; зміцнення зв'язків навчальних закладів із виробничими структурами і роботодавцями; включення в число педагогічних завдань професійної підготовки майбутніх фахівців формування у студентів особистісних якостей, що відповідають критеріям відбору працівників на ринку праці; розширення економічної самостійності вишів в організації науково-дослідної роботи та залучення до участі в ній студентів; вивчення досвіду роботи навчальних закладів країн-лідерів у сфері

працевлаштування молодих фахівців – Фінляндії, Німеччини, США, Японії та ін.

Так, Т. Фініков і О. Шаров [4] серед основних негативних тенденцій працевлаштування випускників вітчизняних ВНЗ станом на 2014 рік виділяють: зменшення розміру початкової платні та більш повільний темп її зростання через тривале домінування ринку праці роботодавців; лімітацію можливостей молоді в момент виходу на ринок праці внаслідок обмеженості створення нових робочих місць і стримування плинності кадрів; низьку конкурентоспроможність випускників порівняно з колегами із закордонних університетів у боротьбі за інженерні посади на сучасних технологічних виробництвах через застарілу лабораторну і виробничу базу вищих технічних навчальних закладів. При цьому ключовими причинами проблем працевлаштування випускників автори вважають неналежну підтримку вишами випускників у підготовці до виходу на ринок праці і брак тривалої (наприклад, семестрової) цілеспрямованої практики, у тому числі за межами міста, регіону чи країни навчання [4, с. 89–90]. Важливим у контексті досліджуваної проблеми є зауваження авторів, що серед пріоритетних критеріїв відбору працівників роботодавці вважають комунікабельність, корпоративність і командність, системність, уміння навчатися, ініціативність, прагнення до кар'єрного та професійного зростання, а вже потім наявність фахових компетентностей і диплома за певною спеціальністю [4, с. 97].

Т. Петрова вважає, що підвищенню конкурентоздатності випускників сприятиме: надання ВНЗ більшої економічної самостійності в організації науково-дослідної роботи та залученні до участі в ній студентів старших курсів; збільшення тривалості виробничої практики на самостійних робочих місцях; довготривале стажування викладачів і студентів на кращих українських підприємствах і у фірмах відповідно до укладених із роботодавцями угод [6, с. 7].

Однак, незважаючи на теоретичну обґрунтованість ефективності запропонованих шляхів підвищення конкурентоздатності випускників вітчизняних ВНЗ, практика їх реалізації, на жаль, не дає помітного позитивного результату. Так, С. Аляб'єва зі співавторами [1] констатують, що основними проблемами переходу від навчання у ВНЗ до роботи є: брак вакансій за фахом унаслідок дисбалансу попиту і пропозиції на ринку праці, що обумовлює масову перекваліфікацію випускників ВНЗ; «замкнене коло», в якому від претендента стартово вимагають досвід роботи за аналогічним профілем, що долається або стажерською (без оплати) працею під час навчання, або початком кар'єри з найнижчих позицій; психологічна неготовність до професійної практичної діяльності, яка пов'язана з фактичним відривом вищої школи від реальної економіки.

Вірогідно, ключовим недоліком описаних підходів є ігнорування економічної природи самих категорій «конкурентоздатність», «конкуренція», «конкурентоспроможність», «ринок праці», що призводить до спроб розв'язання проблем, породжених умовами ринкової економіки, методами і способами,

традиційними для соціально-економічної системи радянських часів. Крім того, позиція «пристосування» системи підготовки висококваліфікованих кадрів до поточних вимог ринку праці у промисловому секторі звужує соціально-економічну роль вищої освіти до «обслуговування» роботодавців, у той час як стратегічною метою державної освітньої системи має бути формування вітчизняної технічної еліти.

Щодо відповідності шляхів підвищення конкурентоздатності випускників ВНЗ природі проблем працевлаштування молодих спеціалістів у ринкових умовах, то перспективнішим є «маркетинговий» підхід, за якого сутність, зміст і структура конкурентоздатності фахівців на ринку праці розглядаються як економічні категорії.

Так, І. Леган [3, с. 19–27] розрізняє поняття «конкурентоздатний» – той, хто вміє здійснювати (виконувати) певний вид робіт; і «конкурентоспроможний» – той, хто має необхідні умови та можливості виконувати певний вид робіт. Конкурентні переваги молоді на ринку праці формують, на думку автора, три складники: демографічний, освітньо-професійний та особистісно-соціальний. Освітньо-професійний складник включає (за І. Леган) рівень та якість освіти, кваліфікаційну відповідність, професійну компетентність, рівень набутих теоретичних знань, умінь і практичних навичок, досвід професійної діяльності, а особистісно-соціальний – культуру і наявність моральних принципів, здатність до критики та самокритики, відповідальність, працьовитість, надійність, творчість, креативність, адаптивність, комунікабельність, толерантність, організаторські навички.

В. Бикова [2] визначає конкурентоздатність фахівця як складну, багаторівневу інтегральну властивість, яка дозволяє особистості відповідно до її індивідуальних здібностей, інтересів і потреб брати участь і отримувати переваги в конкурентних відносинах в обраній для себе сфері професійної діяльності. Конкурентоздатний фахівець – орієнтований на успіх професіонал з яскраво вираженою потребою в досягненні успіху, збагаченні знань і їх застосуванні у професійній діяльності, оновленні професійного досвіду, творчому самовираженні, відрізняється самостійністю прийняття рішень і дій, розвинутим емоційним інтелектом, здатний до адаптації у професійному конкурентному середовищі, адекватної оцінки дійсності, рефлексії власної діяльності.

О. Романовська [7], досліджуючи конкурентоздатність майбутнього інженера-педагога, звертає увагу на необхідність формування у студентів економічної свідомості, основу якої становить економічне мислення, виховане на міцних методологічних підставах, серед яких автор виділяє: знання і розуміння законів конкуренції та економії часу; розуміння суті й особливостей закономірних еволюційних змін в економіці, трансформації соціально-економічних систем, оновлення їхніх нових форм, структур, дотримання принципу спадкоємності; знання й урахування закономірностей формування регіональних господарських систем, чинників конкурентної боротьби; урахування суперечностей, що виникають як на між-

народному, регіональному рівні, так і на мікрорівнях; розуміння способів перекладу теоретичних концепцій на мову практичних рішень, програм, дій. На думку О. Романовської, сформованість економічного мислення зможе забезпечити здатність підпорядковувати тактичні рішення стратегічним цілям, не йти за подіями, а спрямовувати їх перебіг на основі прогнозування дій.

У цілому результати аналізу публікацій за обраною проблематикою свідчать, що основні зусилля науковців у пошуках шляхів підвищення конкурентоздатності випускників ВНЗ зорієнтовані на задоволення поточних вимог роботодавців і ґрунтуються на результатах аналізу фактичного стану ринку праці без урахування його динамічності, механізму та факторів, що впливають на його формування. Ці недоліки певною мірою усуваються за «маркетологічного» підходу до розкриття поняття «конкурентоздатність фахівця», що дозволяє внести корективи у зміст економічної підготовки студентів, спрямовані на забезпечення формування в майбутніх фахівців знання, умінь й особистісні якості, важливі для конкурентної боротьби за можливість фахової самореалізації. Однак очевидно, що і «маркетологічний» підхід не враховує механізм формування ринку праці, вплив на його стан структури економіки відповідної галузі і фактори, що викликають зміни в її структурі, і тому дозволяє лише адаптувати зміст професійної підготовки студентів до поточних економічних умов, але не надати йому властивостей прогностичності, динамічності і гнучкості. Оскільки в умовах глобального процесу інформатизації саме у промисловій сфері спостерігаються найгостріші кризові явища і відбуваються найбільш суттєві соціально-економічні трансформації, ці властивості стають «життєво необхідними» саме для інженерно-технічної освіти. Тому при розробленні методології проектування змісту інженерно-технічної освіти в сучасних умовах глобального процесу інформатизації всіх сфер людської діяльності й адаптації вітчизняної промисловості до реалій ринкової економіки варто враховувати економічні закони і закономірності, що визначають зміст і темпи трансформацій в індустріальному секторі економіки.

Висновки. Результати аналізу наукової літератури показали, що пошук шляхів розв'язання проблеми підвищення конкурентоздатності майбутніх інженерів на ринку праці має проводитись на основі визнання економічної природи конкуренції на ринку праці і з урахуванням соціально-економічних трансформацій у промисловій сфері внаслідок глобального процесу інформатизації.

Оскільки результати проведеного дослідження показали, що при проектуванні змісту інженерно-технічної освіти в сучасних умовах мають ураховуватись зміст і темпи трансформацій в індустріальному секторі економіки, напрямом дальших наукових розвідок має стати аналіз економічних властивостей технічних об'єктів і систем (узагальнених об'єктів майбутньої професійної діяльності студентів інженерних спеціальностей) та законів і закономірностей, за якими відбувається їхній розвиток.

Список використаної літератури

1. Аляб'єва С. С. Працевлаштування випускників вищих навчальних закладів: проблеми та державний інструментарій їх вирішення / С. С. Аляб'єва, К. О. Коваль, О. М. Мензул // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2014. – № 1. – С. 128–133.
2. Бикова В. Щодо проблеми конкурентоздатності фахівців / В. Бикова // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини. – 2015. – Ч. 2. – С. 28–34.
3. Леган І. М. Конкурентоспроможність молоді на ринку праці: шляхи забезпечення та напрями підвищення : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика / Ірина Миколаївна Леган ; Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. – К., 2015. – 254 с.
4. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторинг, дослідж. : аналіт. звіт / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, О. І. Шарова. – К. : Таксон, 2014. – 144 с.
5. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років (проект) [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/ua/pr-vidil/1312/1390288033/1414672797>.
6. Петрова Т. П. Ринок освітніх послуг і ринок праці: проблеми взаємозв'язку та взаємодії / Т. П. Петрова // Україна: аспекти праці. – 2006. – № 4. – С. 3–7.
7. Романовська О. О. Характеристика поняття «конкурентоздатність майбутнього інженера-педагога» / О. О. Романовська // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2015. – № 2. – С. 12–23.

References

1. Aliab'ieva, S. S., Koval, K. O., & Menzul, O. M. (2014). Pratsyevlashtuvannia vypuskykiv vyshchikh navchalnykh zakladiv: problemy ta derzhavnyi instrumentarii yikh vyrishennia [Employment of graduates: Problems and state instruments of their solution]. Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu – Visnyk of Vinnytsia Politechnical Institute, 1, 128–133 [in Ukrainian].
2. Bykova, V. (2015). Shchodo problemy konkurentozdatnosti fakhivtsiv [Problems of competitiveness professionals]. Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. Pavla Tychyny – Proceedings of Uman State Pedagogical University, 2, 28–34 [in Ukrainian].
3. Lehan, I. M. (2015). Konkurentospromozhnist molodi na rynku pratsi : shliakhy zabezpechennia ta napriamy pidvyshchennia [Competitiveness of young people on the labor market: how to ensure and improve areas]. Candidate's thesis. Kyiv : Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M. V. Ptukhy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
4. Finikova, T. V., & Sharova, O. I. (Ed.). (2014). Monitorynh intehratsii ukrainskoi systemy vyshchoi osvity v Yevropeiskyi prostir vyshchoi osvity ta naukovooho doslidzhennia: monitorynh. doslidzh. : analit. zvit [Monitoring integration of Ukrainian higher education in the European higher education and scientific research, monitoring studies: analytical report]. Kyiv : Takson [in Ukrainian].
5. Kontseptsiiia rozvytku osvity Ukrainy na period 2015–2025 rokiv (proekt) [Concept of Education of Ukraine for the period 2015–2025 (Draft)]. (n. d.). www.mon.gov.ua. Retrieved from : <http://www.mon.gov.ua/ua/pr-vidil/1312/1390288033/1414672797> [in Ukrainian].
6. Petrova, T. P. (2006). Rynok osvitnikh posluh i rynok pratsi: problemy vzaïmozv'iazku ta vzaïmodii [Educational services market and the labor market: problems relationship and interaction]. Ukraina: aspekty pratsi – Ukraine: aspects of labor, 4, 3–7 [in Ukrainian].
7. Romanovska, O. O. (2015). Kharakterystyka poniattia «konkurentnozdatnist maibutnoho inzhenera-pedahoha» [Characteristics term «competitive future engineer-teacher»]. Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymi systemamy: filosofii, psykholohiia, pedahohika, sotsiolohiia – Theory and practice of social systems: philosophy, psychology, education, sociology, 2, 12–23 [in Ukrainian].

УДК 378.147

ПРОБЛЕМА ОБРАННЯ ДІАГНОСТИЧНИХ РІВНІВ СФОРМОВАНOSTI ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Хохлова Олександра Артурівна,
асистент кафедри економіки підприємства та прикладної статистики
Інституту хімічних технологій (м. Рубіжне)
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
e-mail: arturovna31may@gmail.com

Анотація. Розглянуто проблему обрання діагностичних рівнів сформованості економічної компетентності майбутніх фахівців. Дослідним матеріалом слугували публікації, які розглядають особливості економічної підготовки студентів-неекономістів. Обґрунтовано ключові принципи обрання діагностичних рівнів сформованості економічної компетентності студентів хіміко-технологічних спеціальностей, які стосуються статистичної надійності, умовності назв, узгодженості із структурою економічної компетентності, адекватності системним властивостям.

Ключові слова: економічна компетентність майбутнього фахівця хімічної промисловості, рівень сформованості економічної компетентності, критеріально-рівнева діагностична система.
Формул: 0; рис. 0; табл. 0; бібл. 7.

THE PROBLEM OF SELECTION OF DIAGNOSTIC LEVELS OF FORMATION OF ECONOMIC COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS OF THE CHEMICAL INDUSTRY

Khokhlova Alexandra,
Assistant of the Department of Economics of Enterprise and Applied Statistics
of the Institute of Chemical Technologies (Rubizhne)
of East Ukraine Volodymyr Dahl National University
e-mail: arturovna31may@gmail.com

Abstract. We consider the problem of electing a diagnostic of the levels of formation of economic competence of future specialists. Research material was a publication which features of economic training of students non-economists. It substantiates the key principles of election of the diagnostic levels of formation of economic competence of students of chemical-technological specialties that relate to statistical reliability guide to the names, consistency with the structure of economic competence, the adequacy of the system properties.

Keywords: economic competence of a future specialist of the chemical industry, level of formation of economic competence, criterion-level diagnostic system.
Formulas: 0; fig. 0; tabl. 0; bibl. 7.

ПРОБЛЕМА ВЫБОРА ДИАГНОСТИЧЕСКИХ УРОВНЕЙ СФОРМИРОВАННОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ХИМИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Хохлова Александра Артуровна,
ассистент кафедры экономики предприятий и прикладной статистики
Института химических технологий (г. Рубежное)
Восточноукраинского национального университета имени Владимира Даля
e-mail: arturovna31may@gmail.com

Аннотация. Рассмотрена проблема избрания диагностических уровней сформированности экономической компетентности будущих специалистов. Исследовательским материалом послужили публикации, рассматривающие особенности экономической подготовки студентов-неэкономистов. Обоснованы ключевые принципы избрания диагностических уровней сформированности экономической компетентности студентов химико-технологических специальностей, которые касаются статистической надежности, условности названий, согласованности со структурой экономической компетентности, адекватности системным свойствам.

Ключевые слова: экономическая компетентность будущего специалиста химической промышленности, уровень сформированности экономической компетентности, критериально-уровневая диагностическая система.

Формул: 0; рис. 0; табл. 0; библи. 7.

Вступ. Внутрішні фактори нинішніх негараздів в економіці України полягають у технологічній деградації національного господарства, і насамперед промисловості. Для досягнення сталого економічного зростання держава і бізнес повинні реалізувати кілька стратегічних пріоритетів, першими з яких вони називають: навчання, професійну підготовку і добробут робочої сили. Усе це веде до необхідності модернізації системи професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема хімічної промисловості. Удосконалення економічного складника змісту професійної підготовки майбутнього фахівця хімічної промисловості (далі – ФХП) має на меті формування у випускників ВНЗ готовності гідно відповісти на виклики, що кидає хімічний промисловості України ринкове середовище сучасного світу.

Проведення констатувального і формувального експерименту, як важливих етапів дослідження педагогічного процесу формування економічної компетентності майбутніх ФХП, вимагає розроблення відповідної системи критеріїв і показників та обрання рівнів сформованості економічної компетентності студентів.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Більшість дослідників економічної підготовки студентів-неекономистів різного профілю (А. Абрамова, К. Баранникова, Ю. Васильєва, Л. Воропаєва, В. Елагіна, О. Жилкіна, В. Козлова, Н. Костиної, Л. Куракова, Н. Лацко, М. Малишева, М. Манукян, Ю. Некрасова, К. Овакімян, В. Приступи, Ю. Пузієнко, М. Сергеева, О. Ткачової, С. Чернер, О. Хаматурової та ін.) обирають триступеневу систему розподілу студентів за рівнем сформованості економічної компетентності. Однак серед учених немає однотайності щодо змістового наповнення і назв цих рівнів, не існує єдиного підходу до обрання рівнів її сформованості та визначення якісних і кількісних характеристик, які могли б слугувати підґрунтям для розроблення дієвої системи моніторингу процесу формування економічної компетентності майбутніх фахівців-неекономистів, у тому числі ФХП.

Результати дослідження. Метою статті є визначення ключових принципів обрання діагностичних рівнів сформованості економічної компетентності майбутніх ФХП. Економічну компетентність майбутнього фахівця ми розглядаємо не як просту суму її структурних елементів, а як складну систему – множинність пов'язаних між собою елементів, що представляють певне цілісне утворення, серед ключових характеристик якої виділяємо цілісність, відкритість і динамічність. Очевидно, що навіть найвищий рі-

вень сформованості економічної компетентності випускника ВНЗ не може розглядатись як остаточний результат її розвитку, цілком достатній для фахівця-професіонала. Тому, на нашу думку, важливо, щоб економічна компетентність випускника ВНЗ, яка сформувалась у нього у процесі навчання, була здатна до подальшого саморозвитку, подібно синергетичним системам [2, с. 118]. При цьому утворення кожного наступного рівня належить до утворення попереднього як система до елементів [1, с. 126]. Такий підхід, на наш погляд, цілком узгоджується з нашим розумінням економічної компетентності майбутнього ФХП як складної динамічної системи, усі елементи якої взаємозв'язані та взаємообумовлені.

Дослідники [1; 3–7] вважають, що етапи формування економічної компетентності студентів віддзеркалюють «горизонтальне» і «вертикальне» просування студентів до мети. Е. Овакімян вказує на те, що просування студента на більш високий рівень сформованості процесуальних характеристик діяльності є відносною та достатньо достовірною характеристикою, яка може розглядатись як основний показник ефективності та якості навчального процесу [4, с. 124]. Основною ознакою протікання процесу формування економічної компетентності студентів науковець обрала просування з низького рівня на середній, із середнього – на високий, тобто трирівневу шкалу. Дослідники О. Жилкіна, К. Овакімян, Н. Лацко, О. Сергеева, О. Хаматурова [1; 3; 4; 6; 7] також використовують трирівневу шкалу, однак це не є загальним правилом. Серед науковців немає однотайності і з приводу назв рівнів сформованості економічної компетентності майбутніх фахівців-неекономистів. На нашу думку, причиною «варіативності» назв рівнів сформованості економічної компетентності студентів є їхня умовність і відносність, також відсутня однотайність учених щодо якісних і кількісних характеристик економічної компетентності відповідних рівнів її сформованості. У деяких педагогічних дослідженнях [4; 6] для діагностики використовується критериально-рівнева шкала – система якісних і кількісних ознак сформованості економічної компетентності за кожним з обраних критеріїв і показників (переважно однойменних з її структурними компонентами), в інших [1; 5; 7] – комплексні характеристики студентів, за якими оцінюється рівень сформованості їхньої економічної компетентності. У деяких дослідженнях ці підходи комбінуються.

Результати аналізу науково-педагогічних публікацій [1; 5; 7] і власні емпіричні дослідження дозволили нам представити узагальнені комплексні характеристики студентів-неекономистів із відповідним рівнем

сформованості економічної компетентності таким чином.

Низький рівень сформованості економічної компетентності студентів-неекономістів характеризує брак мотивів вивчення економічних дисциплін у процесі професійної підготовки. Студенти пасивно ставляться до процесу і результату розвитку власної економічної компетентності, не відчують потреби в самоаналізі та самооцінці майбутньої професійної діяльності під «економічним кутом», не мають плану економічної самоосвіти. Економічні знання фрагментарні та безсистемні, студенти слабо володіють економічним тезаурусом, не здатні застосовувати теоретичні знання при вирішенні навчальних задач. Завдання, запропоновані викладачем, розв'язуються в основному на алгоритмічній основі. Економічні уміння розвиваються лише під час несистематичної діяльності. Уміння, опановані такими студентами, дозволяють обирати і систематизувати економічну інформацію тільки в межах вузької проблеми.

Середній рівень сформованості економічної компетентності студентів-неекономістів характеризується наявністю мотивів вивчення економічних дисциплін у процесі професійної підготовки. Підвищення рівня сформованості всіх компонентів економічної компетентності розглядається студентами як професійно- та особистісно-значиме. Студенти відповідально ставляться до процесу і результату розвитку власної економічної компетентності, мають певний план економічної самоосвіти. Економічні знання дозволяють проводити дослідження, переходити від емпіричних знань до теоретичних висновків, хоча виникають деякі труднощі з перетворенням теоретичних положень у конкретні практичні рішення. Студенти достатньо вільно володіють економічним тезаурусом і використовують економічну термінологію при обґрунтовуванні своєї позиції, здатні застосовувати набуті знання й уміння при вирішенні навчальних економічних задач різного рівня складності. Студенти поступово включаються в самостійну навчально-дослідну діяльність, але ступінь активності та самостійності при вирішенні поставлених завдань має нестійкий характер.

Для високого рівня сформованості економічної компетентності студентів-неекономістів характерна наявність чітко визначених мотивів вивчення економічних дисциплін у процесі професійної підготовки. Студенти добре усвідомлюють значення економічної компетентності для майбутньої фахової діяльності, відповідально ставляться до процесу і результату розвитку власної економічної компетентності, мають структурований план економічної самоосвіти. Студенти володіють глибокими економічними знаннями і творчо використовують їх при аналізі економічних

явищ і ситуацій, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю, вільно володіють економічним тезаурусом і здатні аргументовано відстоювати свою позицію. Високий рівень сформованості економічної компетентності характеризується яскраво вираженим інтересом до дослідницької діяльності, проявом ініціативи в постановці проблемних питань та знаходженні власних шляхів їх розв'язання.

Для вирішення завдань дослідження педагогічного процесу формування економічної компетентності майбутніх ФХП ми вважаємо за доцільне розробити як розширені комплексні характеристики кожного з трьох обраних умовних рівнів сформованості економічної компетентності (високого, середнього і низького), так і детальну систему якісних і кількісних характеристик сформованості економічної компетентності студентів за кожним з обраних критеріїв і показників відповідно до її компонентної структури.

Слід також зазначити, що розглянуті вище підходи до опису ознак сформованості економічної компетентності студентів-неекономістів певних рівнів є універсальними і достатньо добре відображають етапи розвитку економічної компетентності особистості, що здобуває будь-яку вищу освіту – економічну, гуманітарну, технічну тощо, тому можуть слугувати основою діагностичної системи для дослідження процесу формування економічної компетентності майбутніх ФХП. Однак, на нашу думку, ця система має бути доповнена елементами, що віддзеркалюють специфіку економічних знань і вмінь, потрібних фахівцеві саме хімічної галузі.

Висновки. Розробляючи систему діагностичних рівнів сформованості економічної компетентності майбутніх ФХП, потрібно використовувати трирівневу шкалу оцінювання як найбільш статистично надійну, використовувати умовні назви рівнів («низький», «середній», «високий»), комбінувати комплексні характеристики окремих рівнів сформованості економічної компетентності студентів, які дозволяють фіксувати результат «вертикального» просування студента до мети, з критеріально-рівневою системою діагностики сформованості економічної компетентності, яка відкриває можливість відстеження динаміки «горизонтального» просування), застосовувати при розробленні критеріально-рівневої шкали оцінювання критеріїв однойменних із ключовими структурними компонентами економічної компетентності майбутніх ФХП, і відповідних показників, що відповідають проявам сформованості кожного з її елементів, добирати надійні індикатори для кожного з показників сформованості економічної компетентності студента, включених до критеріально-рівневої шкали оцінювання, використовувати адекватну методику інтерпретації результатів діагностики.

Список використаної літератури

1. Жилкина Е. А. Формирование производственно-экономической компетентности студентов университета в процессе профессиональной подготовки : дис ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Елена Алексеевна Жилкина. – Магнитогорск : Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Магнитогорский государственный университет», 2007. – 154 с.
2. Кислюк К. В. Філософія. Модульний курс : навч. посіб. / К. В. Кислюк. – Х. : Торсінг плюс, 2009. – 416 с.

3. Лацко Н. А. Способы определение уровней сформированности экономической компетентности специалистов на аналитической основе [Электронный ресурс] / Н. А. Лацко // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. – 2012. – № 4 (22). – С. 403–407. – Режим доступа : <http://www.rusnauka.com/33>.
4. Овакимян Е. Е. Развитие экономической компетентности студентов ВУЗов / дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Екатерина Евгеньевна Овакимян. – Челябинск : Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Челябинский государственный педагогический университет», 2010. – 178 с.
5. Приступа В. В. Проблеми формування та стан економічної компетентності майбутніх інженерів радіозв'язку / В. В. Приступа // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Х. : Укр. інж.-пед. акад., 2012. – Вип. 34–35. – С. 303–310.
6. Сергеева М. Г. Критерии сформированности экономических компетенций [Электронный ресурс] / М. Г. Сергеева // Известия регионального финансово-экономического института. – 2013. – № 1. – Режим доступа : <http://science.rfei.ru/ru/2013/1/18.html>.
7. Хаматнурова Е. Н. Критерии оценки сформированности экономической компетентности будущих педагогов профессионального обучения [Электронный ресурс] / Е. Н. Хаматнурова // Наукovedenie. – 2013. – № 5. – Режим доступа : <http://naukovedenie.ru/PDF/82pvn513.pdf>.

References

1. Zhilkina, E. A. (2007). Formirovanie proizvodstvenno-ehkonomicheskoy kompetentnosti studentov universiteta v processe professional'noj podgotovki [The formation of industrial and economic competence of university students in the process of vocational training]. Candidate's thesis. Magnitogorsk : Gosudarstvennoe obrazovatel'no uchrezhdenie vysshego professional'nogo obrazovaniya «Magnitogorskij gosudarstvennyj universitet» [in Russian].
2. Kysliuk, K. V. (2009). Fylosofiya. Modulnyi kurs [Philosophy. Modular course]. Kharkiv : Torsinh plus [in Ukrainian].
3. Lacko, N. A. (2012). Sposoby opredelenie urovnej sformirovannosti ehkonomicheskoy kompetentnosti specialistov na analiticheskoy osnove [Ways to determine the levels of the formation of the economic competence of specialists on an analytical basis]. Vektor nauki Tol'yattinskogo gosudarstvennogo universiteta – Journal «Vector of Science of Togliatti State University», 4, 403–407. Retrieved from : <http://www.rusnauka.com/33> [in Russian].
4. Ovakimyan, E. E. (2010). Razvitie ehkonomicheskoy kompetentnosti studentov VUZov [Development of economic competence of students of universities]. Candidate's thesis. Chelyabinsk : Gosudarstvennoe obrazovatel'no uchrezhdenie vysshego professional'nogo obrazovaniya «Chelyabinskij gosudarstvennyj pedagogicheskij universitet» [in Russian].
5. Prystupa, V. V. (2012). Problemy formuvannia ta stan ekonomichnoi kompetentnosti maibutnikh inzheneriv radiozviazku [Problems of formation and the state of economic competence wireless communication engineers]. Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity – Problems of engineering and teacher education, (issue 34–35), (p. 303–310) [in Ukrainian].
6. Sergeeva, M. G. (2013). Kriterii sformirovannosti ehkonomicheskikh kompetencij [Criteria of the formation of economic competences]. Izvestiya regional'nogo finansovo-ehkonomicheskogo instituta – The News of Regional Financial and Economic Institute. Digital Scientific Journal, 1. Retrieved from : <http://science.rfei.ru/ru/2013/1/18.html> [in Russian].
7. Hamatrurova, E. N. (2013). Kriterii ocenki sformirovannosti ehkonomicheskoy kompetentnosti budushchih pedagogov professional'nogo obucheniya [Criteria for assessing the formation of economic competence of future teachers of vocational training]. Naukovedenie – Naukovedenie, 5. Retrieved from : <http://naukovedenie.ru/PDF/82pvn513.pdf> [in Russian].

УДК 504.06:336

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА І ДОВКІЛЛЯ

Телюк Катерина Федорівна,
старший викладач кафедри фінансів
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: k.tejuk@gmail.com

Лежан Марія Миколаївна,
студентка факультету фінансів, економіки та обліку
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської системи»
e-mail: lezhamaria@gmail.com

Скалка Марія Володимирівна,
студентка факультету фінансів, економіки та обліку
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської системи»
e-mail: mskalka@gmail.com

Анотація. Досліджено фінансові аспекти використання бюджетних ресурсів та функціонування природокористування і природоохоронної діяльності для розв'язання основних проблем охорони навколишнього середовища країни. Проаналізовано виконання Україною вимог Кіотського протоколу, який покликаний стабілізувати рівень концентрації парникових газів, які викликають глобальне потепління, в атмосфері на рівні, який не допускав би небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему планети. Описано зарубіжний досвід фінансування охорони навколишнього середовища і визначено можливості їх упровадження у вітчизняну практику.

Ключові слова: охорона навколишнього середовища, фінансові аспекти, Кіотський протокол, зелені інвестиції.
Формул: 0; рис.: 2; табл. 2; бібл.: 13.

FINANCIAL ASPECTS OF ENVIRONMENTAL PROTECTION

Telyuk Kateryna,
Senior Lecturer of the Department of Finance
of the Lviv Institute
of SHEI «Banking University»
e-mail: k.tejuk@gmail.com

Lezhan Maria,
Student of the Faculty of Finance, Economics and Accounting
of the Lviv Institute
of SHEI «Banking University»
e-mail: lezhamaria@gmail.com

Skalka Maria,
Student of the Faculty of Finance, Economics and Accounting
of the Lviv Institute
of SHEI «Banking University»
e-mail: mskalka@gmail.com

Abstract. The article describes financial aspects of using budget resources and functioning of nature management and nature protection activities to solve the main problems of environmental protection of the country. The implementation of the Kyoto Protocol by Ukraine is analyzed. It aims to stabilize the concentration of green house gases that cause global warming, in the atmosphere at a level that would not allow dangerous anthropogenic impact on the climatic system of the planet. The foreign experience of financing environmental protection is described and the possibilities of their introduction in the national practice are determined.

Keywords: environmental protection, financial aspects, Kyoto Protocol, green investments.
Formulas: 0; fig.: 2; tabl.: 2; bibl.: 13.

ФИНАНСОВЫЕ АСПЕКТЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

Телюк Екатерина Федоровна,
старший преподаватель кафедры финансов
Львовского учебно-научного института
ГВУЗ «Университет банковского дела»
e-mail: k.tejuk@gmail.com

Лежан Мария Николаевна,
студентка факультета финансов, экономики и учета
Львовского учебно-научного института
ГВУЗ «Университет банковского дела»
e-mail: lezhamaria@gmail.com

Скалка Мария Владимировна,
студентка факультета финансов, экономики и учета
Львовского учебно-научного института
ГВУЗ «Университет банковского дела»
e-mail: mskalka@gmail.com

Аннотация. Исследованы финансовые аспекты использования бюджетных ресурсов и функционирования природопользования и природоохранной деятельности для решения основных проблем охраны окружающей среды страны. Проанализировано выполнение Украиной требований Киотского протокола, который призван стабилизировать уровень концентрации парниковых газов, которые вызывают глобальное потепление, в атмосфере на уровне, который не допускал бы опасного антропогенного воздействия на климатическую систему планеты. Описан зарубежный опыт финансирования охраны окружающей среды и определены возможности их внедрения в отечественную практику.

Ключевые слова: охрана окружающей среды, финансовые аспекты, Киотский протокол, зеленые инвестиции.
Формул: 0; рис.: 2; табл.: 2; библи.: 13.

Вступ. Актуальність теми охорони навколишнього середовища, що перетворилась у глобальну проблему, пов'язана головним чином зі зростанням антропогенного впливу на довкілля. Це зумовлено демографічним вибухом, урбанізацією, що прискорюється, і розвитком гірничих розробок та комунікацій, забрудненням навколишнього середовища відходами, надмірним навантаженням на орні землі, пасовища, ліси, водойми. Успішне розв'язання проблем, пов'язаних із забрудненням навколишнього середовища, безпосередньо залежить від мобілізації фінансових ресурсів на природоохоронні цілі, від дієвості наявних форм і методів організації фінансування раціонального природокористування.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Аспекти фінансового забезпечення охорони навколишнього природного середовища на загальнодержавному рівні досліджували вітчизняні вчені, зокрема: О. О. Веклич, Л. М. Горбач, А. Є. Кернична, О. Л. Кулаковський, Ю. Г. Мандрик, О. В. Пушак, Н. М. Салатюк, С. А. Якимчук та ін.

Метою статті є дослідження фінансових аспектів забезпечення охорони навколишнього середовища і довкілля не тільки на державному, а й регіональному рівнях, а також зарубіжного досвіду вирішення цього питання. Для цього використовуються такі методи: історичний метод – для характеристики сутності та ратифікації Киотського протоколу, методи аналізу і синтезу – для формулювання ключових положень і висновків, метод наукової абстракції – для виділення найбільш суттєвих засад використання коштів на охорону навколишнього середовища.

Результати дослідження. Збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захист життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорона, раціональне використання і відтворення природних ресурсів є одним із найважливіших елементів політичної та економічної стабільності держави та її розвитку.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (стаття 42) визначає, що в Україні фінансування екологічних заходів здійснюється за рахунок: Державного бюджету України і місцевих бюджетів; коштів підприємств, установ та організацій; фондів охорони навколишнього природного середовища; добровільних внесків та інших коштів [1].

Фінансування охорони довкілля повинне бути спрямоване: на забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідацію негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій і природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною; визначення джерел фінансування відповідних природоохоронних заходів; створення економічних, політичних і правових умов для здійснення екологічних інвестицій; розподіл надходження платежів за спеціальне природокористування та інших обов'язкових екологічних платежів між суб'єктами управління; визначення напрямів цільового використання коштів (наприклад, на

заходи, спрямовані на раціональне використання природних ресурсів, їх відновлення та охорону; упровадження екологічно чистих технологій тощо); надання коштів природокористувачам і суб'єктам господарювання для здійснення ресурсозберігальних і природоохоронних заходів.

Базовим механізмом державного фінансування природоохоронних заходів і програм є фонди охорони навколишнього природного середовища. Це спеціалізований інститут концентрації грошових коштів з метою цільового фінансування екологічних потреб. На сьогодні запроваджено Державний і місцеві фонди охорони навколишнього природного середовища.

Державний фонд охорони навколишнього природного середовища утворюється за рахунок: а) частини екологічного податку згідно із законом; б) добровіль-

них внесків підприємств, установ, організацій, громадян та інших надходжень; в) частини грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності.

Кошти фондів охорони навколишнього природного середовища всіх рівнів можуть використовуватись тільки для цільового фінансування природоохоронних і ресурсозберігальних заходів, у тому числі наукових досліджень із цих питань, ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також заходів для зниження впливу забруднення довкілля на здоров'я людей [2].

Зокрема, протягом останніх років видатки на охорону довкілля збільшувалися в абсолютній сумі (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз витрат на охорону навколишнього природного середовища у 2014–2015 рр.

Види витрат	2014 р.		2015 р.		Відхилення, %	
	усього, млн грн	питома вага, %	усього, млн грн	питома вага, %	абсолютне	відносне
Усього витрат на охорону навколишнього природного середовища, у тому числі:	21 925,6	100,00	24 591,1	100,00	2 665,5	12,16
охорона атмосферного повітря і проблеми зміни клімату	3 153,7	14,38	2 942,8	11,97	-210,90	-6,69
очищення зворотних вод	6 733,8	30,71	7 493,2	30,47	759,40	11,28
поводження з відходами	6 201	28,28	7 539,4	30,66	1 338,40	21,58
захист і реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод	1 324,6	6,04	1 540,9	6,27	216,30	16,33
зниження шумового і вібраційного впливу	13,1	0,06	108,4	0,44	95,30	727,48
збереження біорізноманіття середовища існування	370	1,69	400,7	1,63	30,70	8,30
радіаційна безпека	3 866,6	17,64	4 293,7	17,46	27,10	11,05
науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування	59,1	0,27	48,8	0,20	10,30	-17,43
інші напрями природоохоронної діяльності	203,7	0,93	223,2	0,91	19,50	9,57

Примітка. Розраховано за [3].

Однією з міжнародних угод, яка покликана стабілізувати рівень концентрації парникових газів, які викликають глобальне потепління, в атмосфері на рівні, який не допускав би небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему планети, є Кіотський протокол, підписаний на основі Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (РКЗК) [4].

Зобов'язання, відповідно до Кіотського протоколу, встановлювалися на період з 2008 р. до 2012 р. і Україні вдалося залучити значні кошти на реалізацію різних кліматичних проектів, що мали не тільки екологічне, а й політичне, соціальне та економічне значення для України. Із 12 жовтня 2011 року участь України в міжнародній торгівлі викидами була тимчасово призупинена через порушення правил звітності про викиди парникових газів за 1990–2008 роки згідно з Кіотським протоколом. Після відновлення права участі, в період до 2014 року, значна частина цих коштів була неефективно використана. Значні фінансові витрати призвели до підризу репутації України на міжнародній арені.

Двадцять другого квітня 2016 року Україна стала 156-ю країною, яка підписала Паризьку кліматичну угоду, що замінить чинний досі Кіотський протокол і буде діяти до 2020 року для всіх сторін Конвенції. Угоду було ухвалено на 21-й Конференції країн – учасниць Рамкової конвенції ООН з питань зміни клімату. Вона покликана прокласти шлях до низьковуглецево-

го й екологічно сталого майбутнього. У ній міститься обіцянка утримати підвищення глобальної температури на рівні 1,5 градуса за Цельсієм. Угода встановлює тільки основу міжнародному режиму зі зміни клімату. Механізми, процедури та інші практичні питання впровадження угоди мають бути розроблені протягом наступних чотирьох років [5].

Збереження, відновлення і раціональне використання природних ресурсів неможливе без забезпечення надійної роботи еколого-економічного механізму. Пріоритетним завданням у цьому напрямі є забезпечення ефективного контролю за правильністю, повнотою і своєчасністю справляння екологічного податку до природоохоронних фондів усіх рівнів, а також цільового, ефективного та своєчасного використання коштів фондів охорони навколишнього природного середовища у складі Державного і місцевих бюджетів.

Ознакою ефективності економічних методів управління природоохоронною діяльністю є їхня здатність стимулювати інвестиції в основні фонди природоохоронного призначення. З огляду на це проаналізуємо капіталовкладення в цю сферу. На державному рівні капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону навколишнього середовища мають тенденції до збільшення (рис. 1).

Львівщина як територія, що має низку екологічних проблем, прагне залучати і використовувати

фінансові ресурси на природоохоронні заходи з усіх джерел фінансування. Зокрема, динаміку капітальних

інвестицій на охорону довкілля у Львівській області відображено на *рис. 2*.

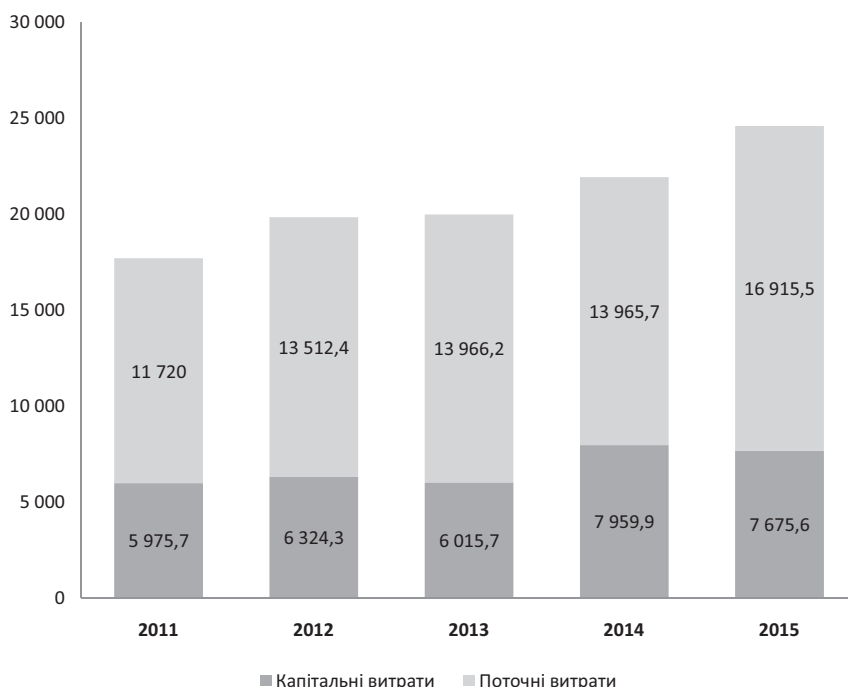

Рис. 1. Капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону навколишнього середовища [3]

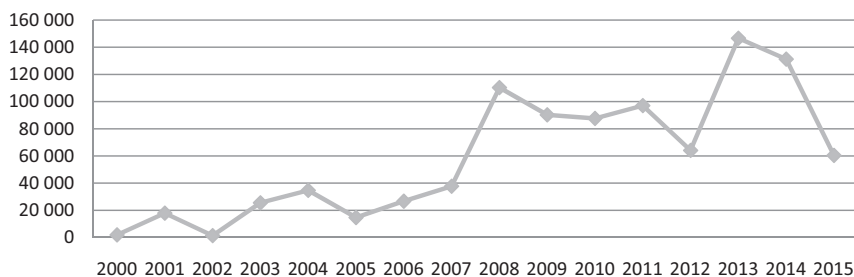

Рис. 2. Капітальні інвестиції на охорону довкілля у Львівській області у 2000–2015 рр. (тис. грн) [6]

Протягом 2000–2008 років капітальні інвестиції на охорону довкілля у Львівській області зростали, за 2008 до 2012 рр. – знижувалися (що, очевидно, пов'язано з наслідками світової фінансової кризи); 2013 року різко зросли, а у 2014–2015 роках знову зменшились відносно рівня 2013-го; 2015 року сума освоєних природоохоронних інвестицій підприємствами Львівщини скоротилась у порівнянні з попереднім роком у 2,2 раза, відносно 2008 р. – в 1,8 раза [7].

З 2008 року в Україні існує схема зелених інвестицій, яка регулює участь у міжнародній торгівлі квотами Кіотського протоколу і механізм використання залучених коштів. Починаючи з 2009 року Україною було здійснено продаж квот на викиди парникових газів, загалом 47 млн одиниць установленої кількості (ОВК). З них: Японії 30 млн ОВК, Іспанії – 3 млн ОВК, ще додатково 14 млн ОВК Японії 2010 року. Ціна продажу становила близько 10 євро за одиницю переданих квот на викиди парникових газів. Таким чином загальна сума отриманих коштів Україною за меха-

нізмом торгівлі квотами Кіотського протоколу становить близько 470 млн євро.

Координаційним органом реалізації схеми зелених інвестицій в Україні визначено Державне агентство екологічних інвестицій (далі – ДАЕІ). Порядок та критерії відбору проектів для реалізації за схемою зелених інвестицій встановлюються Постановою КМУ № 221 від 22.02.2008. Станом на 22 травня 2014 року Держекоінвестагентством розглянуто і схвалено 1 803 проекти цільових екологічних (зелених) інвестицій.

За Договорами продажу одиниць (частин) установленої кількості викидів парникових газів (ОУК) з японською стороною погоджено 817 проектів цільових екологічних (зелених) інвестицій у 24-х регіонах України загальною вартістю 4 738 млн грн та очікуваними щорічними скороченнями викидів парникових газів 172,9 тис. т CO₂-екв.

На кінець 2014 року на спеціальних рахунках залишок коштів від продажу квот на викиди парникових газів Японії та Іспанії згідно з Кіотським протоколом

становив 75,4 млн євро. На рахунках Держказначейства у листопаді 2014 року додатково обліковувались 1 341 425 058 грн, які повинні були б бути скеровані на природоохоронні заходи.

Обов'язок проведення тендерів ліг на міністерське державне підприємство «Українські екологічні інвестиції», яке протягом останніх років не мало досвіду організації державних торгів. Як наслідок, тендер виграло фіктивне підприємство і його було провалено, а український уряд змушений був виплатити Японії трохи більше ніж 202 млн грн [8].

Отже, непрозорість і бюрократизація при впровадженні механізму міжнародної торгівлі квотами згідно з Кіотським протоколом є проблемою в Україні. Оприлюднення інформації стосовно проектів, які реалізуються за схемою зелених інвестицій у рамках міжнародної торгівлі квотами, належним чином не налагоджено, що призводить до труднощів оцінки їхньої якості та проявів корупції.

Зарубіжна практика свідчить, що основою всієї системи захисту навколишнього середовища в економічно розвинутих країнах є активне державне регулювання, в якому значні пріоритети надаються економічному стимулюванню та підтримці підприємства, що розвивається в напрямі екологізації суспільного виробництва. До економічних методів можна віднести: екологічні платежі за забруднення атмосферного повітря, водних ресурсів, шумове забруднення, утилізацію відходів тощо; платежі за споживання водних, мінерально-сировинних, земельних і рибних ресурсів; система застави, що передбачає встановлення надбавок до роздрібних цін на товари, утилізація яких доцільна після періоду експлуатації; пільгові кредити і субсидії, що надаються на конкурсній основі для реалізації різних природоохоронних програм; податки за шкідливу продукцію (різні види пального, тару, міндобрива, пестициди, мийні засоби тощо); штрафи за адміністративні порушення природоохоронного законодавства. Практика багатьох європейських країн у контексті збереження довкілля зорієнтована не стільки на подолання наслідків від уже завданої шкоди навколишньому середовищу, скільки на впровадження інноваційних технологій задля зменшення цієї шкоди і попередження негативних наслідків від антропогенного впливу на довкілля [9, с. 8].

Зокрема, серед європейських країн прикладом ефективного використання економічних важелів у реалізації екологічної політики може бути Польща, країна, використання досвіду якої є корисним і доцільним для нашої країни внаслідок успішного втілення інструментів екологічної політики і схожості з Україною природних та соціальних умов. Джерелами фінансування охорони довкілля в Польщі є: кошти ініціаторів екологічних проектів, іноземних інвесторів, екологічних фондів, кредити. Утілюється це за допомогою використання так званих «найкращих доступних технологій» (Best Available Technology BAT), тобто застосуванням таких методів виробництва, які на сучасному рівні науково-технічних знань

надають можливість гарантувати якомога вищу екологічну безпеку) [10, с. 153–154].

В Україні ознаки погіршення екологічного стану довкілля стають усе помітнішими – це забруднення атмосферного повітря, поверхневих і підземних вод, порушення земель, забруднення ґрунтів і погіршення якості продуктів харчування. Україна має найвищий у Європі рівень розораності земель, споживання водних ресурсів, вирубування лісів і значне – у кілька разів – перевищення антропогенного й техногенного навантаження на навколишнє природне середовище порівняно з відповідними показниками в розвинутих країнах світу.

Ураховуючи зазначені складові погіршення довкілля, потребують нагального розв'язання з боку держави ще й такі екологічні проблеми.

1. Неконтрольоване вирубування лісів і експорт деревини з України. Серед основних причин, що спонукають населення незаконно вирубувати ліс, – безробіття і низький рівень життя. Причиною цієї проблеми є відсутність нормативно-правової бази, яка б забороняла всі види рубок, у тому числі санітарно-оздоровчі (крім догляду за лінійними об'єктами та вирубування окремих дерев під час гасіння пожежі), будівництво споруд, прокладання шляхів, лінійних та інших об'єктів транспорту і зв'язку. Цю проблему можливо, на нашу думку, розв'язати, сформувавши чіткий механізм оподаткування й організації системи електронного контролю, що дало б змогу запобігти та зменшити несанкціоноване вирубування та експорт деревини з України.
2. Незаконне видобування, використання бурштину і вивезення його за кордон унаслідок бездіяльності та корумпованості правоохоронних органів. Триває псування родовищ і руйнування екосистем в місцях незаконного видобутку бурштину.
3. Несанкціоновані звалища є чи не основним джерелом забруднення довкілля. Цю проблему можна розв'язати тільки спільними зусиллями свідомих громадян і дієвих органів влади на місцях за ефективного і цільового фінансування.
4. Забруднення атмосферного повітря в Україні. Головним забруднювачем є промисловість: вона здійснює майже удвічі більше шкідливих викидів, ніж автотранспорт (відповідно 65 і 35%). Саме на зменшення цих викидів, які спричиняють парниковий ефект, і був складений Кіотський протокол, який Україна підписала 2004 року. Але Україна недотримується його виконання і фінансування проектів, що спрямовані на охорону довкілля, недопущення техногенних аварій, стихійних лих є не ефективне. Крім цього, кошти, які передбачені на поліпшення екологічної ситуації, «губляться» в численних корумпованих схемах. У цьому разі вважаємо за доцільне посилення урядового контролю за дотриманням квот

відповідно до Кіотського протоколу і Паризької кліматичної угоди [11].

Серед факторів, які також негативно впливають на екологічну безпеку країни, варто зазначити зношеність основних виробничих фондів, високу концентрацію небезпечних підприємств і значну питому вагу використовуваних ресурсо- та енергоємних технологій, накопичення значних обсягів промислових і побутових відходів, низьку ефективність очисних споруд, забруднення атмосферного повітря, водних і земельних ресурсів, виснаження лісів і зменшення біорізноманіття в лісових екосистемах [12].

Для успішного розв'язання цих проблем потрібно застосовувати такі основні види економічних інструментів екологічного регулювання: 1) страхування – видів діяльності відповідно до характеру їх природокористування; ризику підприємницької діяльності; еколого-економічних наслідків підприємницької діяльності; 2) санкції – штрафи за порушення екологічного законодавства; 3) сертифікати – права на викиди; 4) компенсаційні виплати реципієнтам за поліпшення якості середовища шляхом технологічного оновлення; 5) ціни – цінове програмування розширення екологорієнтованих секторів ринку; цінове регулювання екологічної виробничої поведінки підприємств; цінове стимулювання вітчизняного

виробництва екотехніки, екотехнологій і «зелених» товарів; 6) податки – які орієнтовані на позитивну мотивацію щодо природозбережної діяльності (податкові пільги на екологічно зорієнтовані торговельні операції; податкові пільги на функціонування екологічної інфраструктури; податкові пільги на екоінвестиції); 7) платежі – за викиди (скиди) шкідливих речовин в атмосферу, водні джерела, ґрунт; складування (захоронення) шкідливих речовин у природних ландшафтах; фізичні види забруднення навколишнього середовища; 8) кредити і позики – на придбання екотехніки та екотехнологій; 9) субсидії (дотації, гранти), які спрямовуються на реалізацію державних міжнародних екологічних проектів, формування екологічної інфраструктури; дослідження вітчизняних «зелених» технологій, альтернативних видів енергії, виробництво екологічно безпечних товарів і екологічно досконалу продукцію; 10) лобювання (сприяння) – екологічним торговельним операціям; розширенню екологічно орієнтованих секторів економіки [13].

Для забезпечення розв'язання вищезазначених екологічних проблем у Законі України «Про Державний бюджет на 2017 рік» на охорону навколишнього середовища передбачено понад 5 млрд грн (табл. 2).

Таблиця 2

Планові витрати на охорону навколишнього середовища
на 2017 рік (млн грн)

Найменування	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Усього
Міністерство екології та природних ресурсів України	4 259 321,4	1 010 048,0	5 269 369,4
Апарат Міністерства екології та природних ресурсів України	455 730,4	60 182,7	515 913,1
Загальне керівництво та управління у сфері екології та природних ресурсів	48 992,0	21 088,4	70 080,4
Збереження природно-заповідного фонду	187 277,2	10 917,9	198 195,1
Здійснення природоохоронних заходів	188 801,7	11 488,9	200 290,6
Здійснення заходів щодо реалізації пріоритетів розвитку сфери охорони навколишнього природного середовища		1 000,0	1 000,0
Забезпечення діяльності Національного центру обліку викидів парникових газів	1 558,3		1 558,3
Державна підтримка заходів, спрямованих на зменшення обсягів викидів (збільшення абсорбції) парникових газів, у тому числі на утеплення приміщень закладів соціального забезпечення, розвиток міжнародного співробітництва з питань зміни клімату		1 000,0	1 000,0

Джерело: [3].

Це для нашої країни не є достатньою сумою (приблизно 0,6% від видатків Державного бюджету). Проте ефективне використання наявних фінансових ресурсів сприятиме поліпшенню природного середовища та довкілля.

Висновки. Підсумовуючи, слід констатувати, що механізм екологічного фінансування, на наш погляд, є недостатнім і малоефективним, адже суперечить раціональному використанню та відтворенню природних ресурсів. Це має негативний соціо-економічний вплив на стан довкілля, примножуючи екологічні виклики сьогодення.

Вважаємо за доцільне вдосконалити екологічне оподаткування в Україні в напрямі посилення стимулювального природоохоронного ефекту. Треба створити ресурс (для прикладу, мобільний додаток), який би збирав дані про навколишнє середовище, аналізував їх і представляв у доступній формі, фор-

мує екологічну свідомість громадян, а на перспективу – допомагаючи людям обрати екологічно чисте місце для життя. Урахувавши світовий досвід, вітчизняну систему економічних методів управління навколишнім природним середовищем слід доповнити податковими пільгами, інноваційно-інвестиційними преференціями для підприємств, які реалізують екологічні проекти, упроваджують енергоощадні технології тощо. Унаслідок обмеженості бюджетних коштів важливим є пошук нових джерел фінансування природоохоронних заходів, а саме: розвиток екологічного пільгового кредитування, екологічного лізингу, екологічних банків, формування спеціальних рахунків на підприємствах для здійснення екологічної модернізації. Це надасть можливість забезпечити фінансовими ресурсами природоохоронні заходи з метою формування безпечних умов життя громадян країни.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
2. Джерела фінансування екологічних заходів та програм. Фонди охорони навколишнього природного середовища [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1678022855692/pravo/dzherela_finansuvannya_ekologichnih_zahodiv_program_fondi_ohoroni_navkolishnogo_prirodnogo_seredovischa.
3. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
4. Кіотський протокол [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zhiva-planeta.org.ua/diyalnist/klimat/kiot-protokol.html>.
5. Наприкінці лютого Україна втратить можливість реалізувати «кіотські» кошти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zik.ua/news/2016/01/24/naprykintsi_lyutogo_ukraina_vtratyt_mozhlyvist_realizuvaty_kiotski_koshty_665522.
6. Публікації Головного управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/publ/archive_publ.php?y=2015&ind_page=archive.
7. Пушак Я. Я. Економічні важелі екологічного інвестування в регіоні / Я. Я. Пушак, О. М. Марченко // WSPÓŁPRACA EUROPEJSKA. – 2016. – Vol. 8 (№ 15). – P. 176–186.
8. Каневський Г. Кіотські гроші. Як повертали Японії двісті мільйонів [Електронний ресурс] / Г. Каневський, О. Зеленьак. – Режим доступу : http://www.epravda.com.ua/publications/2016/04/11/589059/view_print.
9. Якимчук С. А. Зарубіжний досвід у сфері охорони навколишнього середовища / С. А. Якимчук // Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. – 2013. – № 2. – С. 78.
10. Кернична А. Є. Досвід зарубіжних країн щодо вдосконалення механізмів державного управління в екологічній сфері у контексті євроінтеграції / А. Є. Кернична // Інвестиції практика та досвід. – 2013. – № 24. – С. 152–156.
11. Комітет з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://komekolog.rada.gov.ua/komekolog/control/uk/publish/article?art_id=60893&cat_id=48830.
12. Веклич О. О. Сучасні тенденції фінансового забезпечення природоохоронної діяльності в Україні / О. О. Веклич // Фінанси України. – 2009. – № 11. – С. 20–34.
13. Салатюк Н. М. Зарубіжний досвід регулювання природокористування та охорони навколишнього середовища [Електронний ресурс] / Н. М. Салатюк. – Режим доступу : <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2486/1/333.pdf>.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro okhoronu navkolyshn'oho pryrodnogo seredovyscha» vid 25.06.1991 № 1264-XII. Zi zminamy ta dopovnennamy [The Law of Ukraine «On Environmental Protection» from June 25 1991, № 1264-XII. With changes and additions]. (n. d.). zakon2.rada.gov.ua. Retrieved from : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> [in Ukrainian].
2. Dzherela finansuvannya ekolohichnykh zakhodiv ta prohram. Fondy okhorony navkolyshn'oho pryrodnogo seredovyscha [Sources of financing of environmental measures and programs. Environmental protection funds]. (n. d.). pidruchniki.com. Retrieved from : http://pidruchniki.com/1678022855692/pravo/dzherela_finansuvannya_ekologichnih_zahodiv_program_fondi_ohoroni_navkolishnogo_prirodnogo_seredovischa [in Ukrainian].
3. Ofitsiyni sait Derzhavnoho komitetu statystyky [Official site of the State Statistics Committee]. www.ukrstat.gov.ua. Retrieved from : <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
4. Kiots'kyi protokol [Kyoto Protocol]. (n. d.). www.zhiva-planeta.org.ua. Retrieved from : <http://www.zhiva-planeta.org.ua/diyalnist/klimat/kiot-protokol.html> [in Ukrainian].
5. Naprykintsi lyutoho Ukrainy vtratyt' mozhlyvist' realizuvaty «kiots'ki» koshty [At the end of February Ukraine will lose the opportunity to realize «Kyoto» funds]. (n. d.). zik.ua/news. Retrieved from : http://zik.ua/news/2016/01/24/naprykintsi_lyutogo_ukraina_vtratyt_mozhlyvist_realizuvaty_kiotski_koshty_665522 [in Ukrainian].
6. Publikatsiyi Holovnoho upravlinnya statystyky u L'vivs'koy oblasti [Publications of the Main Department of Statistics in Lviv Oblast]. (n. d.). www.lv.ukrstat.gov.ua. Retrieved from : http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/publ/archive_publ.php?y=2015&ind_page=archive [in Ukrainian].
7. Pushak, Y. Y., & Marchenko, O. M. (2016). Ekonomichni vazheli ekolohichnoho investuvannya v rehioni [Economic levers of environmental investment in the region]. Współpraca Europejska – European Cooperation, 15, (8), 176–186 [in Poland].

8. Kanyevs'kyi, H., & Zelenyak, O. Kiots'ki hroshi. Yak povertaly Yaponiyi dvisti mil'yoniv [As Japan returned two hundred million]. (n. d.). [www.epravda.com.ua. Retrieved from : http://www.epravda.com.ua/publications/2016/04/11/589059/view_print](http://www.epravda.com.ua/publications/2016/04/11/589059/view_print) [in Ukrainian].
9. Yakymchuk, S. A. (2013). Zarubizhnyy dosvid u sferi okhorony navkolyshn'oho seredovyscha [Foreign experience in the field of environmental protection]. *Ekonomika pryrodokorystuvannya ta okhorony navkolyshn'oho seredovyscha – Economy of nature management and environmental protection*, 2, 7–8 [in Ukrainian].
10. Kernychna, A. Y. (2013). Dosvid zarubizhnykh krayin shchodo vdoskonalennya mekhanizmiv derzhanoho upravlinnya v ekolohichnii sferi u konteksti yevrointehratsiyi [Experience of foreign countries in improving the mechanisms of state administration in the environmental sphere in the context of European integration]. *Investytsiyna praktyka ta dosvid – Investment practice and experience*, 24, 152–156 [in Ukrainian].
11. Komitet z pytan' ekolohichnoyi polityky, pryrodokorystuvannya ta likvidatsiyi naslidkiv Chornobyl's'koyi katastrofy [Committee on Environmental Policy, Nature Use and Elimination of the Consequences of the Chernobyl Disaster]. [komekolog.rada.gov.ua. Retrieved from : http://komekolog.rada.gov.ua/komekolog/control/uk/publish/article?art_id=60893&cat_id=48830](http://komekolog.rada.gov.ua/komekolog/control/uk/publish/article?art_id=60893&cat_id=48830) [in Ukrainian].
12. Veklych, O. O. (2009). Suchasni tendentsiyi finansovoho zabezpechennya pryrodookhoronnoyi diyal'nosti v Ukrayini [Modern tendencies of financial provision of nature-conservation activity in Ukraine]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 11, 20–34 [in Ukrainian].
13. Salatyuk, N. M. Zarubizhnyy dosvid rehulyuvannya pryrodokorystuvannya ta okhorony navkolyshn'oho seredovyscha [Foreign experience in the regulation of nature use and environmental protection]. (n. d.). [dspace.nuft.edu.ua. Retrieved from : http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2486/1/333.pdf](http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2486/1/333.pdf) [in Ukrainian].

ШАНОВНІ НАУКОВЦІ!

ЗАПРОШУЄМО ВАС І ВАШИХ КОЛЕГ ДО СПІВРОБІТНИЦТВА

ДВНЗ «Університет банківської справи» видає збірник наукових праць «Вісник Університету банківської справи» (сайт збірника: visnuk.ubsnbu.edu.ua). У Віснику висвітлюються тенденції та напрями розвитку фінансово-економічної науки, фінансових систем, результати аналізу особливостей функціонування банківської системи України і зарубіжних країн.

Мови публікації: українська, англійська або російська. Періодичність видання – три номери на рік.

Тематичні рубрики збірника:

- *Теоретичні засади та макроекономічні аспекти розвитку фінансових систем;*
- *Проблеми і перспективи розвитку банків та небанківських фінансових установ у сучасних умовах;*
- *Проблеми обліку, аналізу і аудиту;*
- *Економіко-математичне моделювання та інформаційні технології;*
- *Соціально-гуманітарні аспекти розвитку фінансово-економічних систем.*

Вісник розрахований на науковців, працівників НБУ, комерційних банків, підприємств та фінансових установ, студентів.

Вісник представлено в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського.

До публікації приймаємо статті, які відповідають таким вимогам

1. Стаття має бути написана на актуальну тему, містити результати глибокого наукового дослідження та обґрунтування отриманих наукових висновків.
2. Стаття має бути написана українською, англійською або російською мовами, ретельно вчитана автором, відповідати тематичному спрямуванню збірника наукових праць і включати всі структурні елементи (з дотриманням вказаної послідовності) відповідно до п. 3 Постанови ВАК України від 15.01.2003 № 7-05/1, а саме:
 - на першій сторінці зліва – індекс Універсальної десятикової класифікації (УДК), що розміщується на початку статті;
 - посередині – назва статті;
 - метадані (інформація про автора (ів) статті та її реферативна частина), що розміщуються по-спільовно українською, англійською і російською мовами та включають:
 - відомості про автора (прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи або навчання, e-mail);
 - анотація українською, російською (від 30 до 100 слів); обсяг анотації англійською мовою (Abstract): 100–250 слів;
 - ключові слова (5–8 слів);
 - кількість формул, таблиць, рисунків і літературних джерел зазначаємо так: для української мови (Формул: 2; рис.: 3; табл.: 1; бібл.: 12); для англійської (Formulas: 2; fig.: 3; tabl.: 1; bibl.: 12); для російської мови (Формул: 2; рис.: 3; табл.: 1; библи.: 12);
 - текст статті, який повинен вміщати взаємопов'язані розділи, які починаються вказаним заголовком, виділеним напівжирним шрифтом:
 - **Вступ** (постановка проблеми в загальному варіанті і її зв'язок з останніми дослідженнями і публікаціями, а також із важливими науковими і практичними завданнями, з обов'язковими посиланнями в тексті на використану літературу. Автор повинен виділити із загальної проблеми ту частину, яку він досліджує, і показати її актуальність);
 - **Аналіз досліджень і постановка завдання** (формулювання мети і методів дослідження теми, що розглядається);
 - **Результати дослідження** (виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням одержаних наукових результатів);
 - **Висновки** (наукова новизна, теоретичне і практичне значення досліджень, соціально-економічний ефект, який виникає внаслідок упровадження наукових результатів. Перспективи подальших наукових розробок у цьому напрямі);

- **Список використаної літератури**, складений відповідно до українського стандарту бібліографічного опису (ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання»). **До списку літератури** додається її переклад англійською мовою (**References**), де розміщуються ті ж самі джерела англійською мовою, оформлені за міжнародним бібліографічним стандартом **APA-2010**. Назви періодичних українських і російських видань (журналів, збірників та ін.) подаються транслітерацією, а в дужках – англійською мовою. Назва статей допускається транслітерацією, згідно з правилами транслітерації (Постанова від 27 січня 2010 року № 55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею»). **Назви джерел у списку літератури розміщуються в порядку цитування в тексті (а не за абеткою).**
- 3. Обсяг статті має становити не менше ніж 15 сторінок формату A4, набраних шрифтом «Times New Roman», 14 кеглем (розмір шрифту), через 1,5 інтервалу, верхнє і нижнє поля – 1,5 см, ліве – 3 см, праве – 1 см, абзацний відступ – 1 см.
- 4. Файл статті слід готувати за допомогою текстового редактора Word. У файлі не використовувати стилі тексту, сторінки нумерувати. Слова друкувати без переносів.
- 5. Усі нетекстові об'єкти створювати вбудованими засобами Word. При створенні таблиць, діаграм, графіків потрібно використовувати шрифт «Times New Roman», 12 кегль (розмір шрифту).
- 6. Цитати, таблиці, ілюстрації, всі цифрові дані подаються з обов'язковими посиланнями на джерело. Під кожною таблицею і рисунком має бути зазначено джерело. Для подання джерела потрібно використовувати шрифт «Times New Roman», 10 кегль (розмір шрифту).
- 7. Математичні формули мають бути чіткими, із загальноприйнятим використанням символів, написані за допомогою текстового редактора Microsoft Word із застосуванням шрифту Symbol при написанні математичних символів та грецьких букв. При наборі складних формул слід застосовувати Редактор формул. Усі символи повинні пояснюватися.
- 8. У кінці статті автор має вказати, що вона надсилається для публікації лише до збірника наукових праць «Вісник Університету банківської справи», поставити підпис і дату.
- 9. До статті додаються зовнішні рецензії доктора наук, якщо автор або один із співавторів не має вченого ступеня доктора наук, і довідка про автора (авторів).
- 10. Статті, що оформлені з відхиленнями від вказаних вимог, редакція не розглядатиме. Редакція залишає за собою право скорочувати і виправляти статті.

Статтю, довідку про автора (ів) і скановану рецензію надсилати на електронну адресу редакції: visnuk_ubs@ukr.net.

Публікації Вісника захищені міжнародним законодавством і не можуть бути відтворені у будь-якій формі без письмового дозволу видавця.

ДОВІДКА ПРО АВТОРА

У Довідці про автора треба вказати:

- 1) прізвище, ім'я та по батькові автора (співавторів);
- 2) посаду, науковий ступінь, учене звання, для аспірантів – рік навчання і ПІБ, науковий ступінь, учене звання, посаду, контактний телефон наукового керівника;
- 3) назву статті та її обсяг (вказати кількість сторінок);
- 4) точну поштову адресу (з поштовим індексом);
- 5) контактні телефони;
- 6) електронну скриньку, яка буде зазначена у збірнику.

З повагою і надією на плідну співпрацю
редакція збірника наукових праць
«Вісник Університету банківської справи».

Зміст

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ

Лапішко Марія Львівна,
Поздняков Юрій Володимирович,
Гохберг Ігор Ісаакович

Порівняльний аналіз тенденцій змін ставки капіталізації
в Україні та за кордоном 3

Беля Андріана Романівна

Біржовий інтернет-трейдинг у системі механізмів
функціонування фінансового ринку 8

Михайлюта Сергій Леонтійович,
Чуенко Наталія Анатоліївна

Порівняльний аналіз впливу на економіку країни
інвестиційної та кредитної стратегій банківської діяльності ... 17

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВ ТА НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Танчак Ярина Андріївна,
Панчук Аліна Віталіївна

Сучасний стан інноваційного розвитку
банківської системи України 23

Миколишин Марта Михайлівна

Аналіз діяльності банків України
на ринку цінних паперів 29

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ

Козьмук Наталія Ігорівна,
Завалій Ольга Володимирівна

Шляхи вдосконалення грошових розрахунків підприємств 36

Коблянська Олена Іванівна,
Коблянська Галина Юріївна,
Полуденна Лілія Володимирівна

Порівняльна характеристика
МСБО 36 «Зменшення корисності активів»
і П(с)БО 28 «Зменшення корисності активів» 42

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Смага Лариса Маркіянівна,
Сокирка Діана Степанівна

Побудова транспортної задачі на прикладі
міжнародної торгівлі 46

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Бєлкіна Світлана Давидівна

Зміст вищої інженерно-технічної освіти в контексті
забезпечення конкурентоздатності випускників 49

Хохлова Олександра Артурівна

Проблема обрання діагностичних рівнів сформованості
економічної компетентності майбутніх фахівців
хімічної промисловості 54

Телюк Катерина Федорівна,
Лежан Марія Миколаївна,
Скалка Марія Володимирівна

Фінансові аспекти забезпечення охорони
навколишнього середовища і довкілля 58

До уваги авторів! 66